

בתשרי תשס"ד, 29 בספטמבר 2003

רבנים בסרבול

2 טייסים "ותיקים ופעילים", אשר נשלח בו בזמן וויד ולטלוויזיה בערב ראש השנה, איננו הכרות וית הראשונה. קרמה לה, בפברואר 2002, הכרותם וחיילי מילואים קרביים, אשר הביעו את דעתם על ש והדיכוי" בשטחים והודיעו כי לא ייקחו בה חלק. כחי אינו מביא איפוא מחשבה מגדרו של מדינת ישראל שום שקבוצת החותמים הם טייסים בו מות זה זאת, אף כי רבים מהחותמים בטיימז מעטים שעודם במילואים עירערו ושל קודה שעל חוקיותה עירערו ושל הנוכחיים פירסמו בערב החג של מדינת ישראל תמשך, ה"פוגע אנושות בביטחון וקיומה של מדינת ישראל". הם מתנגדים לפעולות "בלתי חוקיות" ומסרבים לקחת חלק בסדרים האזרחיים. כלוסייה אזרחית.

מאת עמוס שוקן

ביום העצמאות שעבר הוזמנתי למסיבה לכבוד החג אצל ידידי. בין היתר ערכו שם טקס לקת משואות פרטי כהקדמה לממלכת. בחור צעיר, המשיחיות

נחלקים את האמת

הוויכוח בין העורך למו"ל

בביטוח מלוכלכת: חירון רפופורט נגד "דעות אחרונות" מי הקישון: פסק הדין של העיתונות אחריה מסרבין מחלקי הפקודות: הטייסיים הסרבנים צייתו ליו"צנים

"נשרי" חבקש חיסיון: עיתונאי חשף מחקר

- כתבות, מאמרים, טורים ומדורים מאת: נחום ברנע • כרמית גיא • צבי בראל • רפי מן • שהם סמיט • ירון אזרחי • גבי וימן • דני דור • עמוס נוי • חנן עמיאור • שחר אבירי • תמר גוטמן • רן בנימיני • יובל קרמניצר • לירן דן • שרון לוי-מיכאלוביץ • גילי דרוב-היישטיין • אנשיל פפר • אבנר הופשטיין • עוזי בנזימן

לא שומרים מרחק

6 הנמשת"פ: העיתונאי שהשפך את ליאורה גלס'ברקוביץ' שחר אבירי

8 תוצרת "הארץ": הוויכוח האידיאולוגי בין המו"ל לעורכים חנן עמיאור

12 נמה מי אתם בבבל כרמיית גיא

14 תראו מה קורה ב"ידיעות אחרונות" תמר גוטמן

17 קוראת לילד בשמו שהם סמים

18 השמים לא נפלנו: ההתנהלות התקשורתית של הטייסים הסרבנים רן בנימיני

21 הלך החבל אזור הרלי: העיתונות בעקבות הממשלה ירון אזרחי

22 דגים במים עכורים: מקום התקשורת בתקידת זיהום הקישון יובל קרמניצר

27 סירת שרון בעיתונות גבי יומן

28 דעת הקהל: שחר אבירי, לירן דן, שרון לוי-מיכאלוביץ', יובל קרמניצר

30 עם דרכו ישראל בעיראק צבי בראל

33 קורא מן השורה עמוס נוי

34 תיוה: המוציאים לפועל דני דור

36 עשור לעיתונות המקוננת: ישראל גילי דרובי-היישטיין

38 עשור לעיתונות המקוננת: העולם רפי מן

42 עלייתו ונפילתו של אלטמיר קמפבל אנשיל פפר

44 שקרים אמיתיים: מסע הבחירות של ארנולד שורדנגר אבנר הופשטיין

47 מסיבת עיתונאים

49 אידועי תקשורת

חתמונה שיקפה באופן תמציתי את התופעה: שר החוץ, סילבן שלום, יושב במסיבת עיתונאים ומרווח איך ניהל בשלטר-דחוק את "מבצע" חילוץ של 102 התרמילאים הישראלים שנתקעו בכוליביה ערב המהפכה שלכאורה עמדה להתחולל שם במחצית אוקטובר. מצלמות הטלוויזיה והמיקרופונים של שררי הרדיו נרתמו בהתלהבות להערכת "הדרמה" לכל בית בישראל, גם כותרות העיתונים למחרת דיווחו על המאורע כאותו מינון גבוה: מדינת ישראל אינה מפקידה את אחריותה הודות לתושביותו של משרד החוץ, כניצוחו של שר החוץ רב העלילה, גיצלו חייהם של ישראלים רבים.

לעיתונאים שדיווחו על ההתרחשות לא היה אכפת שהם נותנים יד למגיפולציה יח"צנית מהון השקוף ביותר. הם לא הפעילו שיקול דעת; הם הצטרפו למסע פרסומי שיום מושא הסיקור שלהם. ההיסתופות בתוך המאורע, או מוטב לומר, ההזדהות עם גיבוריו, מנעה מהם להתבונן עליו כעין מפוכחת, מקצועית. לו היו עושים זאת, היו מבינים שהם לא נקראו לסקר את מבצע חילוץ של אלחנן טננבאום משבי התיבאלה אלא נסיעה בנאלית, אמנם באווירה מתוחה, של כמה עשרות ישראלים צעירים מבירת בוליביה לשרה תעופה סמוך שבו המתין להם מטוס חכור, לו היו שומרים מרחק, היו מגיעים למסקנה: "מבצע ההצלה" נאה ככל שיהיה בהחשב בצפיפות אורחי ישראל מממשלתם, לא הרש צבירתיות יוצאת דופן וכושף ארגוני נדיה; כל סוכן נסיעות שהיו בבירי והמצעים לשכור אוטובוס ולהכור מטוס היה עומד במטלה, אלא שכלי התקשורת הישראליים התמסרו כהרזה לשורת לאפיוודה ממרים של פעולה הרואית.

רות' ויותר נראית העיתונות הישראלית כמי שעסקוה במסעות פרסום יחסי ציבור במקום למלא את תפקידה כמדווחת חסרת פניות על המתרחש. יותר ויותר מיטשטש הגבול בין המסקר למסקיה. יותר ויותר גיא החיזיון המצטייר לעיני הציבור הוא תמונת מצב שיד של כמאל היג'רסה, או לפחות שכלו תקשורת היה מעורב בעיצובה. לעתים באה התופעה הוול לודי ביטוי בגלל הזדהות יתר כנה של העיתונאי עם מושאי דיווחו; לעתים בגלל שקילי רייטינג ותחרות מסחרית בין כלי התקשורת; לעתים בגלל התמסרות יתר להשפעתם של יח"צנים; התוצאה המצטברת מציגה את העיתונות כאור מבויך. כך היה באופן שבו סיקרה העיתונות את מאבקן של האמהות החרדיות ("העין השביעית" 46); וכך באופן שבו קיבל הציבור מידע בשבועות האחרונים על מחאת הטייסים הסרבנים, מאבק בני משפחת רון ארה למנוע את שחרור מוסטפא דייאני, מלחמתו של משפחת טננבאום לשחרור יקירה; ויוזמת לנבה. בכל אחר מהמקרים האלה, עיתונאים וכלי תקשורת נראו כמי שמנהלים קמפיין ולא כמי שמביאים מידע חסר פניות. כמה כתבות ומאמרים בעמודים הבאים מאירים את העיות הזה ומדגימים אותו. אם העיתונות לא תתעשת, היא תאבד את מעמדה כזרה שבה מתנהל השיח הציבורי עלינו כללי. משחק מתקנים.

עוזי בנימין

הסנין הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAELI DEMOCRACY INSTITUTE

רבו המערכת: נדב שטריח
השער: שמדיו זה
דפוס: מפעלי דפוס כתר
כתובתנו בינארנט: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: nadavsh@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בנימין
מערבת: נחום ברנע, כרמיית גיא, רפי מן
ייעוץ: פרופ' יהו ארחה, משה גביש
עריכה גרפית: שמדיו זה
עריכה לשונית: מיכל רוזנטל

"העין השביעית"
בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91046
טלפון: מערכת 5300866 02
תנויים והנהלה: 5392898 02
1-800-202222
פקס: 5488633 03

מסדר הישועים

פעם, לפני עידן או שניים, תפסתי את אחד מראשי המדינה – הוא הלך לעולמו בינתיים, לכן לא אוכיר את שמו – במצב מביך: הוא אמר דבר אחד בשיחת רקע, לא לייחוס, ודבר הפוך תצי שעה אחר־כך, בראיון רדיו. או ששיקד בפעם הראשונה, או ששיקד בפעם השנייה, או בשתייהן. את הסתירה, מכל מקום, לא היתה שום דרך ליישב.

לדגע חשבתי שנכון יהיה לפרסם את הסיפור, ולחשוף את האיש בקלוגו. טלפנתי אליו. להפתעתי, הוא נזף בי. "זה לא הרגן, מה שאתה מתכוון לעשות", אמר, ומיד עבר לטון מאיים: "החיים לא נגמרים ביום אחד. יום אחד אתה תצטרך אותי, ואז ניפגש".

עד היום אני מודה לאיש, זכר צדיק לברכה, על פיסת החוכמה שהעניק לי. הוא לימד אותי שהיחסים בין הפוליטיקאי העברי לעיתונות כל־כך אינטימיים, שאין בהם מקום לגורם שלישי. ביחסים האלה אין תפקיד לציבור בוחריו של הפוליטיקאי, גם לא לציבור קוראיו של העיתונאי, בוודאי לא לעיקרון, המהולל בפי כל, האומר שזכות הציבור לדעת. אלה לא פקטור.

הוא לימד אותי שבסוג האהבה הזה יכול כל צד להפך את הכללים כעולה על רוחו. לא המעשים חשובים, אלא היחסים. כמו העיתונאי ששמע מפי השר י', במפגש סגור, סוד מדינה. "אני מספר את זה בינינו, אופ־דה רקורד", הזהיר השר בכל חומרת כבודו. מיד ניגש העיתונאי לטלפון, להעביר את הידיעה לעיתונו. "מה אתה עושה?", הזרוע אחר מעמיתיו. "אה, זה?", חייך העיתונאי. "עם י' אני אסתדר".

ועוד איך הסתדר. כאשר קרא השר את שפע השבחים שהעתיך עליו כתבנו, הוא היה מאושר. מי אמר שאין בארץ עיתונאי הגון?

נהוג לומר שעיתונאים הם אנשים צינים. טענת הציניות רווחת לא פחות, ואולי יותר, מטענת השמאלנות. האמת היא שרוב המשמשים כמקצוע הזה לא מסוגלים להיות צינים באמת. איך אפשר, כשכל תעצומות הנפש מושקעות באיזו ידיעה תורנית, שמעניינת 50 איש בקושי; איך אפשר, כשכל־כך רוצים לעורר תשומת לב, לשאת חן, להשפיע; איך אפשר, כשהרדליין קרוב, והעורך לוחץ, והסיפור צולע; איך אפשר, כשהמלים גדולות, אבל המשכורת קטנה להחריד. הציניות של העיתונאים היא בדרך־כלל מנגנון הגנה, פרוזה, עוד דרך מפותלת לשאת חן. הציניות של המקורות היא עניין הרבה יותר אמיתי. להלן שלושה סיפורים, מאסופת השבועות האחרונים, על מקורות וציניותם.

1. טננבאום

אלחנן טננבאום הוא, ככל הידוע, הישראלי החי היחיד המוחזק בידי חיזבאללה. לאורך רוב חודשי מאסרו הוא קיבל בתקשורת הישראלית כבוד השמור לגיבורים: קצין בכיר (מיל') בצה"ל, אולי אפילו במוסק, אב למשפחה חמה ואוהבת, קורבן תמים של ארגון מרצחים. השאלה, עד כמה התיאור הזה מלא ומדויק, הטרידה מעטים. זה הסטנדרט בענף השבויים. עד שהמשאזומתן עם חיזבאללה עבר להילוך גבוה. נוצר קונפליקט אינטרסים: משפחתו של רון ארד מצד אחד; משפחתו של טננבאום מצד שני; ומצד שלישי, בתפקיד המלָט, הממשלה. אם תיענה לרדישות בסראללה ותשחרר את האסירים ברשימה שהגיש, תואשם בכניעה; אם תמוזמו את המו"מ וטננבאום ייעלם, תואשם בהפקרה. מה שלא תעשה, תפסיד. במצבים כאלה ממשלות אוהבות לפזר אחריות.

אולי משום כך הודיעה פתאום המדינה שהיא מסירה את התנגדותה לפרסום הנסיבות המביכות שהביאו את טננבאום ללבנון. יום־יום משיגה המדינה צווים לאיסור פרסום בטענות של מה בכך. דווקא בעניין טננבאום היא נזכרה פתאום בזכות הציבור לדעת.

בישראל "המדינה" היא מושג מורכב: יש ראש ממשלה ויש יועץ משפטי ויש פרקליטות וכולם מדברים בשמה. לפעמים הם מתואמים ביניהם. לפעמים הם מתעתמים. ויש שרים אחרים, כל אחד וחשבונותיו. המאבק העיתונאי נגד איסור הפרסום הפך לכלי במהלך הציני הזה. מישוה ממטלבטי העסקה מזמין על עצמו לחץ ציבורי.

ומעבר לזה, יש של כותרות רגשניות, משוכתבות עליידי יח"צנים ועורכי־דין ממולחים, מלווה את המאבק. הבת של רון ארד נגד הבן של טננבאום. היא מאשימה. הוא מאשים. ועכשיו גם הנכדה. מה אפשר להגיד על המחזה המכוער הזה? שזה כלום לעומת מה שייקרה כאן ביום המשמח שבו ישוחררו רון ארד ואלחנן טננבאום. רק שיגיע היום.

2. הסרבנים

כאשר קרוב לשלושים טייסים, חלקם אנשי מילואים ותיקים וחלקם צעירים יותר, מחליטים למחות במשותף על ההפצצות בשטחים, זהו אירוע משמעותי. כאשר הם מוסרים את עניינם בידי יח"צן, הוא הופך לבדיחה עצובה.

יח"צן עובד כמו יח"צן: מלביש את הקליינטים בסרבלי טיסה, כדי שייראו יותר אותנטיים; מנפח את נוסח מכתבם, כדי לעשות יותר רעש; מנהל משאזומתן על בלעדיות כדי לקבל את פסגת השאיפות של בני סוגו: שער ב"7 ימים", המוסף הנפוץ ביותר במדינה.

יח"צנים יודעים לשווק תצוגות אופנה. כשהם מגלים למכור פיטורים המוניים בבנק, או, להבדיל, מחאות פוליטיות, הם גופלים על הפנים, ומפילים את הקליינטים שלהם איתם.

הטייסים לא נזקקו לאשף יחסי ציבור. הם נזקקו נואשות למישהו שישב איתם שעות אחדות, וינסה לרדת לסוף דעתם. אם הבעיה היא התמשכות הכיבוש, הם מצויים עמוק בתוך התחום הפוליטי. זה פותח פתח למחאה, אבל היא לא יכולה לצאת מתוך צה"ל; אם הבעיה היא הרג חפים מפשע בפעולות של חיל האוויר, אסור לערבב בינה לבין סוגיית הכיבוש; אם הטענה היא שבצה"ל ניתנות פקודות בלתי חוקיות, הדרך היא להצביע על המקרים ולהעמיד את האחראים להם לדין. אחרת מרביקים הטייסים לכל אחד מחבריהם תווית של פושע מלחמה.

מכתב הטייסים ערבב יחד את כל הטענות. יצאה דייסה. כאשר חותמי המכתב נחשפו לשאלות קשות, התברר שטרם הספיקו לכבר לעצמם מה הם בעצם רוצים. שניים נבהלו ונסוגו. אחרים מלמלו דברים סתומים, בוטריים. ככה לא יוצאים לקרב.

הטייסים הודחו מתפקדיהם בחיל. לטוב או לרע, משא מכתבם ילווה אותם לאורך שנים. אשר ליח"צן, הוא רשם לפניו הצלחה, ויצא לקמפיין הבא.

3. ז'נבה

מסדר הישועים נוסד ב-1540 על-ידי הנזיר הספרדי איגנטיוס לאיולה. זהו גוף קטן, ממורד, תובעני ואיכותי: חברים בו היום כ-25 אלף איש.

חברי המסדר מקיימים את חייהם למשימות שמטיל עליהם נציגו של ישו עלי אדמות, האפיפור. תחושת השליחות שלהם כליכך עזה, שהם מוכנים לעשות למענה הכל: להקריב את חייהם, להקריב חיי אחרים, לסכסך, לשקר, להוליך שולל.

במשך השנים קנו הישועים השפעה עצומה בחצרות השלטון באירופה. הקנאות שלהם, המניפולציות, העדר העכבות, הולירו הערצה, פחד ואיבה. כאשר אומרים על מישהו שהוא "ישועי", מתכוונים לומר (לפי מילון אבן-שושן) שהוא "ערום, צבוע ובעל תחבולות להרע".

השככה המובילה בגוש-אמונים מזכירה במשהו את מסדר הישועים. יש להם שליחות אחת, יש"ע, והכל כופף לצרכיה. כמו הישועים, הם מתייחסים לשליחות שלהם ברצינות קדושה – ובציניות גמורה לכל אג'נדה אחרת. כל עיתונאי שמסקר נושאים הקשורים בהתנחלויות יודע שמקורותיו עשויים לשקר אותו מבלי למצמץ. לפעמים יגידו לו אמת, אבל לעולם לא את כל האמת. כל עורך יודע שבעלי הטורים מתוך הקבוצה הזאת הם אמנם כותבים חריפים ומבריקים, אבל היחס שלהם לאכסניות שמארחות אותם נע בין בוז למניפולציה.

לאחר שיוזמת ז'נבה יצאה ברעש גדול לדרך ביקש אחד הכותבים המתנחלים להחמיא ליוסי בייילין. "הוא ממש כמונו", אמר.

יש בהשוואה הזאת משהו. זה מתחיל בשליחות, שהיא כליכך גדולה, כליכך חשובה, שהיא מקרשת כל אמצעי. כשביל השלום מותר לקחת כסף מממשלות זרות, מותר להסתיר אינפורמציה משותפים ליוזמה, מותר לתעתע בתקשורת.

כמלון מובנפיק, על חופו הירדני של ים המלח, הסכימו פוליטיקאים משני הצדדים על נוסח של הסכם שלום. את הבשורה הם מיהרו להעביר לתקשורת – אבל את נוסח ההסכם ניסו לשמור בסוד (אחת השמועות היתה שממשלת שווייץ התנתה את מתן הכסף בכך שההסכם יפורסם רק בעת הטקס שיתקיים בז'נבה. מכיוון שהכסף משווייץ לא הגיע, הוחלט לעכב את הפרסום).

על מלאכת השיווק הופקד פרסומאי. עד כדי כך הם צינים שם, בחבורה הישועית של בייילין. לעיתון אחד נתנו סעיף אחר ולעיתון אחר נתנו סעיף אחר. לכל בעל טור הוצמד אחד מהשותפים להסכם, שסיביר לו, יחמיא לו, יזין לו את האגו. גם את המרואיינים חילקו, כל אמצעי תקשורת וגיבור השלום שלו.

ההצלחה היתה כבירה – לא כליכך בגלל כשרונם של הביילינים, אלא בזכות אריאל שרון, יוסף לפיד, אהוד אולמרט, בני אלון ואחרים, שהפיקו להם קמפיין פרסומי מדהים. וגם בגלל צמאונה של התקשורת, וצמאונה של חלק גדול מהציבור, לבשורה – אבל זה כבר שייך לסיפור אחר, הרבה פחות ציני.

הציניות של העיתונאים

היא בדרך-כלל מנגנון

הגנה, פוזה, עוד דרך

מפותלת לשאת חן;

הציניות של המקורות היא

עניין הרבה יותר אחיזתי

החושתיים

עיתונאי מסר למשטרה את המסמך, החושף את הפרקליטה
ליאורה גלטיברקוביץ' כמקור לגילויי ברוך קרא על פרשת סיריל
קרן, ועתה הוא מבקש מהשר הממונה להטיל חיסיון על זהותו

שחר אבירי

הנה סיפור שיכול היה לעשות כותרות: כתב, שבתחום הכיסוי שלו המשרד לבטחון פנים, עומד לקבל מהשר לבטחון הפנים תעודת חיסיון שתמנע את חשיפת זהותו כמי שמסר למשטרה את המסמך החושף שהפרקליטה ליאורה גלטיברקוביץ' הרליפה את פרשת סיריל קרן. הכתב העביר לחוקרי המשטרה את המסמך שקיבל בתום לב מ"הארץ", תוך ידיעה שבכך יסייע לחשיפת זהותה של המדליפה, וכעת הוא עומד למסר את הקשר הבלתי ראוי עם המערכת שהוא מסקר עליידי קבלת החיסיון. הסיפור הזה אינו מגיע לכותרות.

הפרשה הזו אינה מתפרסמת בעיתונות בגלל קשר של שתיקה שנוצר סביבה ובו שותפים עמיתיו של הכתב. גם הסקירה שלהלן אינה מלאה, ושמו של הכתב הנוגע בדבר אינו נחשף, כגלל שיקולי זהירות המתחייבים מכך שאין זהו רשמי שלו. עם זאת, ממה שנחשף עולה תמונה חמורה

איש השב"כ – לא ויתר על שיטות העבודה של השב"כ וקיבל מהשופט אמנון כהן צווים גורפים להוצאת פלטי שיחות טלפון של עיתונאים. הצוות לא הסתפק באיתור מספר הטלפון של ברוך קרא ברשימת השיחות של גלטיברקוביץ' וביקש לגלות את זהותם של בעלי מכשירי טלפון נוספים שמספריהם הופיעו בפלטי השיחות שניהל קרא מהטלפון הנייד, הטלפון בביתו והטלפון במערכת העיתון. כך נחשפו שיחות שקיים עם עיתונאים נוספים ובהם משה נוסבאום, הכתב לענייני משטרה של ערוץ 2. ככל סיפור עיתונאי, הסערה שגילוי זה עורר שככה אחרי כמה ימים.

גילויים נוספים בפרשה מאת צבי הראל ב"הארץ", חמישה חודשים מאוחר יותר, לא עוררו הר תקשורת. הראל טען שדובר משרד המשפטים, יעקב גלנטי, העניק סיוע לצוות החקירה ככך שהציע להם כיווני חקירה ותיאר בפניהם רשת של קשרים שמקיימים, לגרסתו, עיתונאים ומעבידיהם בה מידע מאחד לשני. לפי תיאורו של הראל, הדובר נקב בשמות של עיתונאים ושל מקורות אפשריים

לכאורה זו עבירה בתחום האתיקה העיתונאית שלא זכורה חמורה כמותה מאז הימים שבהם נחשף עיתונאי ותיק כמלשין של מס הכנסה

להדלפה, ובעקבות סקירתו יצאו החוקרים לאתר את המדליפה. גילוייו של הראל לא הפריעו לכתבים המסקרים את משרד המשפטים להמשיך לנהל יחסי עבודה תקינים עם גלנטי, שהיה בעבר עיתונאי פעיל.

ועוד סיפר צבי הראל לקוראיו על "נשר" – שם הצופן של העיתונאי שלידי הגיע המסמך שהיה בידיו של ברוך קרא. זכרון דברים, המהווה חלק מחומר החקירה של ליאורה גלטיברקוביץ', מספר על פגישה בין ערן שנדר, ראש צוות החקירה, ל"נשר". בתזכיר מספר שנדר על שיחת טלפון שיוזם עם "נשר". "נשר" שאל את שנדר אם אינו בחופשה – שנדר פרש מראשות המחלקה לחקירות שוטרים ויצא לחופשה, ונקרא ממנה עליידי היועץ

המשפטי לממשלה כדי להקים את צוות החקירה למציאת האיש שהדליף לברוך קרא את המסמך העוסק בסיריל קרן. שנדר קבע עם "נשר" פגישה בבית-קפה. אל הפגישה יצאו שנדר וחבר נוסף בצוות החקירה, ניצב-משנה שלומי איילון. איילון המתין, בעוד שנדר קיבל מ"נשר" את המסמך המורלף וצילם אותו, לא לפני ש"נשר" מחק ממנו את מספר הפקס שהופיע עליו. "נשר" אישר שזה המסמך שהוקרן בערוץ 2 (ביום שבו פרסם קרא את המסמך ב"הארץ") הוא הוצג לצופי ערוץ 2, בחדשות הערב, עליידי כתב המשטרה משה נוסבאום; כחומר החקירה מצוין שיש לחקור את משה נוסבאום "שיאשר שהמסמך שהחזיק בידו הוא המסמך ששודר בטלוויזיה". לפי זכרון הדברים, סירב "נשר" להוסיף ולשתף פעולה באיתור המדליף ובסיום השיחה ביקש משנדר שזהותו תישאר חסויה. שנדר כתב את שמו של "נשר" על פתק שהוכנס לכספת המחלקה לחקירות שוטרים.

חילופי הדברים שהיו בין "נשר" לבין ערן שנדר מאששים את ההנחה שמדובר בכתב שתחום סיקורו הוא המשטרה ומשרד המשפטים: "נשר" בקי בעיסוקיו של הפרקליט ("אינך בחופשה?") והשיחה ביניהם מתנהלת בנימה אינטימית. ההיכרות כל-כך קרובה ש"נשר" מוכן לטפק לשנדר את מבוקשו ולמסור לעינו את המסמך. המסמך היה חשוב לחוקרים כדי לבסס באמצעותו את החשדות נגד גלטיברקוביץ': הוא נברק במעבדה לזיהוי פלילי והטביעות הפיזיות שהיו עליו (למשל מיקום התאריך) סייעו להם לקשור את הפרקליטה אליו. מי שנחשב ל"נשר" היה בין הכתבים שנקראו לחקירה רשמית במסגרת מאמצי צוות החקירה לאתר את המדליפה אך סירב לשתף פעולה. ידוע עם זאת שלפחות אחד מהם, משה נוסבאום, קיים גם פגישה בלתי פורמלית עם חלק מהחוקרים.

יחסים של תן וקח הם חלק משגרת יומם של כתבים המכסים תחום: כתבים מעכבים או מוותרים על סיפורים בתמורה למידע בלעדי. במקרה הנדון, השירות שעשה "נשר" לחוקרים חורג, לכאורה, מהמקובל. בכל מקרה, התנהגותו מזמינה בירור

איור: גיא מורד

תעודת החיסיון שתוצא לכתב, ושבינתיים מעכבת את הגשת כתב האישום נגד הפרקליטה, תיצור קשר בלתי ראוי, אם לא תלות ממש, בינו לבין השר לבטחון פנים שהוא מסקר

כאשר תתברר לי זהותו של אותו 'נשר' רק אז אומר את דברי לנוכח כל הפרסומים השגויים. מטעם המערכת שבה הוא עובד נמסרה, בתשובה לשאלות שהופנו לה על ההשלכות האתיות של התנהגותו, הודעה המגדירה את הסיפור כפרובוקציה ומדגישה כי המערכת עומדת מאחורי תגובתו של הכתב. בתשובה לשאלה שהופנתה ל"הארץ", אם אין העיתון מצטער על העברת המסמך ל"נשר", אמר העורך הראשי, חנוך מרמרי: "אין בכזונתנו להשיב לשאלות הנוגעות לתהליך העבודה המערכתית בכל הקשור לפרסום מידע רגיש".

שחר אבינרי הוא עורך שירותי מידע של טלוויזיה אינטראקטיבית

שהמסמך המודלף יגיע מ"הארץ" ל"נשר". שיתוף הפעולה של "נשר" עם החוקרים מערער את יחסי האמון שבין מקורות לעיתונאים.

שמו של "נשר" לא פורסם עד כה בעיתונות (לכד מרמזיה ב"העיר" ואיזכור מפורש באתר אינדימדיה), אף שכל מי שמצוי בפרשה יודע במי מדובר. כתיב משטרה ומשפט שהתבקשו להסביר את קשר השתיקה הציגו הזית אחידה: סירוב להגיב, אם מתוך "קולגיאליות" ואם בשל מדיניות מערכתית שאינה מאפשרת להם לעסוק בנושא – לא בכלי התקשורת שבו הם עובדים ואף לא במתן תשובות לשאלות.

הכתב שעליו מדובר אמר, בתשובה לשאלת "העין השביעית": "אני מתעלם בגיחוך מהשמעות.

אתי. זאת ועוד, תעודת החיסיון שתוצא לו עליירי השר לבטחון פנים תיצור קשר בלתי ראוי, אם לא תלות ממש, בינו לבין השר שהוא מסקר. ההתלבטות בשאלת הטלת החיסיון היא המונעת לפי שעה את הגשת כתב האישום נגד גלטיברקוביץ', בין השאר בגלל חשש של פרקליטות המרינה והמשטרה שסיניגוריה של הנאשמת ינקבו בשמו באולם המשפט. הרלפות הן אמצעי חיוני לעבודת עיתונאים במשטר דמוקרטי; אפילו ראש צוות החקירה, ערן שנרד, הגדיר הרלפות כ"חמצן חיוני". החקירה המהירה והמאומצת לאיתור המדליף, שעליה הורה היועץ המשפטי, הטילה מורא כבד על מדליפים בכוח. ברוך קרא הגן על חסיון מקורותיו אף שנחקר תחת אזהרה, וטעותו היחידה היתה, אולי, שלא מנע

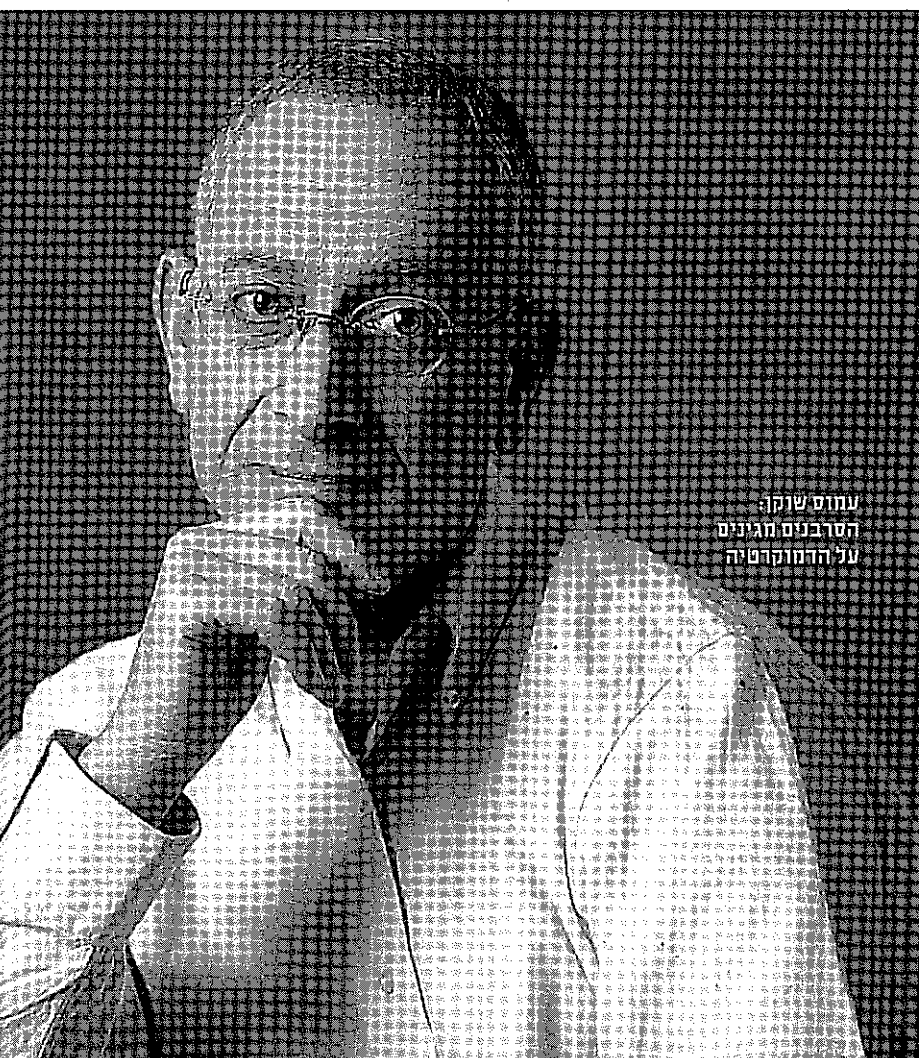
תוצרת הארץ

הדיונים ב"הארץ" על עמדות העיתון בעימות עם הפלסטינים חושפים תופעה מעניינת: המו"ל עקבי בדעותיו השמאלניות בעוד שהעורכים זזים למרכז

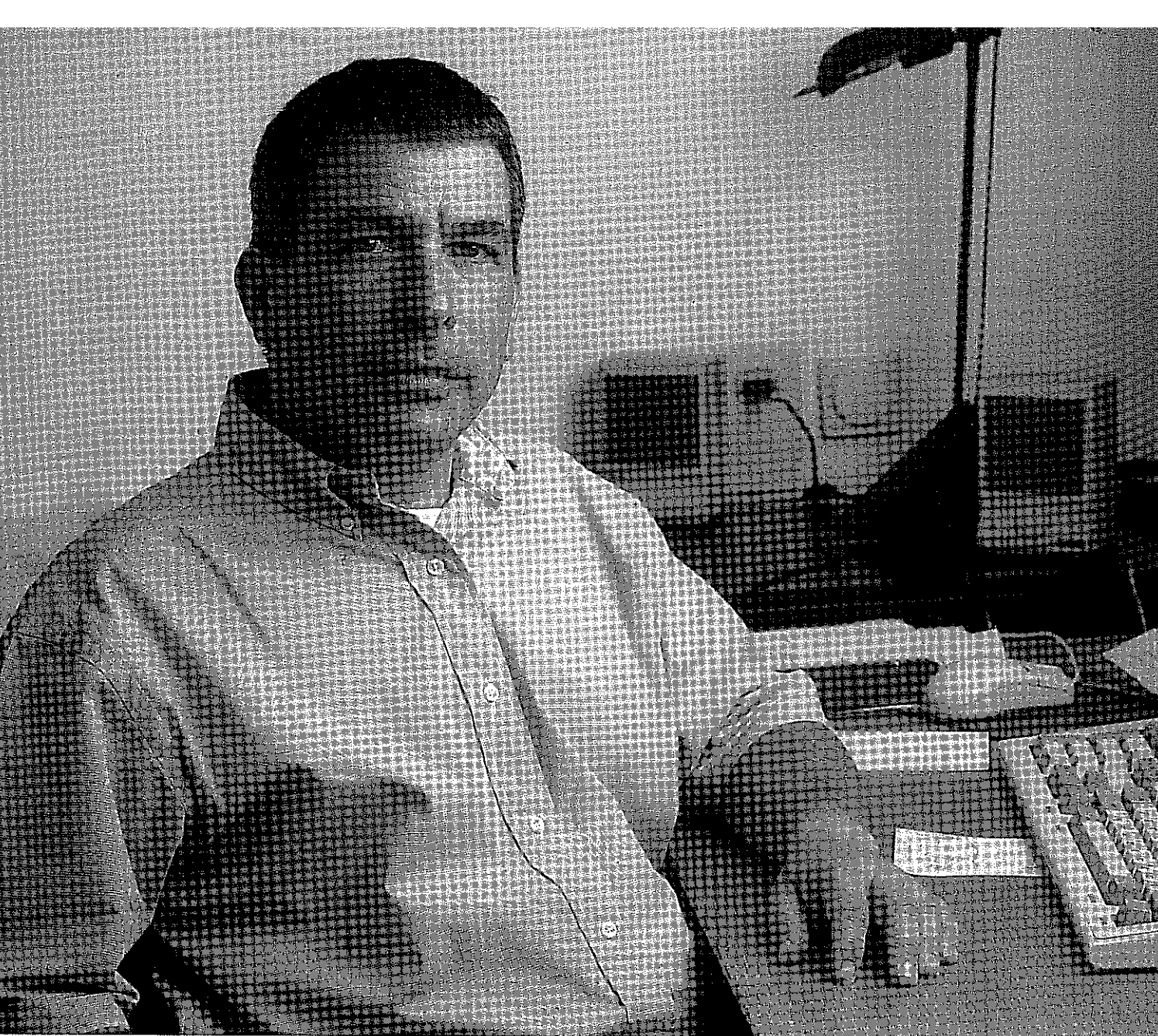
חנן עמיאור

למחרת ראש השנה, ביום שני ה-29 בספטמבר, פרסם העיתון "הארץ" מאמר מערכת תקיף נגד הטייסים הסרבנים, שכותרתו "סרבנים בסרב"ל". "המכתב הנוכחי", נטען במאמר לאחר איזכור הסירוב הקודם, מפברואר 2002, "אינו מביא בשר" רה חדשה. הוא מסעיר את הציבור משום שקבוצת החותמים מגדירה עצמה 'טייסי חיל האוויר', אף כי רבים מהחותמים הם טייסים בדימוס ובין המעטים שעדיין בשירות מילואים פעיל, איש עוד לא קיבל פקודה שעל חוקיותה ערער ולביצועה סירב". "כה בעת דעה של אורחים, אין בעמדת החותמים פסול", הבחינה מערכת "הארץ", "אשר לסירוב, חבורת המסרבים פועלת כחוסר אחריות שעלול לגבות מחיר ציבורי כבד... מי שתומך בגישה היסודית של צה"ל כצבא העם אינו יכול לקבל מצב שבו קבוצות שונות כצבא עושות דין לעצמן או לעניינן". "אין להשלים", חתם המאמר, "עם תופעה של קצינים וחילים המטשטשים גבולות בין דיון ציבורי לסיי רוב פעיל, לא לפעולות נגד טרור פלסטיני ולא נגד פקודות לפינוי מאוזנים והתנחלויות".

המאמר לא הפתיע את קוראי העיתון: גם בגל הסרבנות הקודם, של חיילי היבשה, שלל מאמר המערכת את התופעה. ההפתעה צצה שלושה ימים מאוחר יותר, גם היא מעל עמוד המאמרים של העיתון: תחת הכותרת "סירוב למען הרמוקרטיה" פרסם

עוזם שוקן:
הסרבנים חגיגים
על ההחוקה

צילוחים: יורם אשהיים

חנוך חרמרי: הסירוב חסר אחריות

של סרבן דרום-אפריקאי לבן כתקופת האפרטהייד. אני נוטה לחשוב שלא". "אם חובתו של חייל היא להגן על הדמוקרטיה", חתם שוקן את מאמרו, "ייתכן שדווקא הטייסים הסרבנים הם אלה שמגינים על הדמוקרטיה הישראלית".

שוקן ממועט לפרסם מאמרים בעיתונו. למקרא מאמרו ניכר שחשוב לו שגם לתמיכה בסרבנים תינתן בימה מעל דפי עיתונו. הוא בחר בפרסום מאמר אישי חתום, כשאגב זאת הוא ממחיש את העצמאות המוחלטת שממנה נהנים העורכים שלו. המסקנה מן ההתכתבות הפומבית בין בעל העיתון לעיתונו היא שגם בנושאים הרגישים ביותר שעל סדר היום, המו"ל והבעלים אינו מהווה גורם בהכרעות העמדתיות של המערכת.

בדומה לעיתונים אחרים בעולם, דוגמת "לה מונד" הצרפתי או ה"ניו יורק טיימס" האמריקאי,

בעל העיתון והמו"ל, עמוס שוקן, מאמר חתום שה"עמדה העקרונית המובעת בו הפוכה לעמדת העיתון שלו, כפי שהוצגה בראשית אותו שבוע. "הטייסים הסרבנים", כתב שוקן, "לא הסתפקו בדיון בשאלת חוקיותן של פקודות החיסול אלא גם הצביעו על הכיבוש כמצב הגורר את ישראל למעשים בלתי חוקיים, וגם הוא עצמו אינו חוקי. הם הואשמו מיד בסרבנות פוליטית המערערת את יסודות הדמוקרטיה". "האמת היא שאין כל רע בעמדה פוליטית, ובתנאים מסוימים גם במסקנה אופרטיבית אישית הנובעת ממנה. ארובה, צריך לעורר את כל מי שמראה מעורבות פוליטית מן הסוג שכבר אינו מקובל כליכך בישראל, דהיינו, מעורבות שאין בצדה שכר כספי או כוח... אני שואל את עצמי אם היינו מקבלים את הטענה שסרבנות מנימוקים אידיאולוגיים פו"ליטיים פוגעת בתקינות ההליך הדמוקרטי, במקרה

מתייחס "הארץ" ברצינות רבה למאמר המערכת הבלתי חתום שהוא מפרסם מדי יום. בכך הוא נותר שריד יחיד בישראל לעיתונות של פעם. נושא המאמר ועמדת העיתון נקבעים עליידי הנהלת המערכת שבה חברים 17 איש, בהם המו"ל, עמוס שוקן. מליי את הנהלת המערכת מתכנסת בימי ראשון בשבוע והיא דנה בנושאים שונים שעל סדר היום הציבורי, בכלל זה במאמר הראשי שיפורסם למחרת. בשאר ימי השבוע משתתפים בישיבות הנהלת המערכת רק חלק מחברי המליאה. המלה האחרונה לגבי עמדת העיתון מסורה בידי של העורך הראשי, חנוך חרמרי, או ממלא מקומו, עורך המשנה יואל אסתרון.

חברים בהנהלת המערכת אומרים כי בשלוש שנות העימות האחרונות, השתררה הסכמה רחבה לגבי אחריותם של הפלסטינים למציאות המדינית בטחונות הקשה, והקבוצה החולקת על כך הלכה

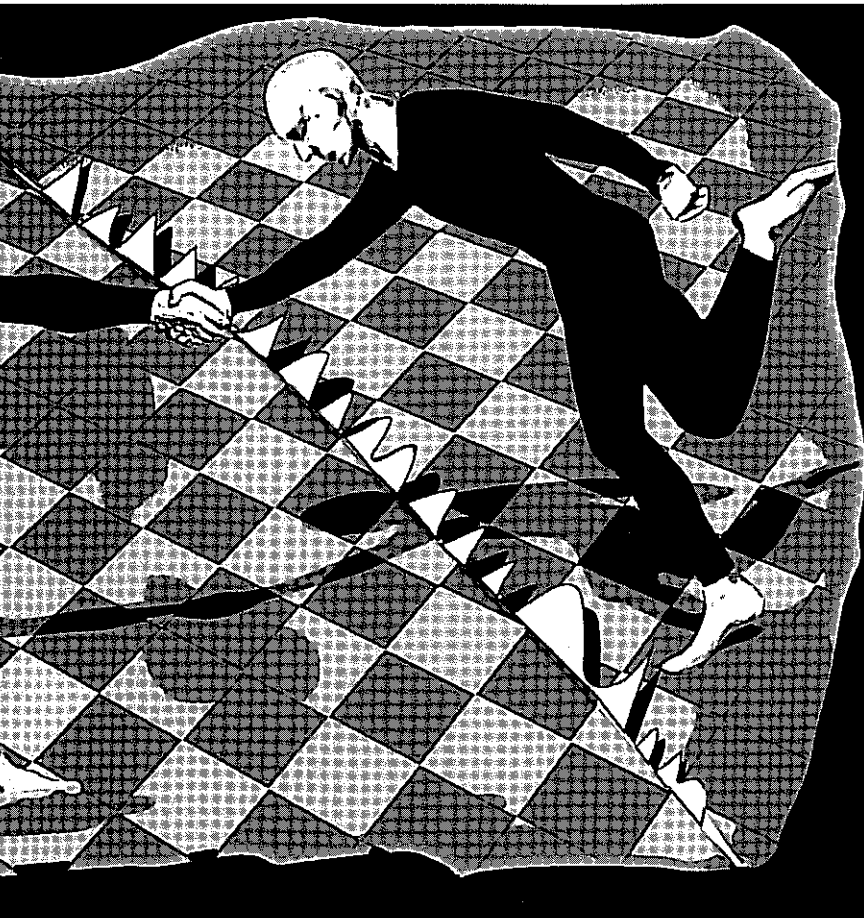
והברלים וגישות שונות בראיית העולם ביני לבין חנוך ויואל, אבל לא פער יסודי בראיית המצב". העיתון הימין יחד עם התכרה הישראלית בשנים האחרונות, בהשראתם של העורך ועורך המשנה. המו"ל נותר בדעתו גם בחלוקף שלוש שנים. הבחינה בכך גם אורית שוחט, עיתונאית בכירה ב"הארץ" ורעייתו של אל"מ במיל' ד"ר יגאל שוחט, מבכירי החותמים על מכתב סירוב הטייסיים, שעזבה את העיתון, חרף ידידותה הקרובה עם עמוס שוקן, בטענה שנעשה ימני מדי. מרמרי בתגובה: "אורית

את מנוייו יותר מהאחרים. הירידה במנויים שלנו הרבה יותר מתונה מהירידה במנויים של העיתונים האחרים וסיבותיה העיקריות הן כלכליות. הסיבה הפוליטית היא שולית, כי לעומת מבטלי מנויים שטוענים שהעיתון שמאלני מדי, יש מצטרפים חדשים שאומרים לנו שהם רואים בעיתון אופוזיציה הגיונית יחידה. לי עצמי אין כל השפעה על העמדה הפוליטית, הנדונה בישיבות מערכת. 'הארץ' מנוע מלקבל החלטות אידיאולוגיות משיקולי מכירות. מי שאמור להיות מודע לצד הכלכלי הוא המו"ל

והצטמצמה. באופן מסורתי מביע שוקן בשיבות אלה עמדות שמתוארות על-ידי חברים בפורום כ"קיצוניות מאוד מצד שמאל", וחילוקי הדעות העקרוניים שלו עם עורכי העיתון קיבלו לעתים אופי של ויכוח חריף. "בשנות האינתיפאדה", מספר שוקן, "היה ויכוח נוקב ביני לבין חנוך (מרמרי) ויואל (אסתרן) על עמדות העיתון. אני הייתי קרוב יותר לעמדות של עמירה הס וגרעון לוי. למשל, בעניין סיכולו של ראדא כרמי (כרמי היה טרוריסט בכיר מהעיר טוליכרם, שחוסל בידי צה"ל בינואר 2002; ח"צ), 'הארץ' כתב מאמר שתמך בוזה. אני חשבתי שזה היה אחרי תקופה של רגיעה יחסית, שהסתיימה אחרי הסיכול הזה. היה ויכוח גדול ביני לבין מערכת העיתון, שקיבלה את עמדת הצבא, לפיה כרמי היה פצצה מתקתקת. לי זה נראה לא משכנע ובאמת אחרי כמה ימים פישמן (אלכס פישמן, הפרשן הצבאי של 'ידיעות אחרונות') ושיף (ואב שיף, הפרשן הצבאי של 'הארץ') כתבו שהוא לא הכין את הפיגוע הבא. מצאתי את עצמי בעמדת מיעוט במערכת. אמרתי למערכת שהם יותר מדי עובדים בשיקולים שיווקיים, כדי לרצות את הקוראים, והם טענו נגדי בתגובה שאני מתאבד שיעי".

חנוך מרמרי: "דעתו של המו"ל, שאיני מוצא כל סתירה בשיבותו בפורום הנהלת המערכת, היא כרעת עוד אחד החברים. עיתון בסדר-גורל כזה מתנהל תוך ויכוח מתמיד. בפורום אכן מתנהל ויכוח ודין ככל שנדרש. אנשים שם חופשיים מכל התחייבות ומרברים בגילוי לב ובכנות. המערכת פועלת בעצמאות מקצועית מלאה ואני נהנה מגיבוי מלא של המו"ל, ואם לא כך, בידו לעשות מעשים".

שוקן עצמו מסכים ש"השיטה היא שמאמר המ" ערכת צריך לשקף את דעתו של העורך הראשי ולא של המו"ל". את השתתפותו בפורום הנהלת המע"ר כת מסביר שוקן בהכנתו את המו"ל כפונקציה שמ" חברת בין המערכת לפנ העסקי של העיתון. לכן יש לו עמדה מרכזית בקביעת הרבה דברים שקשורים לעיתון. "מינוי עורך ראשי, למשל", מוסיף שוקן, "נעשה על-ידי דירקטוריון החברה לפי המלצתי. אני משתתף בשיבה הזו וזה הפורום היחיד שעוסק בפס הייצור של העיתון שאני משתתף בו".

עמוס שוקן: אמרתי למערכת שהם יותר מדי עובדים בשיקולים שיווקיים, כדי לרצות את הקוראים, והם טענו נגדי בתגובה שאני מתאבד שיעי

שוחט לא עובדת יותר. הפצצתי בה לחזור לפורום אבל היא סירבה ונימוקיה עמה". שוקן בתגובה: "שוחט פועלת בצורה לא הגיונית, לא רצינית ולא מבוגרת. אילו היתה בעיתון היה ניתן משקל לעמדותיה ונקודת המבט שלה היתה מקבלת ביטוי משמעותי. גם חנוך וגם אני עשינו מאמצים להחזיר אותה לעיתון. בינתיים לא הצלחנו ומאידך לא

ולא מתפקידי להתריע על נזקים כלכליים כתוצאה מעמדות העיתון. כבר עשר שנים שאני מרווח על מצב המנויים בקביעות למו"ל ולמערכת ומה שהם עושים עם הנתונים האלה זה עניין שלהם". מעדותו של מנכ"ל העיתון עולה שורש אי ההסכמה בין המו"ל לעורך הראשי, אשר המו"ל ממעיט מערכה ומכנה אותה "ויכוח על ניואנסים

חששם של העורך ועורך המשנה, לאבר רלבנ"ט טיות אצל הקוראים אם ינקטו עמדות מדיניות ובט" חזניות שמאליות רדיקליות, לא נבחן עד כה משום שגם מנכ"ל העיתון, יוסי קאסוטו, החשוף לתנודות במכירות העיתון, מסכים כי "באופן יחסי העיתון נותר באותו מקום על המפה הישראלית. כולם נטו ימינה וגם 'הארץ' הימין עם כולם. הוא לא איבד

איכדנו תקווה".

לא ניתן היה להשיג את תגובתה של שוחט. אלא שראשיתו של תהליך השינוי בעמדותיו היסודיות של העורך הראשי של "הארץ" לא החל עם פרוץ העימות לפני שלוש שנים. הגם שמרמרי מדגיש כי מעולם לא היה חבר בשום תנועה פוליטית, וכי הלכי רוחו הפרטיים אינם רלבנטיים לריון, בראשית דרכו בתקשורת הוא הוכר כתומך בשמאל הקיצוני של אותם ימים. את דרכו החל כסאטיריקן בתוכנית "ניקוי ראש" בערוץ

"חנך פשוט מרגיש היום יותר מחובר ברעותיו לחברה הישראלית וגם יותר מפורח". יחד עם זאת נותרת פתוחה השאלה, אם גם על חנך מרמרי של היום היה ממליץ בשעתו עמוס שוקן לאביו בעורך ראשי ראוי. "כשעמוס שוקן הביא את מרמרי ל'הארץ', מסביר ארם המקורב לשניים, "הוא הביא אותו בשם חוצפה של חבורה צעירה שמערערת על עדיכה מלמעלה, על קנוניות הרברור של ועדות העורכים והממסד, בנוסח הלעגני שנתנו לזה או כסטודנטים. שוקן, כאיש עסקים צעיר, קלט את

כך הפך אותם לשותפים לייסורים הפיננסיים. זה אמנם גרם להם לבזבו פחות ולא לשלוח גם רגע כתב לחו"ל או לחנוג עם מוניות, אבל גם גרם לעורכים להיות קצת יותר מנהלים. פתאום הביצוע של העורך נמדד גם במספר הביטולים של המנויים ובתוספת מנויים חדשים. הגרף של סוף השנה הופך להיות העסק של העורך ולא רק של המנהל. הדבר הזה השפיע, כנראה, על מרמרי יותר מאשר על עמוס. נהייתה כאן יותר מדי רגישות לביצוע של המכונה, של המפעל. עם מרמרי יש

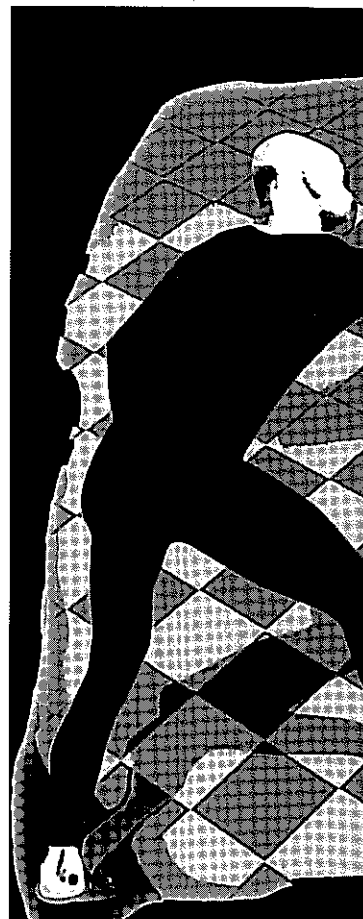

חנך מרמרי: דעתו של המו"ל, שאיני מוצא כל סתירה בישיבתו בפורום הנהלת המערכת, היא כדעת עוד אחד החברים

עוד בעיה. הוא לא כמו שוקן הזקן במובן זה ששוקן כשיאו, בשנות השישים והשבעים, גם אם היו לו רק שלושים אלף מנויים, המלה של העיתון שלו היתה המלה הקובעת באליטה. כיום העיתון לא תופס עוד את עצמו ככזה. אין לו הביטחון שיוכל להטריד את מקבלי החלטות, כפי שהיה לשוקן הזקן. המערכת לא תופסת עוד את עצמה כגורם מכריע, משום שחסרה למרמרי היהירות של שוקן הזקן, שהיה נותן הוראות לבני-גוריון ואשכול. בחנך יש צניעות שמפריעה לו בעבודה הוו. עמוס שוקן דומה יותר לאבא שלו. אין לו בעיה להגיד לנתניהו שהוא טועה ושהוא אידיוט. הוא מרגיש את עצמו כלא פחות טוב ממנו".

התחושות בבית "הארץ" אמביוולנטיות לגבי העמדה נטולת ההשפעה שבחר לעצמו עמוס שוקן בהנהלת המערכת. "טהרנות מאוד יפה ומאוד בעיני תינת גם יחד, העומדת למבחן לא קל כל יום", מגריד זאת אחד מבכירי העיתון. "מצד אחד, טוב לדעת שהעיתון הזה אינו קן צרעות במובן זה שהכיסא לא מתנדנד תחתיו ולא מחייב אותך למשש אותו כל הזמן. מצד שני, באמת קשה להבין את העמדה חסרת ההשפעה שבה בחר שוקן". בכיר אחר אומר כי "יש אתיקה אצילית ביותר במקצוע הזה, כזו המוכרת מבעלי העיתונים האמריקאיים הקלאסיים, ששוקן ירש מאבא שלו. הוא לא חותך, לא יורד למערכת ואומר: 'תוציאו'. הוא לא מתערב. יש אצלו נחרצות בעסקים, הססנות בהבעת דעות ופתיחות במתן כמה לעמדות אישיות. יש בזה יופיי-נפש במובן החיובי והשלילי גם יחד. הוא לפות בהפרדה הטוטאלית שבין מו"ל לעורך באופן מתמיה. העיתון הזה שלו והוא שם לא כי זה עוד עסק, אלא מפני שזה עיתון. הוא חש שהעיתון הוא פרק חשוב בציונות, יתר שתקעה המשפחה ושצריך להגן עליה, אבל הוא לא מתנהג כך".

חנך עמיאור הוא סטודנט לחואר שני במכון ליהדות ומנו

איון: אפרת בנוססקי

האנרגיה הזאת. כיום אני מרגיש שהנהגת העיתון נסחפה קצת עם האחריות ועם ראיית עצמה כחלק מהממסד. העיתון כבר לא בלתי תלוי קלאסי. יש בו היום סלחנות מסוימת לבטן הרכה של הישראליות וזה לא היה בחנך כששוקן הביא אותו. אני חושב שהלב של שוקן נשאר שם, בעוד שאת המושכות הוא נתן בידיים של מרמרי".

יחסיהם האישיים של מרמרי ושוקן חורגים בהרבה מיחסי עבודה של מו"ל ועורך, וממילא משפיעים השפעה ניכרת על שיטת העבודה המשותפת, חרף חילוקי הדעות. בכירים ב"הארץ", המכירים אותם מקרוב, מספרים על יחסי ידידות, נוחות ונעימות קרובה בין שתי המשפחות. "יש כימיה טובה מאוד, סימפטיה הדדית בולטת בין מרמרי לשוקן, למרות שמרמרי מוביל קו מערכתי ששוקן לא מסכים לו", אומר בכיר בעיתון. עובד אחר מתאר את יחסי השניים כ"קשר אישי אמיץ, שנים רבות אחורה, שלא כל-כך מזהר ניתן לפרק אותו".

על האפשרות ששוקן ומרמרי ייפרדו על רקע חילוקי הדעות הרעיוניים אומר הגורם המקורב לשניהם: "קשה לאיים כיום על תפקיד העורך הראשי במועמד ראוי. שוקן דבק בצוות שלו כי הוא לא חושב שימצא צוות טוב יותר מזה. זה מה שיש. ההרמוניה בצוות הבכיר טובה מדי. במקום שתהיה תסיסה של ויכוחים וקטטות ועמדות שונות מבפנים, יש אמון מלא בעורך ובעורך המשנה. בצדק, אגב. כך מוצאים את עצמם בחוץ כוחות משמעותיים כמו אורית שוחט למשל, שלא מתיישרים עם הקו המרכזי. יכולותיו התרומיות של חנך לא עומדות בוויכוח וכולם יודעים להעריך אותו. בנוסף לכך, גם לשוקן עצמו יש חלק מסוים בתגובה של חנך למצב. בכל העיתונים שלו, עור מימי 'חדשות', נהג עמוס שוקן להטיל על העורכים שלו גם את עול ניהול התקציב של המערכת, במקום על מנהל העיתון.

אולי זו רוח הסתיו שמפורת את ארץ הלחות והחום המעיקים, שמטשטשים והופכים כל ניסיון לחשוב למאמץ מוגזם שמוטב לדחותו לימים טובים ונוחים יותר. ואולי הפיגועים האחרונים בירושלים ובחיפה, או צעדי התגובה בסוריה, ברפח ובג'נין, כמו גם הבלגן הקולוסאלי ברשות הפלסטינית והשמחה לאיד שבה התקבלה קריסתה המהירה של ממשלת אברמאזן – כל אלה עוררו בזמן האחרון תזוית גדולה יותר מן המקובל. מיץ קצה קצה של מחשבה, שאולי אפשר וצריך לנסות משהו אחר. איך שלא יהיה, משהו קורה בסביבה, ולא פחות מן ההתרחשויות עצמן, יש עניין לא מבוטל בתגובות עליהן ובדיון בהן.

חוט מובהק מאוד מקשר בין מכתב הטייסיס הסרבנים, שהצביעו על הקושי לבצע פקודות הקשורות בפגיעה באוכלוסייה אזרחית, ליוזמה/הסכמות/הסכם/הבנות של קבוצת מתריינים, אנשי שמאל ישראלים בשירות פעיל או במילואים ומקבליהם הפלסטינים, ב'זנבה ובחופו הירדני של ים המלח. נרמה שמשו נסדק בתומה הבצורה של שלוש השנים האחרונות, שעליה עד שלא יחזרו בהם הפלסטינים מדרך הטרור, שעליה עלו לאחר שישאל הציעה להם את השמים עם השמש, הירח והכוכבים, ועד שלא נדביר את הטרור ואת הטרוריסטים ונמחץ את תשתיתו ונרסק לרסיסים את מבצעיו ומתכנניו, אין מה לעשות, אין מה לדבר, אין עם מי לדבר ובעיקר אסור לדבר. עד או צריך להשיב מלחמה עד שיבין האויב האכזר, ואם לא יבין, נמשיך להכות, להלום, למחוצ, להדביר בלי סייג ובלי גבול. זה חוט שמקשר בין אנשים שאינם מוכנים עוד להסתפק בהטלת פתק לקלפי, ובין לבין במעקב אחר האירועים אגב צקצוק שיניים וניד ראש, אלא חשים בצורך להשתתף בהם בפועל ולומר את דברם. דמוקרטיה פעילה של כיכר העיר, שבאופן צפוי כל-כך ספגה התקפות עזות, בייחוד מצד מי שחשו רטט קל שבקלים באדמה שמתחת רגליהם, רטט שבקושי נרשם בלוחות הסייסמוגרפיים.

הזירה המתבקשת לאמירת הדברים ולוויכוחים עליהם היא התקשורת, וזירה לא קלה ולא נוחה בשום מקרה. אך רווקא היא התגייה בתחילה למאמצים להביא לדה לגיטימציה של עצם הדיון בהתבטאויות החריגות הללו. פוליטיקאים התייצבו בזה אחר זה ודרשו לעצמם את הזכות להיות העוסקים הבלעדיים בנושאים הללו של חיים ומוות, ועיתונאים רבים אימצו את הגישה הזאת. התגובה של התקשורת כגוף מונוליטי למדי אינסטינקטיבית ומתנהלת עלי פי דפוס קבוע פחות או יותר. תחילה, מה פתאום? למה מי אתם בכלל? אנחנו מכירים כבר מזמן, מהבית/מבית-הספר/מהצבא/מאירועים קודמים, ומכאן אנחנו יודעים למה אתם מתכוונים כשאתם אומרים מה שאומרים, ואנחנו קובעים שאין בדברים ממש, אלא רק מניעים נסתרים או גלויים. הדיון מתמקד באישים המעורבים ביוזמה ובאופן ההתנהלות שלהם.

הטייסיס זכו לעיסוק מתמשך ברקורד המקצועי והאישי שלהם בעבר ובהווה, במצבם הנפשי, בעמדותיהם הפוליטיות וכיוצא בזה. את עיקר תשומת הלב תפס מטבע הדברים האיום בסידוב למלא פקודות שאין לבם שלם עמן. לא ניכנס כאן לדיון בעקרון הסרבנות. הוא גרון לעומקו בשבועות האחרונים וקשה לתרום לו טיעון חדש ומקורי. אך מה שברור, שמרגע שנאמרה מלת המפתח "סירוב", נגזר דינו של כל המלים האחרות שניסו הטייסיס לומר. לא היה לטייסיס שום סיכוי לפתוח דיון ציבורי אמיתי בסוגיית הסיכולים הממוקדים פחות או ממוקדים יותר, והפגיעה באוכלוסייה אזרחית שהמחבלים מסתתרים בתוכה ופועלים מתוכה ובתמיכתה המסיבית. גם בלי קשר לרביו של מפקד חיל האוויר ולשלוחות שנתו לאחר מבצעים כאלה, קשה להסתפק בתשובה שניתנה, ועלי פיה אפשר להירגע, בכל רגע ורגע מתקיימים דיונים אינטנסיביים על כך בחרי החדרים של חיל האוויר, וכל פקודה נבחנת היטב בכל אמות המידה האפשריות. אחרי הכל, ממתי מסתפקת התקשורת בידיעה שנושא כלשהו גרון איפשהו, בלא שתצצה להצטרף גם היא לדיון? אם הרברים הללו נעשים כשמו של הציבור ולמענו, זכותו וחובתו לקחת חלק בוויכוח. אך כאן התמקד העיסוק בדרך-כלל ב"איך" וב"מי" (איך הביע מי שהביע את עמדתו, מה זכותו לומר את הדברים ומה מניעיו), ולא ב"מה" (מה הוא מנסה לומר, והאם יש בדברים טעם).

את הטון נתנו, כמו תמיד, הפוליטיקאים במדים ובלעדיהם, בהתבטאויות שהיו צריכות לעורר דאגה גדולה בלב כל מי שמאמין בחובה להפריד בין הצבא לפוליטיקה. אך צריך לומר, שהטייסיס שיתפו פעולה ומילאו את חלקם באופן הדיון הזה, ואין להם על מי להלין אלא על עצמם. ההתנהלות התקשורתית שלהם היתה אומללה ותמוהה. הרי גם כך כל העלאת ספק בצורך בביצוע פקודה בישראל היא עניין חמור ומקומם רבים, גם מי שדעתם על המתרחש כשטחים אינם שונה מזו של הטייסיס בשירות פעיל או ברימוס. הפיכת האמירה המוסרית/ציבורית/פוליטית שלהם להפקה תקשורתית מורכבת ומתוחכמת ככיכול נדונה מראש לכישלון ופגעה בהם ובמסר שביקשו להעביר. מישו יהיה צריך לומר להם, שמתן הבלעדיות לחרשות ערוץ 2 ול"ידיעות אחרונות" פירושו שכל הערוצים האחרים, הכתובים והאלקטרוניים, ייסגרו בפניהם בצורה כזו או אחרת, או שהם יתקבלו בהם בחמיצות מופגנת. גם הצילומים בסרבליים ובמשקפי השמש המוכרים לא הוסיפו אמנות לטייסיס הללו, מרביתם כבר לא זוכרים באיזה בודעם טמנו את הסרבליים שלהם. בשביל מה היה צורך בכל

כרמית גיא

למה חי אתם בכלל

איור: עירית אדר

**הדיון התקשורתי
בטייסים הסרבנים
וביוזמת ז'נבה התמקד
בדרך כלל ב"איך"
וב"מי" (איך הביע מי
שהביע את עמדתו, מה
זכותו לומר את הדברים
ומה מניעיו), ולא ב"מה"
(מה הוא מנסה לומר,
והאם יש בדברים טעם)**

הגימיקים הללו? הרי יש דרכים להעביר לקהל דעות ודאגות בצורה הרבה פחות מקוממת. אך אם אפשר לומר על הטייסים ותומכיהם, שהם אינם מודעים לדקויות ההתנהלות של התקשורת, אי אפשר לומר זאת על יוזמי הנבחה. אלה פוליטיקאים משופשפים, אשפי תקשורת גדולים, שכבר עמדו מאחורי קמפיילים לא מעטים ולא מבוטלים בעבר. ובכל זאת, קשה לחשוב על קמפיין שלומיאלי יותר, ששיחק לידי כל מי שהתנגד לעצם היוזמה או לתוכנה. בתחילה ביקשו להסתיר את תוכן ההסכמות, כנראה מתוך התחשבות בשווייצרים, מעניקי המימון הנדיב שרצו טקס רב רושם להתהדר בו, מן הסתם מתוך התקנאות בעמיתיהם הנורבגים. התוצאה היתה ששוב נסוב עיקר הדיון על אישיותם של המתדיינים ומידת הלגיטימיות שלהם לדבר עם עמיתיהם הפלסטינים, ובמניעיהם. על העיסוק הזה ניצחו שוב הפוליטיקאים ממניעיהם, והם שהכתיבו את סדר היום. אלא שכרגיל במקומותינו, בד בבד עם ההתחייבות לעכב את הפרסום המלא החלו לדלוף במהירות פרטים מפרטים שונים, ואלה חוללו סערה צפויה. הכל על סמך קטעי משפטים מוצאים מהקשרם, במסמך שמחבריו מעידים שישבו על ניסוחיו ועל דקויותיו במשך חודשים ארוכים, עד שכל פסיק וכל נקודה היו במקומם, ושום הא היריעה מיותרת לא השתרבה. עד שכל הכתבים, שהמסמך במלואו הגיע אליהם והם נמנעו מלפרסמו מתוך התחשבות בכעלי הדבר, הופתעו לגלותו כפשוטו ב"מעריב". למה? ככה. סליחה, טעינו, לא התכוונו. נציע לכם הרלפה אחרת בתמורה. שלומיאליות או תחכום יתר? לא חשוב. אוברן האמון בין האישים הפוליטיים הללו לבין העיתונאים יהיה קשה לתיקון לא פחות מהשבת האמון בין ישראלים לפלסטינים. והרי יהיו עוד יוזמות ועוד קמפיילים, או יבואו הפוליטיקאים בטענות אל העיתונאים מחמיצי הפנים.

יכול להיות שכל היוזמות האחרונות ימצאו דרכן לפתי האשפה או למגירות. אחרי כל ההמולה תישאר התחושה, שמהו מת ערער. ואולי זה עוד אחד מן המחירים שאנחנו משלמים במלחמה הניטשת כאן כבר שלוש שנים, ואפילו על שמה אין הסכמה, ועל אחת כמה וכמה על תכניה ואופיה. לצד המחיר הבטחוני, המדיני, הכלכלי, החברתי, התערערות הביטחון האישי והחששות הגדולים לעתיד, ניבעים סדקים בחזית האחידה שמאחוריה התבצרו מנהלי המלחמה, תוך מתן מחמאות לכושר העמידה של "החברה הישראלית". ומכך לא תוכל עוד התקשורת להתעלם, ושום ראיונות בסגנון העיתונות של מלחמת ששת הימים, עם מפקדי חטיבות המנהלים את הלחימה בשטחים בביטחון מוחלט בצרפת הלחימה, מטרותיה ובייחוד שיטותיה, לא יוכלו עוד לכסות על השאלות והספקות המציקים וטורדים את המנוחה בשלהי קיץ 2003.

תראו מה קורה ב ידועות

העימות המשפטי בין מירון רפפורט למשה ורדי סודק לכאורה את הזכוכית האטומה שבה מקיף העיתון את עצמו, אך מאזן האימה שנוצר בין השניים מונע, לפי שעה, מידע חשוב מהציבור

תמר גוטמן

יסוד לטענות המבקש בדבר 'צנזורה פנימית' בעיתון, הנטענות כחוסר תום לב, על מנת להלך אימים על העיתון".

שלא לייחוס, ממהרים בכירים ב"ידיעות אחרונות" לחזק את דבריו של ורדי: "הכל שקר וכזב", אומר אחד מהם. "לשכת ראש הממשלה מעולם לא ביקשה מהעיתון דבר וחצי דבר. מעולם לא היתה פנייה מלשכת ראש הממשלה ל"ידיעות אחרונות", וגם לא היה ניסיון מטעם קברניטי העיתון להשפיע על תוכן העיתון על מנת למצוא חן בעיני ראשי השלטון".

במאבק היצרי הזה בין הצדדים קל לראות ברפפורט את "הגיבור הטוב", לוחם הצדק, בעל המצפון, אשר קצה נפשו בהתקרנפות שפשתה להערכתו בעיתון, ועל כן הוא מוכן לחשוף את המתרחש בחדרי חדרים; לעומתו, "ידיעות אחרונות" ממלא את תפקיד ה"גיבור הרע", התאגיד המרושע והאטום הנחפו להיפטר מעובד מסור ומוכשר רק משום שהוא מסרב להוסיף ולשרת בהכנעה את האינטרסים השנויים במחלוקת של הכוס. בפועל,

המציאות מורכבת יותר. לצד הסימפטיה

שמעורר טיעונו של רפפורט, הידוע

כאדם אהוד והגון, קשה שלא

לתהות מדוע מצפונו התעורר

רק לאחר שפוטר מהעיתון

ומדוע הוא מוסיף, למרות

הכל, לרבוך בבקשתו

לחזור לעבוד בו. לא מובן

גם מדוע הסכימה פרק

ליטתו, עו"ד לין, למחוק

את הטענות בדבר צנזר

רה פוליטית בתמורה

להסכמת העיתון לפנות

להליך של גישור. עו"ד לין

טוענת אמנם כי תוכל לשוב

ולהעלות את הטענות במידה

שהליך הגישור ייכשל, אך אין בכך

די על מנת להסיר לגמרי את החשד

שרפפורט מיהר לוותר על עקרונותיו

בתמורה לסיכוי לחזור לעיתון. בנוסף,

אסור לשכוח של "ידיעות אחרונות"

רשימת הישגים עיתונאיים מפוארת

של תחקירים מרעשיים ובהם, בתקופה

מירון רפפורט, עיתונאי ועורך בכיר ב"ידיעות אחרונות" שפוטר מעבודתו במפתיע בחודש אוגוסט האחרון, ישב על הספסל בבית הדין האזורי לעבודה בתל-אביב בעת הדיון בעניינו ושידר אותות של סערת רגשות עזה. על אותו ספסל, במרחק לא רב, ישב עורך "ידיעות אחרונות" משה ורדי, וחשף, מאחורי חזות קרת רוח, אי נוחות ומבוכה. בקדמת האולם התנצחו עורכי הדין של השניים, עו"ד אריאל שמר המייצג את "ידיעות אחרונות", ועו"ד ארנה לין המייצגת את רפפורט. על שולחן, בפני השופטת, היתה מונחת בקשתו של רפפורט להוצאת צו מניעה ומני גנג פיטוריו, שמשמעותו החזרתו המיידית לעבודה בעיתון. רק בתום דיון שארך שעות רבות החליטו הצדדים לפנות להליך של גישור ולוותר, בשלב זה, על העימות בין כותלי בית המשפט.

האווירה המתוחה ששרדה באולם בית הדין בעת הדיון היתה צפופה. הוויכוח בין הצדדים לא נסוב על דיני עבודה משמימים, אלא על טענתו החמורה של רפפורט, שהוא פוטר מהעיתון בשל צנזורה פוליטית ופנימית. לחיזוק טענתו פרס רפפורט בכתב הבקשה שורה של האשמות חמורות מאין כמותן נגד העיתון הנפוץ במדינה בדבר הקשר בין הון לשלטון והשלכותיו השליליות על יושרה של העבודה העיתונאית הנעשית ב"ידיעות אחרונות". בין השאר נאמר שם כי "קיימת צנזורה בעיתון שמטרתה למנוע פרסום כתבות שעשויות להיות לכל הפחות בלתי נוחות לראשי השלטון (באשר הוא) ולבעלי עמדות מפתח בממסד, ועוסקות על-פי רוב בכפישויות שחיתות למיניהן. זאת על אף שמדובר בגילויים עיתונאיים מהדרגה הראשונה, שמעוגנים במסמכים הנדרשים". בציטטה ממאמר שפורסם ב"העין השביעית" (ארץ ליבוי, "תקופה שחורה", גיליון מס' 43, מרץ 2003), ושתואר מקרים של היענות "ידיעות אחרונות" ללחצים פוליטיים שהפעילה לשכת ראש הממשלה, אריאל שרון, על כלי התקשורת במהלך מערכת הבחירות 2003, נכתב בבקשה: "לטענת המבקש ועיתונאים נוספים בעיתון, הצנזורה הפנימית שמר ארץ ליבוי מתאר בהרחבה במאמרו הנ"ל היא מעשה של יום ביומו בעיתון", וכן: "זיורגש: הצנזורה בה מדובר בעיתון חודרת לכל רבדיה של העבודה העיתונאית – החל מהנושא המסוקר, דרך מיקום הכתבות וכלה בכותרות שניתנות לכתבות".

ב"ידיעות אחרונות" נקטו, בתגובה, קו הגנה צפוי: ורדי הכחיש בכל תוקף, בתצהיר שהגיש לבית המשפט, את הטענות בדבר צנזורה, והאשים את רפפורט בניסיון להכפיש את העיתון. על-פי התצהיר, ורדי קובע שמדובר ב"פרקטיקה פסולה" שרפפורט נוקט "במסגרת ניסיונו הנואל... לשוות לפיטוריו מהעיתון נופך 'ציבורי' ו'חוקתי', נופך שאינו ממין העניין", והוא אף מוסיף כי "אין כל

האחרונה, השיפות הנוגעות להתנהגות תם של ראש הממשלה ובניו ושל אישי ציבור נוספים.

הנקודה הצורמת ביותר בטיעונו של רפפורט היא העובדה שכתב הבקשה אינו מכיל ראיות ודוגמאות שיש בהן כדי לתמוך בטענות החמורות שהוא מעלה. יש טעם לפגם בכך שההוכחה היחידה שהוא מציג לקיומה של צנזורה פנימית ב"דיעות אחרונות" נוגעת לפרשת פיטוריו. מקורביו של רפפורט מספרים שברשותה של עו"ד לין עדויות רבות שנאספו מידי עיתונאים ועורכים ב"דיעות אחרונות", המאששות את טענותיו, אך בשלב זה הוחלט שלא להביאן לפני בית המשפט. "העדויות האלה נכתבו כטייטה לבקשה גוספת להוצאת צו מניעה", אומר גורם המקורב לרפפורט, "במקרה הצורך, אם הצדדים יחזרו לבית המשפט, המידע הזה ייחשף". עו"ד לין אף טרחה לפזר בבית המשפט רמזים עבים בדבר הימצאותן של עדויות מרעישות ביריה. אלא שאם הליך הגישור יצליח ורפפורט יחזור לעבודה, הטייטה תיגנז ומהציבור יימנע מידע חשוב על ההתנהלות המקצועית של העיתון הגדול במדינה. קשה להתנער מהתחושה שרפפורט וערכת דינו מרוכזים בראש ובראשונה במאמץ להחזירו לעבודה, ושהם משתמשים במידע הרגיש שברשותם כנשק יום הדין וכאמצעי הפחדה נגד "דיעות אחרונות". המסקנה המתבקשת: אין הם מנהלים, בהכרח, מאבק למען חופש המידע וזכות הציבור לדעת.

השתלשלות העניינים שהובילה לפיטוריו של רפפורט החלה ב-5 באוגוסט. באותו יום הוא ראש דסק החדשות בעיתון, תפקיד שהוא ממלא בקביעות בשנתיים האחרונות, במקביל להיותו כתב במוסף "7 ימים". בשמונה השנים שהוא עובד ב"דיעות אחרונות" מילא רפפורט, בן 46, שורה של תפקידים בכירים, ביניהם עורך החדשות הוותיק, רכז כתבים ואחראי על ריכוז מערכות הבחירות, וקנה לו שם של כותב מחונן ושל איש מקצוע ישר הווכה להערכה. בישיבת המערכת שהתקיימה באותו ערב עסקו הנוכחים בשאלה איזה מקום ליעד לסקירת דו"ח מבקר המדינה שפורסם באותו יום. דו"ח המבקר דן בחשדות לניגוד עניינים מצד שרון, בכך שהתערב אצל מנהל מינהל מקרקעי ישראל כדי שיוביל להחלטה להתיר לחקלאים להשכיר מבנים לשימוש מסחרי, החלטה שממנה עמד לכאורה ליהנות גם בנו. משה ורדי הורה למקם את ממצאי הדו"ח בעמודים הראשונים של הגיליון, אך הנחה את רפפורט להעניק להם כותרות "רכות". רפפורט הכתיר את הידיעה החדשותית על דו"ח המבקר במילים: "רחיתי את כל טענות שרון", ולמאמר הפרשנות של גילת, שפורסם באותו עמוד, בחר את הכותרת: "שרון לא דיבר אמת". למחרת התבשר רפפורט על השעייתו הזמנית מהעיתון וחמישה ימים לאחר מכן נמסר לו כי הוא מפוטר בשל "צמצומים".

לנוגעים בדבר ברור שעילת הפיטורים לא היתה צמצומים אלא הכותרת השנויה במחלוקת. בתצהיר שלו טוען ורדי כי רפפורט הפר ביועציו את הנחייתו להעניק לידיעות בנושא זה כותרות "רכות", וכי אין זו הפעם הראשונה שהוא ממרה את פיו. רפפורט, לעומת זאת, טען כי הכותרת לגיטימית לחלוטין ואינה חורגת מההוראות.

"בשנים האחרונות 'דיעות אחרונות' הפסיק להיות עסק שבלב הפעילות שלו מצוי העיתון, והפך לקונצרן רב עסקים וורועות עם הרבה אינטרסים", מנתח גורם המקורב לנעשה בעיתון. "כתוצאה מכך, ההודקקות לשלטון גדולה יותר. לבעלים של העיתון יש יותר אינטרסים מורכבים ומוסותרים, והיכולת של

העיתון לשמור על עצמאות בפני הלחצים של השלטון נפגמת". עוד גורם בכיר בעיתון מוסיף כי "לחצים פוליטיים תמיד היו, אבל נוני מוזס הופך עם הזמן הרבה יותר חשוף ולחץ, בעיקר בכל הנוגע לסוגיית הבעלויות הצולבות. הוא נמצא במשא ומתן תמידי עם גורמים ממשלתיים ועם חברי כנסת בשל הרגולציה בתחום התקשורת, ובסופו של דבר נוצר סכך של אינטרסים ושיקולים פסולים שמשפיעים על התכנים של העיתון". מוזס מחזיק בין השאר בבעלות חלקית

"קיימת צנזורה בעיתון, שמרתה לחנוע פרסום כתבות שעשויות להיות לכל הפחות בלתי נוחות לראשי השלטון" (חתוך כתב הבקשה של רפפורט)

של חברת הכבלים "ערוצי זכב", זכיינית ערוץ 2 "קשת", החברה לשילוט חוצות "נור", הוצאת הספרים של "ידיעות אחרונות", והחברה למוסיקה אי.אם.איי. "כשבעיתון לא רוצים להתעסק עם סיפור שיכול לפגוע במישהו שחפצים ביקרו, הטקטיקה היא למזער, לדחות, לעכב ולמסמס את הפרסום כמה שאפשר", מוסיף עובד לשעבר ב"ידיעות אחרונות". "קודם מתווכחים על כל שורה, מתפתלים ומשנים את הניסוח, ובסוף ממקמים את הטקסט בעמודים הפנימיים בתקווה שאף אחד לא ישים לב". המחשה לטענה הזו, השבה ועולה בשיחות עם אנשי "ידיעות אחרונות", היא התחקיר שערך הכתב גיא לשם על עמותות שרון. ממצאי התחקיר, שהצביעו על ליקויים חמורים בדרך עבודת העמותות, נחשפו לראשונה ב"ידיעות אחרונות", לאחר נצחונן של שרון בכחירות לראשות הממשלה ב-2001. "בתחילה ניסו בעיתון למנוע את פרסום התחקיר", מספר גורם שהיה מעורב בפרשה. "הוא היה אמור להתפרסם ב'מוסף לשבת' ונפסל עליידי ורדי. בסוף הוא פורסם במוסף '7 ימים', שמשמש אכסניה לרוב החשיפות החשודות של העיתון, אבל הוא לא זכה לשום הבלטה בעמודי החדשות. זה מדהים, כי מדובר בהישג עיתונאי ענק, ולמרות זאת לא הופיעה שום הפניית שער אליו ולא היה פולריאפ ביום ראשון. התחושה היתה שהעיתון עושה מאמצים עילאיים לטשטש את המשמעות הקשות שעולות מהתחקיר".

ורדי, כאמור, דוחה בתצהיר שלו לבית הדין לעבודה את כל הטענות ברבר צנזורה פנימית וחוזר על כך שרפפורט פוטר בשל "סרבנות משמעתית של עובד כחווה אישי במשרת אמון מובהקת", ומתאר אותו כמפר משמעת סדרתי. היו "כמה וכמה מקרים של אי ציות להנחיות מצד המבקש ושל התנהגות הסרת אינטגרטי מוצר..." מפרט ורדי בתצהיר. "לא מדובר במקרה יחיד, אלא ברפוס נפסד... אני הייתי מעיר למבקש על פעולות 'עריכה' שעשה משיקולים בלתי רלבנטיים ובלתי עיתונאיים והמבקש היה... חוזר עד מהרה לסורו". מהתצהיר עולה שבין השניים שררו יחסים מתוחים. ורדי גרס שרפפורט אינו מפעיל שיקול עיתונאי חסר פניות בשל דעותיו השמאלניות. רפפורט, לעומת זאת, סבר שיש למתן את הנימה המתלהמת והטבלואידית שהעיתון נוקט, לטעמו, בין השאר בכל הנוגע לסיקור אינתיפאת אלאקבה השניים נהגו להתעמת על רקע חילוקי דעות האלה באופן קבוע, והחיכוכים התכופים ביניהם היו מחזה נפוץ בחדר החדשות.

ביוני 2002, למשל, שלח ורדי לרפפורט מכתב נזיפה חמור בטענה כי הוא "קבר" ידיעה על דיווח של ראש אמ"ן לזוערת החוץ והביטחון של הכנסת, שהמחבל השני בפגיעה במלון פארק בנתניה נשא על גופו ציאניד. רפפורט אכן בחר למקם את הידיעה בעמודי החדשות האחוריים, כעוד ש"מעריב" פרסם אותה,

באותו יום, בהבלטה גדולה בעמודו הראשון. ורדי, הידוע ברגישותו לתחרות עם "מעריב", האשים את רפפורט שהצניע את הידיעה "מסיבות שבמקרה הטוב אינן מקצועיות". רפפורט טען להגנתו שהידיעה כבר פורסמה בעבר, ועל כן לא מצא לנכון להבליט אותה. "אין לי כל אינטרס להסתיר את הידיעה שהפלסטינים במלון פארק התכוונו להשתמש בציאניד", כתב רפפורט בתצהירו.

"ורדי סימן את מירון וחיפש אותו כל הזמן", טוען בכיר לשעבר ב"ידיעות אחרונות", "כל יום אחרי שמירון היה עורך את העיתון, ורדי היה מחפש בו בפניצטה הוכחות להטיה פוליטית. הטענה שלו שמירון לא אובייקטיבי היא מגוחכת, משום שאין דבר כזה אובייקטיביות מוחלטת בעריכה של עיתון. ראש רסק החדשות צריך לבחור ארבעים או חמישים ידיעות שייכנסו לעיתון מתוך 250 ידיעות שמגיעות כל יום למערכת. הבחירה חייבת להיות סלקטיבית, ומן הסתם לכל עורך יש העדפות לגושים שקרובים ללבו. במשמרת של מירון היו נכנסות יותר ידיעות על התעללויות בפלסטינים, באותה מידה שבמשמרת של עורך שהוא, נגיד, הומוסקסואל, היו נכנסות יותר ידיעות על אלימות כלפי הומוסקסואלים. כשמירון התחיל לכתוב ב'7 ימים' על המצוקה של הפלסטינים בשטחים, והפך למעין 'גרעון לוי' של 'ידיעות', ורדי חגג מכיוון שהוא ראה בכך הוכחה לטענתו שמירון שמאלני קיצוני. בכל מקרה, היו הרבה פעמים שוורדי זעם על מירון, וגם שלח לו מכתבי נזיפה, אבל זה עדיין היה רחוק מאוד מפוטורים".

"זה לא מדויק", טוען בתגובה גורם המקורב לוורדי. "ורדי מקפיד שבחדשות לא תהיה שום הטיה, לא ימינה ולא שמאלה. הוא עוקב אחרי מירון שנים ורואה שמירון מבליט ידיעות שמתאימות להשקפתו ומזניח אחרות. ורדי מאוד לא

"כשבעיתון לא רוצים להתעסק עם סיפור שיכול לפגוע במישהו שחפצים ביקרו, הטקטיקה היא למזער, לדחות, לעכב ולמסמס את הפרסום כמה שאפשר" (עובד לשעבר ב"ידיעות אחרונות")

אוהב את זה, והוא גם הזהיר את מירון כמה פעמים, אך ללא הועיל. מבחינתו, הכותרת למאמר של גילת היתה מעין הקש ששבר את גב הגמל".

בתצהיר שהגיש לבית המשפט הגיב רפפורט לטענות האלה: "במהלך עבדתי דתי מול העורך הראשי התעוררו בינינו, מפעם לפעם, חילוקי דעות מקצועיים ו/או על רקע אי הבנות, בין היתר בקשר למיקומן של ידיעות בעיתון ואופי עריכתן. חילוקי דעות אלה לא חרגו מן המקובל בעבודה שוטפת ואינטנסיבית... אני סבור שעמיתי בעיתון יעידו... שעבודתי נעשתה תמיד במקצועיות, שיקולי היו תמיד ענייניים והחלטותי התקבלו ללא משוא פנים".

יש להניח שוורדי לא צפה את המהומה שהתעוררה לאחר הפוטורים. "הוא חשב שמירון ילך בשקט", אומר אחד העובדים בעיתון, "אבל במקום זאת מירון יצא למלחמה". 110 מעמיתיו לעבודה של רפפורט, עובדים בכירים וזוטרים בעיתון, חתמו על עצומה הקוראת למוזס ולוורדי להחזירו לעבודה. רפפורט, על-פי מקורביו, נחוש בדעתו להיאבק ב"ידיעות אחרונות" עד להכרעה בבית המשפט העליון, אם יהיה צורך בכך. "מירון מאמין שהמאבק הזה הוא חלק מהשליחות הציבורית שלו כעיתונאי", אומר אחד המקורבים. "בין אם הוא יחזור לעיתון ובין אם לא, מבחינתו הוא הוכיח לראשי 'ידיעות אחרונות' שיש גבול להתחנפות שלהם לשלטון".

ורדי סירב להגיב על הדברים.

"החבקש נוקט פרקטיקה פסולה בחסגרת נסיונו הנזאל... לשוות לפיטוריו מהעיתון נופך יציבורי ויחוקתי, נופך שאינו תחין העניין" (חתוך תצהירו של ורדי)

תמר גוטמן היא וקטורנית בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל-אביב

1. לחפץ אין אידיאולוגיה

על תצלומי הפיגוע בהתנחלות נגהות של לימור ארדי, שהפיץ דובר צה"ל (התפרסמו ב-29.10.03 ב"הארץ", ב-Ynet ובעמודים פנימיים של עיתונים נוספים)

בתצלומים הללו אין קורבנות על אלונקות, אין אמבולנסים, אין פאראמדיקים, אין חברה קדישא, אין עוברות אורח בוכיות, ואין אף טיפה סנטימטרית של דם. רק חפצים דוממים. שולחן עם מפת חג, סרוויס, קרטון מיץ, כסאות עץ ופלסטיק, כביסה על מתקן מתקפל, דלת כניסה עם נקודות קטנות – אין בזה שום דבר מחריד אם לא יודעים שדלתות לא סתם כך מצטלמות לעיתון, דלתות שצולמו (אפילו דלתות בלי חורי ירי) מסתירות דבר-מה רע שקרה. דברים רעים קורים לאנשים.

לאילו אנשים? כשמביטים בתצלומים ונשאבים אל החלל הבנאלי המתועד בהם, דומה כי אייפשהו שלא להיכנע לטבע האדם המתכבית על הדומה לו בביתו של "האחר". הגה, דלת כזו בריוק יש גם לנו, היתה

הכי זולה בשוק... וכיסא אלומיניום מאיקאה, 30 ש"ח, וצלחות כמו אצל סבתא, ומיץ בקרטון, לימונענע, כמו שאצלנו במקרה; קצת מוזר, לחשוב על השפתיים שממלמלות תפילות שאובות בששון ארסיקולה...

ולרגע נעצמת עין שמאל, ואנו שוכחים עצמנו בבית המתנחלים, שוכחים מי הם ומי אנחנו, ולרגע – הרגע המצמית, שלפני שהרוע דופק על הדלת – כולנו שותים ארסיקולה, שותים את החיים הביתיים, הלא-פוליטיים; ולרגע אנו מזדהים, לא עם הפנים האנושיות של תצלומי הנרצחים – עם השולחן המיותר, הכסאות המוטלים למרגלותיו, הסכו"ם, במיוחד עם הכפית הקטנה התלויה על פי התהום של קצהו, קרטון הלימונענע, עם כל החפצים האוויליים, חסרי התודעה הפוליטית, משוללי האידיאולוגיה, שלא בחרו להיות פה, ובעל כורחם הפכו עדים אילמים למחזה וזועה.

בחדר זה נרצחה תינוקת. גם היא לא בחרה להיות פה. גם לא לה היו רגליים לברוח. בת שבעה חודשים. "רק התחילה לחזול", אמרו בלוויה וכי מה אפשר לומר על מי שלא הספיקה להיות, ובכל זאת היתה למשפחתה עולם ומלואו. "רק התחילה לחזול", כלומר, זו לא היא שרכבה על התלת-אופן

ההפוך שבקדמת התצלום השלישי – שיד צינית (יד הצלמת או יד המקרה העיוור?) הכניסה אל הפריים, המחשה סרת טעם לזמן שהוקפא, למשחק הילדות שהופסק, אבל "השקר" הזה שמספר התצלום הוא אמת עובדתית שלא סובלת דקרוקי קטנוניות: התינוקת אולי מעולם לא רכבה על אופניים, אך היא גם לעולם לא תרכוב.

ויש עוד אמת עובדתית, שלא מופיעה בתצלומים. כי תצלומים, מטבעם, מוסרים תמונה חלקית וסלקטיבית, ולכן גם אפקטיבית. התקרבות פיזית אל המצולם מקרבת אותו אל הצופה, וזיהוי אלמנטים מובחנים ומוכרים יוצר אינטימיות, וטרנספורמציה במראה מוכר יוצרת

צילום: דויד סרט

את אותו אפקט מטריד, "המאום" הפרוידיאני שבבסיס כל סרט אימים.

אבל "הסיט בקרוואן" אינו אלא סצינה (מבעיתה) צדדית מתוך סרט האימים של המציאות הישראלית, וזה כבר דורש מסך ענק, תצלום אוויר שבו ייראו הקרוואן, הקרוואנים, גדר המערכת, הבט"שית, הכפרים שהעצם הזו תקועה בגורונם, הכתם הגדול והמתפשט של העיר חברון, מטעי הזיתים, מטעי הזיתים העקורים, הכבישים, האינולות.

אך מבט פנוראמי איננו מבט אנושי. לאנוש הרבה יותר קל להזדהות עם קרטון לימונענע.

2. רגע עם הוד-לי

- ערב טוב למאוזין, שמך?

- אני מתבייש להגיד...

- אל תתבייש! במה יש לך להתבייש?

- זהו שלאחרונה אני יותר ויותר מתבייש...

- אולי זה הפתוי?

- לא. לא. זה נמשך כבר שנים ומתריף. אני פשוט מתבייש להיות ישראלי, בעיקר כשאני שומע על -

- אבל מדוע? אין לך שום סיבה -

- כשאני שומע על מה שקורה במחסומים... אשה הרה שלא נתנו לה לעבור -

- טוב, בימינו אייפשהו לדעת, זו עלולה להיות מתאבדת -

- אבל האשה כרעה ללדת... התחננה... ואצלי, בריוק לפני שבוע נולד נכד -

- מוזל טוב! נכד ראשון?

- כן, אבל, אני רציני -

- אתה בוודאי סבא גאה.

- ובכל זאת, הוד-לי, אני מתבייש. כשאני חושב איך בתי הגיעה בזמן לבית-החולים וזכתה לטיפול מסוד ואילו האשה שלא נתנו לה לעבור איבדה את בנה -

- זה באמת עצוב אדוני... אך אני משוכנעת שאם מישהו לא פעל כשורה הוא שילם על כך.

- אבל התינוק שילם בחייו ואני -

- אדוני, זהו באמת מקרה מצער, מרגי אפילו, אך אתה לא אשם בו, אסור לך להתבייש, אל תייסר את עצמך, שיאסר יתייסר.

- ובכל זאת...

- אדוני, איך אתה מדבר, אתה סבא! השתתפת בבניין הארץ, אני בטוחה שתרמת רבות, עליך להיות גאה! לך, השתעשע עם נכרך ואנו ברשותך נעבור למאוזין הבא ואולי לשם איזון, זו תהיה מאוזינת -

- שלום הוד-לי,

- שלום ומוזל טוב! סוף כל סוף תהיה לנו היום דעה של אשה.

- רציני להזדהות עם המאוזין הקורם, גם אני מתביישת -

- נו באמת, גברתי, אני מבקשת, למען האיזון והגיוון -

- אבל מה לעשות שאני מתביישת, כליכך הרבה חפים מפשע נהרגים -

- ובצד שלנו? בצד שלנו לא נהרגים?

- נהרגים, אבל -

- גברתי, אני בטוחה שממשלתנו עושה את כל המאמצים למען השלום ולמען בטחון התושבים, ושגרת הקיום שלך ושל ילדיך.

את אם לילדים?

- כן, אבל -

- שיהיו בריאים. את בוודאי גאה בהם -

- כן, אבל דווקא כאם אני ממש מתביישת -

- גברתי, אנא, את לא יכולה לעשות לי את זה, לא העליתי אותך כדי שתתביישי פה בציבור.

את אדם בוגר, אם, נסי לאמין חשיבה חיובית, למען ילדיך, אל תמנעי מהם תקווה. ■

שוחם סמיט היא סופרת ומבקרת

ה ש ת ר י ם

ההתנהלות התקשורתית של הטייסים הסרבנים חסרה מודיעין בסיסי: הקוד המפעיל את העיתונות

רן בנימיני

או כיצר ניתן להתקשר עמם. הגימוק: הסכם בלעדיות עם ערוץ 2 ועם "ידיעות אחרונות". מתוסכלים מקשר השתיקה, פרסמו גילי והראל בסופו של דבר ידיעה כללית בעמוד הראשון של "הארץ", ובה נאמר כי "קבוצת טייסי מילואים בחיל האוויר מתארגנת להודעה פומבית של כוונה לסרב להשתתף בפעולות ההתנקשות שמבצע צה"ל בשטחים, בסיוע חיל האוויר" ("הארץ", 19.9.03). המקורבים ביקשו מהכתבים להמתין עם הפרסום ב"הארץ" לא התרשמו. עמוס הראל: "הסירוב של הטייסים לרבר איתנו נתן רק תיאכון לפרסם את הידיעה, כמוכן רק אחרי שאימתנו כי אכן מתארגנת קבוצת סרבנים".

לאחר הפרסום החלו עיתונאים אחרים, ובכללם גם כתבים מחוץ לארץ, להתעניין ביוזמה החדשה, אך נתקלו גם הם בחזית סירוב. במקביל נכנסו ההכנות לפרסום המכתב ב"ידיעות אחרונות" ובערוץ 2 לישורת האחרונה, יחד עם סגירת קצוות אצל חותמיו. המועד שנקבע למתן המכתב למפקד חיל האוויר היה יום רביעי אחרי הצהריים, חמישה ימים לאחר הפרסום הראשון ב"הארץ". המתחרים לא ויתרו: כמה שעות לפני המועד נודע ל"מעריב" כי בערוץ 2 מתכוננים לשרד את הסיפור במהדורה המרכזית באותו ערב, ולמחרת הוא יתפרסם גם ב"ידיעות אחרונות". אנשי "מעריב" הסתערו על הטלפונים, ולקראת שעות אחר-צהריים נשאו מאמציהם פירות: מכתב הסירוב הודלף ונשלח בפקס למערכת, אך משום מה, אתר האינטרנט "מעריב אוןליין" התמהמה. כאשר הבינו בערוץ 2 כי העניין יצא משליטה, החליטו להקדים את הפרסום לתוכנית "שש עם אושרת קוטלר". כלומר, רק שעה ועשר דקות לאחר שהטייסים הגישו את המכתב למפקד חיל האוויר באופן רשמי. וכך נכתב למחרת ב"ידיעות אחרונות": "בעשרה לחמש אחרי הצהריים נכנסו סרן (מיל') יונתן וסרן (מיל') אלון – שני טייסי בלקי-הוק – ללשכת מפקד חיל האוויר. האלוף חלוץ לא היה שם, והשניים ניסו לשמור על ארשת פנים מאופקת, כשהשאירו בידי קצינת הלשכה מעטפה חתומה המיוערת לחלוץ באופן אישי". הטייסים האמיצים, אם כן, לא נתנו למפקד חיל האוויר הזדמנות. הם מסרו את המכתב ומיהרו לחפש מסך טלוויזיה כדי לצפות בעצמם, או יותר נכון בסרבלים (מתברר כי היוזמה לעשות הצגה ולהצטלם עם סרבנים גם בעיתון וגם בטלוויזיה היתה של הטייסים עצמם). כתב צבאי: "כל ההתנהלות שלהם לא היה ספונטנית אלא מתוכננת לפרטי פרטים יחד עם העיתון והטלוויזיה. זה לא היה מעשה אמיץ של הנחת עצומה נגד מפקד חיל האוויר, אלא פרויקט שלהם יחד עם כלי תקשורת. לוח הזמנים היה מותאם עם מערכות העיתון והטלוויזיה".

גם לאחר הפרסום "הרשמי" של המהלך בשעות הערב, קשייהם של עיתונאים, שאינם שייכים לערוץ 2 ול"ידיעות אחרונות", לא תמו: הטייסים התמידו בסירובם לשוחח עמם. גורמים ב"ידיעות אחרונות" טוענים כי העיתון לא

יפור ליהתו וחוזו של מכתב הטייסים הסרבנים הוא גם, בתמצית, סיפור מותה של המחאה הספונטנית. יותר נותר נדמה כי מי שמאס במרכיב כלשהו במציאות הישראלית, צריך להחליט: "סופשכוע" או "7 ימים", מיקי או יונת, יבין או סוקניק. אין פרווה. כבר שנים ברור כי בישראל אין הכדל בין מפלגה פוליטית לבין קורנפלקס. שניהם מנסים לחדור לתודעת הציבור באותן שיטות. כמו כל הכה אחר, במחנה לבש העסק מרים והתגייס לצה"ל. "אנחנו, שחונכנו לאהוב את מדינת ישראל ולתרום למפעל הצינות, מסרבים לקחת חלק בתקיפות חיל האוויר/במרכזי אופלוסייה אורחית", כתבו 27 טייסים במילואים, פעילים לצד ותיקים, בהחלט סיפור עיתונאי. אבל מארגני העצומה חשו כי אין בכך די, למכתב אין חיים משל עצמו. וכך, טייסים מיומנים ומנוסים בשמים, אך טירונים לגמרי במגוון התקשורת, יזמו קמפיין מוקפד ומסודר, יד ביד עם משרד יחסי ציבור. אף אחד מהם לא הרים גבה נוכח השילוב בין טייסים ל"צננים", בין טייסת בחיל האוויר לאולפן טלוויזיה. שיקולי תחרות ובלעדיות של כלי התקשורת כרתו ברית עם מחאה אידיאולוגית ומוסרית לכאורה, עד שגברו עליה.

קבוצת הטייסים הסרבנים החלה להתארגן כארבעה חודשים לפני שהונח המכתב המרעיש על שולחנו של מפקד חיל האוויר. טייסי החיל לא נהרו בהמוניהם לחתום, והמארגנים נאלצו לאסוף חתימה אחר חתימה. בד בבד עם תחילת ההתארגנות נוצר הקשר עם כתב חדשות ערוץ 2, צ'יקו מנשה, ועם יגאל מוסקו, כתב מוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות". את "הארץ" הם דווקא רצו, אבל פסלו משיקולי תפוצה. מטרתם של ראשוני החותמים היתה לפרסם את רכר ההתארגנות ואת מכתב הסירוב בריבזמן בערוץ הטלוויזיה הפופולרי ביותר ובעיתון הגדול והנפוץ ביותר. וכך זה נמשך בנחת: הכתבים של שני כלי התקשורת הדימו מדי פעם טלפון לשאול מה גשמע, הטייסים המשיכו לחפש חותמים. צ'יקו מנשה: "ידעתי מראש שהתארגנות כזו, שירועה בכל הטייסות בחיל האוויר, קשה לשמור בסוד, אך למרות זאת המשכתי לעבוד כרגיל וללא התעסקות בחששות. אני לא יועץ תקשורת ולא יעצתי להם דבר. עשיתי את המיטב כדי להביא את הסיפור אל המסך בצורה הטובה ביותר".

באמצע חודש ספטמבר נודע רכר ההתארגנות לכתבת "הארץ" לילי גלילי, שמסקרת את תנועות הסרבנים. גלילי החלה לבדוק במה מרובר, אזורי-הצטרף למשימה גם הכתב הצבאי עמוס הראל, אך הם נתקלו בחומות של שתיקה. רק לאחר מאמצים מרובים הצליחו השניים להגיע למקורבים לטייסים שאישרו שאכן מתארגנת קבוצת סירוב. המקורבים סירבו למסור עליהם פרטים נוספים,

לא נפלו

איור: דוד פולונסקי

מנע מהטייסים לדבר עם עיתונאים אחרים, ומי שהתעקש על עניין הבלעדיות היו רווקא הטייסים. אחד החותמים מאשר: "הטייענים שלנו כליכך מורכבים, וכימים הראשונים לא רצינו לתמצת אותם למשפט אחר. העדפנו להמתין, לשתוק יומיים ולדחות את כל הפניות, עד שגליון '7 ימים' יצא לאור, וכולם יוכלו לקרוא את מה שיש לנו להגיד באריכות. פשוט חיכינו שהסערה הראשונה תחלוף. מה רצינו? שנתעמת ישירות מול ראש הממשלה והרמטכ"ל?"

כששעון הרדיליין מתקתק באכזריות, שום עיתונאי אינו יכול להמתין. וכך, בעצם סרבנותם להתראיין, נטשו הטייסים את המגרש והפקירו את השער ליריב, לא לפני שתקעו גול עצמי. בהערך דבר הסרבנים, בלט בכלי התקשורת דובר אחר: מפקד חיל האוויר, אלוף דן חלוץ, שניצל את הבמה בעילות. כתב צבאי: "ניסינו בכל יכולתנו להביא את דבריהם של הטייסים, אך לא היה עם מי לדבר. הם פשוט שתקו או לא ענו לטלפונים. ומגד, הצבא הביא גייסות של דוברים נגד הטייסים, אז את זה פרסמנו. היינו חייבים חומר, ואחד האגשים שדיברו בהרחבה לאחר הפרסום היה מפקד חיל האוויר והוא אמר שהמניעים שלהם פוליטיים, אז בהערך צד נגדי, זה מה שתפס". זה היה המצב בערוצים 1 ו-10 כיום רביעי בערב, וביתר שאת למחרת, במלחמה בין העיתונים. להרבה התפתחויות הטייסים התכוננו בחייהם, אבל לא לאש נ"מ מ"מעריב". כבר עם הרלפת המכתב ישבו ב"מעריב" על הארכיונים ומאגרי המידע במטרה למצוא כל פרט שיש על החותמים. גורם בעיתון: "מקריאת המכתב ומהחומר שאספנו היה ברור כי הטייסים כתבו את המכתב מתוך אג'נדה פוליטית ברורה. בעיתון שיצא למחרת רצינו לחרש, ולא רק לתמלל את מהדורות החדשות. חירשנו לקוראים בכך שחשפנו בפניהם בדיוק במי מדובר".

השוואה בין שני העמודים הראשיים של העיתונים הגדולים אומרת הכל: כותרת הגג ב"דיעות אחרונות": "בלעדיו: לא אכפת לנו לשבת ככלא ולאבר את החברים, אנו רוצים להציל את המדינה". "מעריב": "מפקד חיל האוויר ל'מעריב': נעניש אותם". כותרת ראשית ב"דיעות אחרונות": "מרד הטייסים". ב"מעריב": "בושה לכנפים" (הטייסים, אגב, זעמו גם על הכותרת ב"דיעות אחרונות". "אנחנו לא מורדים, אנחנו רק רוצים לשמור על החוק", הסבירו). "מעריב" בכותרות המשנה: "מרקוס ובן-דב היו סרבנים כבר במלחמת לבנון • גם לסטר הפסיק לטוס אז • תמיד ושוחט הם פעילי שמאל מוכרים • אתמול, בקמפיין תקשורת מתוזמר, יחד עם 22 מחבריהם, בהם רק שניים שמשותפים בפעילות מבצעית, הם הכריזו על סרבנות חדשה: מרד טייסים נגד פעילות הסיכול של חיל האוויר בשטחים • על המכתב שמע מפקד חיל האוויר בטלוויזיה •

בחיל ניסו להסתיר את עומק העלבון, אך התקשו להסתיר את הזעזוע". את הקו הנצי נגד הטייסים הסרבנים הוביל העורך הראשי, אמנון דנקנר, שכתב אתריכך במאמר: "אנשי יחסי-הציבור שעיצבו, ניפחו ותקשרו את הטייסים הסרבנים לא פנו אלי כדי להציע שסיפורם של הטייסים יופיע באופן בלעדי ב'מעריב'. בדרך-

אחד מחותמי המכתב: בתור אדם שנחשף מאוד לתקשורת הישראלית בתקופה האחרונה, אני מזועזע מאין שהיא מתנהלת

כלל, כשעיתון מתמיץ סיפור רב תהודה, יש לעורכו דקירה בלב. לא הפעם. זאת משום שאילו פגו אלי, הייתי מודה להם אך מסרב כדי שלא להיות עבד לקמפיין מתוזמר למטרות פסולות".

גורמים ב"דיעות אחרונות" טוענים ש"מעריב" פעל ממניעים לא ענייניים והעדיף את שיקולי היריבות בין העיתונים על פני ריזן רציני ומעמיק בעמדותיהם של הטייסים. ביקורת רומה הם מותחים גם על "הארץ", שלטענתם יצא נגד הסרבנים כיוון שחש תסכול על שהסיפור חמק לו מכין האצבעות.

סירובם של הטייסים לדבר עם עיתונאים לא הסתיים עם הפרסום ב"7 ימים". כשפורסמה הכתבה היה תא"ל (מיל') יפתח ספקטור, בכיר החותמים, בטויל

בהורו. לילי גלילי חיכתה לנחיתתו כדי לשמוע את תגובתו הראשונה למכתב הסירוב, אך אפילו היא הופתעה מהתשובה: "מצטער", אמר לה ספקטור, "הב טחתי בלעדיות לרן מרגלית בערוץ 1". לילי גלילי: "באותו רגע הכנתי שאני לא עוסקת בפרשה מרכזית וחשובה, אלא בנישואיהם של כוכבים בחוליווד. לא נפגעת. הרגשתי בעיקר שזה מגוחך. הטייסים מתחילת הדרך היו כליכך מיוחצי נים שזה פגם במסר שלהם. זה לא היה אותנטי ואמיתי. זה היה מתונך ומעובד. לא היה מקום מצדד להפוך נושא בעל חשיבות עצומה לנושא כליכך מיוחצן וכליכך סגור. מאחורי הקלעים הם אומרים דברים ברורים וחרים, אבל כשהם מציגים את הדברים בתקשורת, העצות שהם מקבלים מיח"צנים כובלות אותם". האסטרטגיה התקשורתית שנקטו הטייסים הסרבנים נמדדת במבחן התוצאה. מטרם היתה לקיים דיון ציבורי רחב ומתמשך על החיסולים הממוקרים בשטחים. בפועל,

לילי גלילי, "הארץ": הטייסים מתחילת הדרך היו כליכך מיוחצנים שזה פגם במסר שלהם. זה לא היה אותנטי ואמיתי. זה היה מתונך ומעובד

התעסקה התקשורת בעיקר בסרבנים, בחותמים שנשרו ובחותמים שהצטרפו, בשאלה מי עדיין טס ומי כבר יצא לגמלאות, בסוגיה מי מהם קיבל בכלל פקודה להפציץ בשטחים, באינטרסים הפוליטיים, במכתב התגובה של מפקד חיל האוויר, ובעצומת הנגד של טייסים אחרים, החברים המאוכזבים והנכבדים. בלהט הוויכוח אף אחד כמעט לא שם לב לכתבה חשובה נוספת, שפתחה את מוסף "7 ימים" – על התלבטויותיהם של טייסי אפאצ'י, המבצעים בפועל את החיסולים הממוקרים בשטחים.

איש יחסי-הציבור שליווה את הטייסים: "אם הם היו מכנסים מסיבת עיתונאים, אף עיתון לא היה מרגיש שיש לו משהו ביד, כולם היו כותבים כתבות ואחרי יומיים העסק היה נרגע. במקרה שלנו העיסוק בטייסים נמשך יותר משבועיים, שזה זמן נצח בתקשורת הישראלית. מההתחלה היה ברור להם שיתקפו אותם, אבל זה היה רק לטובה, כי זה פרנס את הדיון בסוגיה ולא נתן לה לגווע. במחשבה לאחור, אולי הטייסים טעו בכך שלא נתנו בימים הראשונים גם נתחים מהעוגה לכלי התקשורת האחרים, ולא רק ל'דיעות אחרונות' ולערוץ 2. אך חשוב להכין שבעניינים כאלה אין סיפור מושלם מבחינה תקשורתית".

מכולם רווקא הטייסים לא מבינים על מה המהומה ולמה נטפלים לפן התקשורת של יוזמתם. סרן יונתן, ממארגני המכתב: "קיבלנו ייעוץ תקשורת מהרבה מאוד אגשים שהרגישו מחויבות למסר שלנו. כולם נתנו עצות, אבל את ההחלטות הסופיות קיבלנו בעצמנו. אנחנו נמצאים עדיין בעין הסערה, אם לא בכותרות העיתונים, או כל אחד באופן אישי. הזמן לתחקירים מכל סוג שהוא יהיה בעתיד הקרוב. לא עכשיו". וטייס נוסף: "כל העיסוק באסטרטגיה התקשורתית שלנו נראה לי טפל. לא אנחנו המצאנו את משחק הבלעדיות. היה מאוד מאכזב לראות שכלי תקשורת מרכזיים נתפסים לעניינים שוליים ולא מתייחסים למסרים המורכבים שלנו, והכל בגלל שיקולים לא ענייניים. בתור אדם שנחשף מאוד לתקשורת הישראלית בתקופה האחרונה, אני מוועזע מאין שהיא מתנהלת".

אפילו אם יש בביקורת הזו יותר משמץ של אמת, הרי שבסיכומו של דבר הטייסים הוכיחו שלא למדו את זירת ההתרחשות. הם רצו הכל ביחד: גם ערוץ 2 וגם "דיעות אחרונות", גם להיות בערוץ 1 וגם לא לדבר שם, גם שהמסר שלהם יעבור ב"מעריב" וגם לא לענות לטלפונים של הכתבים, גם לסרב לטוס וגם להתעצבן כשמכנים אותם סרבנים, גם לרצות להיות אפוליטיים וגם לכתוב שהכיבוש משחית. המושים בעצות אחיתופל הם עשו כמעט כל טעות אפשרית. ולבסוף, אחרי ששקע האבק, התברר שהשמים לא נפלו. ■

דן בנימיני הוא הכתב לענייני מטרה של קול ישראל

הולך החבל אחרי הדלי

האם נצחון הממשלה בהשלמת הקונספציה המדינית שלה על הטלוויזיה והעיתונות אינו שלב בדרך לכישלון היסטורי נוסף?

בר בראשית המאה ה-16 הזהיר מקיאבלי את השלטון לא לטשטש את ההבחנה בין מושגי הסיבתיות המשמשים את השליטים לצורך הצרפת פעולותיהם בפני הציבור, ובין מושגי הסיבתיות הצריכים להנחות החלטות ומעשים הכרחיים להגנה על קיומה ויציבותה של המדינה. מקיאבלי סבר שמדינה, ההופכת את הצידוק הפוליטי והציבורי לצופן מעשי המנחה את מעשיה, עומדת בפני סכנה קיומית. הוא הבין שהצורך לטפח רימוי, התואם את הצרכים הפוליטיים של המנהיג, יכול לטשטש את ראייתו המפוכחת ואת יכולתו לנווט את המדינה למעשה.

מאז ספרו המפורסם של מקיאבלי, "הנסיך", למדו ולימדו במדע המדינה במשך מאות שנים את העובדה הפשוטה שריאליזם מדיני וצבאי מציית לחוקיות שונה מההיגיון של רטוריקה ותעמולה פוליטית. למרות זאת, בישראל מתקבל לעתים קרובות הרושם שהמדיניות הולכת אחרי הרטוריקה וצורכי הרימוי הפוליטי. לאחר הפיגוע הקשה בקפה "מקסים" בחיפה והפצצת חיל האוויר בעומק סוריה, בחרש שעבר, יכלו אזרחים ערבים להיווכח לרגע כיצר השלטון מויו כהרף עין את האצבע המאשימה של ישראל מערפאת הכל יכול לבשאר אסר.

מי שלא שוכנע שהמניע העיקרי לטרור הפלסטיני לא השתנה באופן קיצוני כפיגוע בקפה "מקסים", יכול היה לשאול את עצמו, מה עומד מאחורי שינוי הרגש הרמטי הזה בייחוס הסיבות לטרור?

אחת התשובות היתה שהעברת החץ מערפאת לנשיא אסר קשורה במחשבה שקל יותר, בהקשר הפוליטי הישראלי של ערב יום כיפור, להצדיק הפצצת מטרה בסוריה מאשר להורות על ביצוע עוד סיכול ממוקד, העלול לפגוע באזרחים חפים מפשע, או לעסוק ביוזמה המדינית החדשה להשגת הסדר קבע עם הפלסטינים, המסכנת את הקואליציה. ברגע של חסד, כשהשלטון לא כלייך שם לב, אפשר היה אולי לראות כיצר אצלנו הסיבתיות הממשית, המנחה את הפעלת צה"ל, נגזרת מצורכי הרטוריקה הפוליטית של הממשלה.

אפשרות זו מעוררת את השאלה, באיזו מידה העיתונות הישראלית מסייעת בלא מודע לטשטוש המסוכן הזה בין סיבתיות לצורכי צידוק פוליטי (ואידיאולוגי) לבין סיבתיות לצורכי טיפול יעיל בסכנות ובעיות אמיתיות? למרות העובדה שבכל שנה בתקופת יום הכיפורים יוזמים כלי התקשורת בישראל שיחות נפש, שלא להוכיח עימותים בין גנרלים ישישים, על מודלי מלחמת יום הכיפורים, ובעיקר על ה"קונספציה" שהכשילה את המודיעין ואת הדרג המדיני – אין כמעט חשבון נפש על תפקידה של העיתונות בגיבוש ותחזוק "קונספציות" כאלה.

מה, בעצם, היה תפקיד העיתונאים בהשתרשות הקונספציה לפני מלחמת יום הכיפורים, שלאוב לא יכולה להיות מוטיבציה להתקיף את ישראל? ומה תפקיד העיתונאים כיום בגיבוש ותחזוק הקונספציות המושרשות בשלטון וכציבור הישראלי על הסיבות לטרור הפלסטיני?

האם זה מקרה שסוריה, ערפאת, הפונרמנטליזם האיסלאמי ותסכולים אישיים הם, לפי הגרסה הישראלית הרשמית, הסיבות לטרור – ואילו הכיבוש, המחסומים, ההתנחלויות והגדר הם מחוץ לשלשלת הסיבתית? אולי גם במקרה זה תפיסת הסיבתיות, הנגזרת אחר צרכים של צידוק פוליטי, מחליפה, בצורה המסכנת את עתיד המדינה, את תפיסת הסיבתיות הפועלת במציאות?

כשרופא נותן תרופה למחלה והתרופה לא מועילה, מתבקשת אצל החולה הערכה מחדש של האבחון המקורי. אצלנו הרופא מוכן להקריב את החולה כדי להגן על האבחון.

האם העובדה שאחרי כל פיגוע קשה, ותגובה ישראלית, אנחנו שומעים דוברים ופרשנים האומרים ממש אותם דברים לא צריכה להדליק בראשו של החולה, האזרח הערני, נורות אדומות?

כדי לעשות קצת סדר בעניין כדאי לכל אחד מאיתנו לשים לב לכך שייחוס של סיבתיות הוא בדרך-כלל גם ייחוס של אחריות. לכן לפוליטיקאים יש תמיד נטייה לייחס את האחריות בראש ובראשונה למי שמתאים לתפיסתם הפוליטית והאידיאולוגית, ורק אחר-כך לבנות את מושג הסיבתיות. כשהקונספציה המדינית לא עומדת במבחן ההיסטוריה, בדרך-כלל המדינאי האחראי לכישלון כבר פרש מומן ומי שמשלם את המחיר הוא יורשו וכמוכן (תמיד) גם הציבור. בתחומי הכלכלה, הרפואה והצבא מבחן התוצאה קרוב יותר בזמן ולכן המחליטים חוששים יותר שאחריותם לכישלון תוצמד להם כמעט בזמן אמיתי. לכן פוליטיקאים מנסים כל הזמן לטשטש את מבחני האמת הצבאיים והכלכליים בהווה ולהרחיק את מבחן התוצאה לעתיד הרחוק.

מסיבה זו חשוב שבנושאים גורליים לקיום המדינה, השיקולים המקצועיים של הצבא יהיו אוטונומיים לעומת השיקולים של הפוליטיקאים, הנוטים, כאמור, לטשטש את ההבדל בין רטוריקה ומדיניות.

עיתונות אחראית יודעת להשתמש בהבחנות האלה כדי לבקר, לשאול, לעורר ספק, לתחקר ולהתריע. הייתכן שאצלנו עיתונאים כאלה אינם חביבי הקהל? האם אנו משלימים עם השחיקה בתודעה האזרחית, שהיא תוצאה של נטייתנו הישראלים, להיות שבויים בפופוליטיקה של הנמקה, להשתעשע בטענות וטענות נגד? האם נצחון הממשלה בהשלמת הקונספציה המדינית שלה על הטלוויזיה והעיתונות אינו אלא שלב בדרך לכישלון היסטורי נוסף?

מקיאבלי ליחד שריאליזם מדיני וצבאי מציית לחוקיות שונה מההיגיון של רטוריקה ותעמולה פוליטית

ירון אזרחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים

דגיש

במים עכורים

עמדת העיתונות לגבי ממצאי ועדת שמגר, שבדקה את טענות לוחמי השייטת על ההשפעה המסרטנת של מי הקישון, מעידה שסוף חקירה במסקנות תחילה

יובל קרמניצר

במובנים רבים, פרשת הקישון היתה שעה יפה לעיתונות הישראלית. לעתים נדירות מוביל תחקיר עיתונאי להקמתה של ועדת חקירה, ואפשר בהחלט לראות זאת כהישג של הכתבים צדוק יחזקאלי וענת טל-שיר מ"דיעות אחרונות": הגילויים שחשפו היו חוקים מכרי שניתן יהיה להתעלם מהם. הסיפור זכה לליווי עיתונאי צמוד ולא רק מצד "דיעות אחרונות". כוחה של העיתונות מתבטא כאשר היא מעלה סיפור, מלווה אותו ומשאירה אותו על סדר היום.

פרשת הקישון התייחדה ברבר נוסף. לעתים נדירות ביותר נחלקת ועדת חקירה במסקנותיה, וקשה לחשוב ולו על תקדים אחד שבו מאומצת דווקא דעת המיעוט. התגובות החריפות בעיתונות לאחר פרסום מסקנות הוועדה, שעליהן נעמוד בהמשך, והחלטתו החריגה של שר הביטחון לאמץ דווקא את עמדת המיעוט שבה צידדה העיתונות, זו של השופט שמגר, מעלות את השאלה אם לא היה כאן שימוש מופרז, או לא זהיר, בכוחה.

התחקיר החשוב ומעורר ההדים גולל את סיפורם של לוחמי השייטת, אנשים בריאים ומלאי חיים, הניצבים חסרי אונים מול הניסיון להבין כיצד הוכו דווקא הם על ידי האויב האחד שלא ציפו לו: מחלת הסרטן. הניסיון להבין כיצד אנשים בריאים כל-כך חלו במחלה האימה זימן במהרה את החשוד המתבקש – הצלילה במי הקישון. התחקיר גילה כי מי הקישון רויים ברעלים מסוכנים וכיניהם חומרים הידועים כמסרטנים (יש להקדים

איור: דום גויכי

בעבוד הקורא קיצורי דרך. הרו"ח בהחלט מצביע על מחדל מקומם ומתמשך, אולם את השאלה אם הצלילה היא אכן הגורם לסרטן, אם המחדל הוא "ממאיר", מניחים חברי הוועדה לרו"ח המי סכם. יחזקאלי דוחה את הטענה שהסיקור הוביל למסקנה מסוימת. מה שנראה לו מהותי יותר הוא רו"ח הביניים: "ההחלטה הראשונה שהטילה אתריות קשה על הצבא היא ההחלטה החשובה מכולן. חשובה יותר מההחלטה המרעית הצרופה... בשאלת הקשר הסיבתי, היינו מאוד סקפטים האם ניתן יהיה להוכיח את זה. אבל זה באמת היה פחות חשוב. העובדה שמישהו כמו שמגר, שאין לגביו מחלוקת, מאשים במחדל זה הרבה יותר מהותי וחשוב. המעמסה היתה על כתפיו של הצבא החל מהרגע ששמגר קיבל את הטענה שהיה פה מחדל קשה. שלחתם את האנשים, המים האלה מסרטנים – בזה אין ספק. יש חולי סרטן – בזה אין ספק. אז מה, נתחיל להתעסק בקטנות, האם לגבי הקבוצה הזאת בטוח וזאת לא בטוח".

דומה שזו הנקודה שבה היטשטשה הכחנה חשובה: גם לאחר שנחשף המחדל בחיל הים (התעלמותו מהסכנות שבצלילה במים המזוהמים), נותרה השאלה, אם המחלה היא תוצאה של המחדל. השיטה המקובלת והמוסכמת לבירור קשר כזה היא חקירה רפואית, שמטרתה לגלות אם אכן הצלילה במי הקישון היא שגרמה למחלת הסרטן. שאם לא כן, לא היו מקימים ועדת חקירה שרובה מומחים, ולא היו משקיעים זמן רב וכסף רב בעריכת מחקר מקיף שתכליתו בירור הסוגיה.

בדיעבד מעלה יחזקאלי טיעון נוסף להצדקת קביעותיו הפסקניות: "ברגע שמערכת מתנהגת בצורה רשלנית, שגויה, בוגדנית אפילו, כלפי אנשיה, חובת ההוכחה מוטלת על המערכת", כלומר, לשיטתו, על מערכת הביטחון היה להוכיח למעלה מכל ספק שהיא אינה אחראית לנזק שנגרם לצוללנים. אלא שהמערכת כלל לא יוצגה בפני הוועדה. הוועדה התאמצה למצוא קשר סיבתי ולא שמעה אף עדות מצד "הנתבע", כלומר מערכת הביטחון. אם נכון שנטל ההוכחה עבר אליה, הרי שלא היה למערכת כל סיכוי. בכל מקרה, למרות העמדה שמציג יחזקאלי, שלפיה מרגע שנקבעה עמדה ביחס למחדל המערכתי שאלת הקשר הסיבתי נעשתה זניחה, נקט "ידיעות אחרונות" יחס דרערי, על-פי הנוחות, כלפי ממצאים רפואיים התומכים בקשר הסיבתי. תחת הכותרת שניתנה לפרסום רו"ח הביניים, "כשל ומחדל בקישון", כתוב: "...הרו"ח חושף: מבין 1,415 לוחמים שצוללו, 82 נמצאו חולים בסרטן". נתון זה, המוצג כחשיפה, ובגוף הכתבה מתואר כ"מדהים", מותיר את הקורא עם הרושם שמדובר במספר גדול, חריג, אשר מחזק את המסקנה שהוכרזה מראש – הקישון הוא הגורם. אולם באותו שלב טרם הושלם תהליך האיתור ובריקת האנשים, תהליך שבסופו יגיעו חברי הוועדה למסקנותיהם. ובכלל, כמה מאיתנו יודעים את שיעור חולי הסרטן באוכלוסייה, כמה מאיתנו מבינים את המשמעות של חריגה משיעור זה? הצגת נתונים באופן כזה ודאי שאינה מרחיבה את ידיעותנו של הקורא, ובמקום זאת היא מגייסת את הנתון לטובת המסקנה המוכנה מראש.

ולהעיר: לפי הר"ר גדי רנרט, חבר בוועדה שבדקה את הקשר בין מי הקישון לסרטן, בראיון ל"מעריב", החומרים שנמצאו ידועים כגורמים ללוקמיה; איש מהצוללנים לא חלה במחלה זו. התחקיר של "7 ימים" הוא תחקיר טוב מכיוון שלא הסתפק בסיפורם העצוב של לוחמי השייטת, אלא גם לקח על עצמו לחשוף את החשוד בגרימתו. אולם, כך נראה, הטיפול העיתונאי הרהיק לכת.

רק לקראת סוף הכתבה, לאחר שהכירו הקוראים את סיפורם של הצוללנים, את מאבקם הכפול במערכת הצבאית ובמחלה, ולאחר שהעיתון הצביע באופן חרי משמעי על הגורם לסבלם באמצעות הכותרת "צלילה ממארת", רק אז הוא מעלה את שאלת המפתח: "האם ניתן להצביע על קשר בין הסרטן, שפיתחו צוללי הקישון, לבין החומרים המסרטנים והמזוהמים האחרים במי הנחל? השאלה, יש להניח, לא תיפתר בקלות. קשר סיבתי בין חשיפה לחומרים מסרטנים לבין מחלות אינו עניין פשוט: במשך שנים רבות התלהטו בעולם הרפואה ויכוחים על הקשר בין עישון סיגריות לבין סוגי סרטן מסוימים, עד שהדבר התברר כעובדה מוכחת". גם לכותבים ברור שהשאלה סבוכה ודורשת בירור של מומחים, אך הם מצביעים, כבר בראשית

הדברים, על הכיוון: לעתים, לעולם הרפואה לוקח זמן להוכיח את מה שכל אחד יודע. זו כמובן ראייה אנכרוניסטית: היום כל אחד יודע את הקשר בין עישון לסרטן כיוון שהוא התקבע כעובדה מרעית תקפה. הכותבים מובילים את הקוראים להקיש ממה שידוע על הקשר בין העישון לסרטן למה שקרה לצוללנים בקישון. "לא התיימרנו אף פעם לדעת אם יש קשר בין הצלילות לבין הסרטן", אומר יחזקאלי, "העמדתנו שאלות וציטטנו מומחים אבל לא קבענו". ובכל זאת, אין עדות טובה יותר לעמדתם הלהוטה מרי של התחקירנים מאשר יחסם לספקנים, במקרה זה, מקרב החולים במחלה. "חלק מהלוחמים שחלו, בעיקר בקרב הוותיקים, מסרבים להאמין שהקישון הוא הגורם למחלתם", נכתב בתחקיר, "אבל יש גם כאלה שעברו התפכחות כואבת". התחקירנים כה משוכנעים באבחנתם עד שאינם מוכנים לשקול את האפשרות שהגורם למחלה הוא אחר, אפילו כשזו מובעת על-ידי החולים בעצמם.

הלחץ הציבורי שגרר פרסום התחקיר הוביל להקמתה של ועדת חקירה בראשות הנשיא בדימוס של בית-המשפט העליון מאיר שמגר. החברים הנוספים בוועדה היו הר"ר גדי רנרט, רופא מחוקרי הסרטן הבכירים בישראל, ופרופ' מאיר וילצ'יק, כימאי בעל שם, חתן פרס וולף. גם את רו"ח הביניים של ועדת החקירה, שראה אור ביולי 2001, ליווה "ידיעות אחרונות" בכותרות מט' עות, להוטות מדי. הכותרת ב"24 שעות", "מחדל ממאיר", עושה

גם לאחר שנחשף המחדל
בחיל הים – התעלמותו
מהסכנות שבצלילה במים
המזוהמים – נותרה השאלה
אם המחלה שבה לקו צוללנים
היא תוצאה של המחדל

זאת ועוד, בנובמבר 2002, פורסמו ב"ידיעות אחרונות", תחת הלוגו "סרטן בשייטת", תוצאות מחקר שלפיו הוכח קשר בין צלילה בקישון למחלת הסרטן. המחקר קיבל ב"ידיעות אחרונות" חשיפה רבה וסוקר בפירוט נרחב בהרבה מזה שלו זכו ויזכו ממצאי ועדת החקירה.

רופאים מחאדים, משפטנים מנוגה

ב־22.4.03 מתפרסמות מסקנות ועדת החקירה. חברי הוועדה נחלקו בשאלת הקשר הסיבתי, וכתוצאה מכך בשאלת ההכרה בזכויות הלוחמים. המדענים בוועדה הסתמכו על מחקר מקיף, שנערך על-ידי טובי המומחים, ובו זומנו לבדיקה כל הצוללנים שנחשפו למי הקישון ונתונים הושאו לאלה של קבוצת ביקורת שהורכבה מלוחמים מוכתרים בעלי פרופיל בריאותי דומה, שלא טבלו בקישון. את מסקנות המחקר סיכמו המדענים כך: "בנתונים אלו לא ניתן לשלול (הדגשה שלי; י"ק) קשר סיבתי בין החשיפה למסרטנים שידוע כי היו בעודף במי הקישון לבין חלק מהתחלואה בסרטן... עם זאת יש להגביל את המסקנות לחיילים ששהו בקישון לעתים קרובות מאוד ובתקופה המאוחרת יותר ואין הצדקה להשית את מצב הסיכון הגבוה על אלפי החיילים שהשתייכו ליחידות המדוברות". כלומר, הרברים אמורים לגבי קבוצה קטנה יחסית, שהוגדרה על-ידי הוועדה בצוללים ה"כבדים" – צוללים שנחשפו חשיפה רבה בתקופה שבה כמות החומרים המסרטנים במים היתה גבוהה יותר. לגבי קבוצה זו סברו חברי הוועדה שלא ניתן לשלול קשר סיבתי בין הצלילה למחלה. כאשר לשאר הצוללנים, לא הצליחו חברי הוועדה לבסס קשר סיבתי אך המליצו להכיר בהם לפני משורת הדין.

השופט שמגר, בדעת מיעוט, המליץ להכיר כרין בזכויותיהם של כל הצוללנים וטען למציאת קשר סיבתי, משפטי והגייוני בין מצב בריאותם לחשיפתם למי הקישון. על אף שמסקנות חברי הוועדה מתוארות ב"ידיעות אחרונות" כך: "חברי הוועדה נחלקו בשאלת הקשר הסיבתי אך המליצו לצה"ל להכיר בלוחמים שחלו", מלווים יחזקאלי וטל-שיר את הידיעה בפנייה פובליציסטית, בכותרת "אל תפקירו אותם". לא ניתן למצוא בעיתון הסבר מדוע יש בהחלטת הוועדה משום הפקרת הלוחמים. "ש רק החלטה אחת ששר הביטחון, שאול מופז, יכול וצריך לקבל כדי להביא לסיום את הפרשה הטראגית של סרטן בשייטת", כותבים השניים. "להכיר בנפגעי הקישון באשר הם. זו ההחלטה המוסרית, הצלולה, הברורה והצורקת היחידה. אין אחרת. לא למי שעומד בראש מערכת ששיגרה את האנשים האלה למים". צדוק יחזקאלי דוחה את הטענה שלחץ העיתונות השפיע על החלטת השר. "העיתונות לא השפיעה על התוצאות", הוא אומר, "ההחלטה של שמגר היתה החלטה נטולת לחצים. ההחלטה של שר הביטחון היתה ההחלטה המוסרית היחידה שהוא יכול היה לקבל". אם השפיע הלחץ על שר הביטחון או לא, אפשר רק לשער. אולם, כאשר מצביע העיתון הנקרא במדינה על האפשרות המוסרית היחידה, דומה שמרחב התמרון של השר צר והולך.

חיים ומוות ביד הלשון

אחד הרברים שפעלו בתקשורת לדעת המדענים היה עולם

המונחים המקצועי שלהם וכפרט השפה שבה הם משתמשים. בהמשך הפנייה "אל תפקירו אותם" ב"ידיעות אחרונות" מוצגת עמדתם של המדענים כך: "מבחינה מדעית לא הוכח שזיהום הקישון גרם לתחלואה עודפת בסרטן בעלת מובהקות סטטיסטית". שמגר, לעומתם, "קבע אתמול נחרצות שיש קשר סיבתי והגייוני" בין הצלילות בקישון לבין הסרטן, שהרג כ־50 צוללים והכה בלמעלה מ־70 לוחמי שייטת נוספים". ממילא קשה לקרוא ההדיוט להבין מה מסתתר מאחורי הניסוח המדעי, מהי המשמעות של תחלואה עודפת בעלת מובהקות סטטיסטית. כאשר שפה סתומה ומרוחקת זו ניצבת מול פסיקתו "הנחרצת" של הנשיא שמגר, אין לה סיכוי במאבק על דעת הקהל.

הדו"ח המסכם של ועדת הקישון הוא מסמך מסובך לפי כל קנה מידה. לא פשוט להתמודד עם הקריטריונים לקביעת סיבתיות ועם ההנמקות שמשמשות את המשפטן מזה ואת המדענים מזה. קשה לדרוש מעיתון, שפועל בלחץ רדיליי, לבאר היטב את כל הסוגיות שעולות מדו"ח מורכב כזה. אולם במרביתם של כלי העיתונות היא כלי מעולה להעלאת שאלות, מכל סוג, על סדר היום. אולם הקצב של עולם העיתונות, התלות בדעת הקהל ואילוץ הקיצור עושים את העיתונות למכשיר גרוע לבירור

התקשורת לא נעשה כל ניסיון לבאר את המונחים ולתרגמם לשפה העיתונאית. "ידיעות אחרונות" בחר באופן חרימשמעי את השפה המקובלת עליו, על אף שלא העניק לה פשר. ובעיקר הוא פסל, ללא נימוקים, את המתודה המדעית, ואת השפה היבשה שלה. "...את הסטטיסטיקות, המחקרים האפידמיולוגיים המרוקדקים וכל טבלאות הנתונים היבשות הוא (שמגר; י"ק) השאיר בפניה הראויה להם: בצל".

ימים ספורים לאחר פרסום מסקנות הוועדה החליט שר הביטחון לאמץ את עמדתו של שמגר. זאת בניגוד למקובל ועל אף הסכם שנחתם מראש בין משרד הביטחון ללוחמים עם הקמת הוועדה, שבו התחייבו הצדדים לקבל את מסקנות הוועדה, יהיו אשר יהיו. ברור שכאשר הוועדה נחלקת מסקנות רוב הוועדה הן מסקנות הוועדה. ב"ידיעות אחרונות", כמו גם בכלי תקשורת אחרים, חגגו את החלטת השר. הכותרות סיפרו על "הניצחון העצוב של השייטת", ועל "נצחון הלוחמים" (28.4.03). יחזקאלי וטל-שיר פרסמו סיכום משלהם, בכותרת "ניצחון כואב": "ההחלטה שקיבל שר הביטחון... היתה המוצא היחיד לפרשה הטראגית הזו. שלוש שנים של מאבק, לוחמי שייטת מגובשים ונחושים, ורעת קהל תומכת לא הותירו בידי שום דרך אחרת אלא לאמץ את דעת המיעוט בוועדה, פסיקתו האמיצה של השופט שמגר".

ערפל קרב

או מה בעצם הבעיה? הבעיה היא שבערפל הקרב התקשורת, לצד העוול שנגרם לחברי הוועדה המומחים, אנשי מקצוע שתרמו למעלה מאלף שעות עבודה, בהתנדבות, הוצגו עליידי העיתונות כאנשים לא מוסריים שמבלבלים את הציבור עם מספרים, התפוגגו שאלות חשובות, ולא רק ב"דיעות אחרונות". ניתוח של ממש של תוצאות ועדת החקירה קשה היה למצוא בכלי התקשורת. גם המתחרה הגדול, "מעריב", ליווה את החלטת שר הביטחון באופן דומה. "צדק מאוחר" היתה כותרת המאמר, פרי עטו של עמיר רפפורט. "פרשת הקישון סיפקה לשר הביטחון אפשרות להוכיח כי הוא לא מפקיר פצועים (על רקע רגישותו לפרשת מרחת יוסף; י"ק). לכן, בלי קשר לשאלה אם החלטתו קשורה לטראומה של קבר יוסף, מופז לקח את ההזדמנות הזו בשתי ידיים. ועוד איך... אחרי שלוש שנים של סחבת מיותרת, מאז חשיפת פרשת הקישון בידי העיתונאים ענת טל-שיר וצדוק יחזקאלי ב"דיעות אחרונות", קיבל

אתמול מופז החלטה שהיא בעצם מתבקשת מאליה. הלקח, שלא ניתן להתחמק מאחריותו ושלא מפקירים אף פצוע, צריך לשמש גם בעתיד". הנימה השלטת היתה, שהתוצאות היו ידועות מראש. לא הוצגה תמונת אמת באשר למחלוקת בוועדה ובוודאי שלא בוארו משמעויותיה.

במהלך הדברים הוצג פעמים רבות הניגוד שבין המדעי, שנתפס כדקדוקי עניות, ובין הערכי. מופז צוטט בכלי תקשורת רבים כמי שאמר: "על אף הוויכוח אם יש קשר סיבתי מובהק סטטיסטי בין הצלילות בקישון ובין מחלת הסרטן, אני סבור שהחלטה בנושא זה חייבת להתבסס על העיקרון הערכי". איש לא דרש דין וחשבון על האמירה הסתומה. משמעות ההצהרה היא שלא חשוב אם יש קשר בין הצלילות בקישון ובין מחלת הסרטן. יתרה מזאת, דקדוקי עניות, כמו בירור הקשר, הם הסטת הדיון מן המישור הערכי. "העיקרון הערכי" של מופז מחייב הכרה בצוללנים ללא קשר לשאלת הסיבתיות. בסדר גמור. אולם אם כך, במקום לשבח את השר אפשר וצריך היה לתהות מדוע הוקמה ועדת חקירה? כיצד נדחתה? מדוע מוסכמת עליידי מי שהזמין אותה ומהם הנימוקים לכך? אחרי הכל, מאחורי צירוף המלים המאיים "קשר סיבתי סטטיסטי" מסתתר דבר פשוט – האם אכן הצלילות בקישון הן הגורם לאסונם של הצוללנים? מי שמבקש לרחות את המתודה המדעית-הרפואית

לביסוס הקשר הסיבתי חייב להחזיק במודל משלו. כדי להצדיק את המהלך החריג של אימוץ דעת מיעוט ראוי לנהל דיון כלשהו במסקנות החלוקות של חברי הוועדה. מדוע יש להעדיף את עמדתו של שמגר? לא נערך כל דיון בעמדתו, שעיקרה ניסיון לבסס קשר הגיוני, שאינו מדעי.

מכיוון שהוויכוח המעשי נסוב על הכרה כדיון והכרה לפנים משורת הדין, מה משמעות ההבדל? "החוק אומר שחיל שנפצע תוך כדי ועקב שירותו זכאי לתגמולים", מבאר פרופ' אוריאל פורת, דיקן הפקולטה למשפטים של אוניברסיטת תל-אביב ומומחה לדיני נזיקין. כאשר לא ניתן לקבוע שנגרם לחייל הנזק עקב השירות, יכולה המדינה להכיר בו לפנים משורת הדין.

"ההכרה לפנים משורת הדין מאפשרת למדינה מרחב תמרון רב יותר. בין היתר יכולה המדינה למנוע הגשת תביעות אזרחיות נוספות, גם כאלו שבהן תילאץ להופיע כצד ג", אומר עו"ד יחיאל כשר ממשרד פרופ' יובל לוי ושות'. תביעה אזרחית כזו מוגשת בימים אלו לבית-משפט בחיפה נגד החברות המזדמנות, וביניהן "רשנים וחומרים כימיים", המיוצגת עליידי משרדו. ההכרה כדיון פותחת אם כן את השער גם לתביעות אזרחיות בסכומים גבוהים.

חדע, ערכים ושאר ירקות

"פסיקה שהעדיפה את המוסרי על פני המדעי, את האנשים על פני הסטטיסטיקה, את ההיגיון הצרופ על פני התסבוכת המספרית". במלים אלה תיארו יחזקאלי וטל-שיר את פסיקתו ה"אמיצה" של שמגר. דומה שכל מסקנה המנוגדת לשכל הישר של שני העיתונאים נתפסת כלא אנושית. אל תבלבלו לנו את המוח עם העובדות. לא שאי אפשר להתווכח עם מסקנות הוועדה. אולם כדי לעשות זאת יש צורך, ראשית, להכיר את עמדתה, ושנית להתמודד עם טיעוניה.

את טורם האישי "ניצחון עצוב" סיכמו יחזקאלי וטל-שיר כך: "מחשבה אחת מעיקה נותרה: רק אנשי הקומנדו הימי היו יכולים להבקייע את האטימות ולחולל מהפך מערכתי כזה... ההערכה החובקת למיתוס השייטת שלא גופץ, יתר עם אנושיות השופט, תבונת השר ועוצמת העיתונות, הם שהובילו את הפרשה הזו אל סופה". יחזקאלי וטל-שיר מיטיבים לנתח את הבעייתיות במהלך שהובילו. העיתונות היא כלי מעולה להעלאת שאלות, מכל סוג, על סדר היום. אולם הקצב של עולם העיתונות, התלות ברעת הקהל והקיצור עושים את העיתונות למכשיר גרוע לבירור. אם אכן הועדפה במקרה זה עמדת העיתונות על פני עמדתם של המדענים שמונו לכך, הרי שיש כאן תקדים בעייתי. כפי שמודים יחזקאלי וטל-שיר, קשה לרמיין תמיכה כזו של העיתונות כמאבק של גיבורים נוצצים פחות, עובדי הכור כדימונה למשל. היתרון הגדול של הסטטיסטיקה והמדע הוא בכך שהם יבשים, שאינם מבחינים בין עובד פשוט ללוחם שייטת. הצדק והשוויון מושגים דווקא הודות לבירור מתודי, מדעי ואובייקטיבי ולא על סמך דעת קהל שהיא, כידוע, יצור הפכפך.

סיירת התקשורת של שרון

מעדיף אורי דן לנצל את טוריו בעיתון וגם את תוכנית הרדיו בקול-ישראל, תחנת שידור ציבורית הנמצאת תחת אחריותו של ראש הממשלה, כדי לקשור כתרי גבורה ואומץ לשרון. אם לא די לאודי דן בעיתונות וברדיו, הוא הוסיף לבימותיו גם את הטלוויזיה: באחרונה הוא משמש פרשן ב"יומן השבוע" של הערוץ הראשון מדי יום שישי. גם כאן, על בימה ציבורית, הוא ממשיך כמופעי הטפה צדקניים ואינו מהסס להשתלח במגשיה, גאולה אבן, ולכנותה "בת ברית של ערפאת". הוא אינו מחמיץ שום הודמנות כדי להלל את אריאל שרון ואחת מהן היתה מסיבת יום ההולדת השמונים של שמעון פרס. למרות שהיה זה אירוע קונסנוואלי, ממלכתי ובינלאומי, ועוד בהשתתפותו החמה של שרון בעצמו, לא היסס דן לנצל. במאמרו ב"מעריב" (25.9.03) הוא מכנה את פרס "ארם לא אחראי" שחי בעולם דמיוני, ומיד מוסיף את שירי ההלל הדביקים לפטרונו שרון: "כשפרס כיהן כשר החוץ תחת ראש הממשלה אריאל שרון, ידע גם שרון לרסן

ערכות היחסים שבין עיתונאים לפוליטיקאים הן סיפור סבוך של "תן וקח", של יחסי שנאה-אהבה, של תלות הדדית, של נאמנויות זמניות ובוגדניות. עיתונאים תלויים בפוליטיקאים כדי לקבל הדלפות, מידע רגיש וידיעות בלעדי. פוליטיקאים תלויים בעיתונאים כדי לקדם את עצמם לבימות התקשורת, כדי לזכות בסיקור חיובי, כדי לבלום ידיעות מזיקות וכדי לפגוע במתחריהם. בדיקוד הצמוד שבין פוליטיקאים לעיתונאים, לא אחת דורכים זה לזה על כהונות, נאבקים על זכות ההובלה וגם מחליפים בני זוג כאמצע הדיקוד. הנאמנויות המתנגשות שבין שליחות עיתונאית לבין קשרים אישיים עוררו לא אחת בנגידה של העיתונאי בצופנים מקצועיים, או לחלופין, בנאמנות לפטרון או לידיד פוליטי.

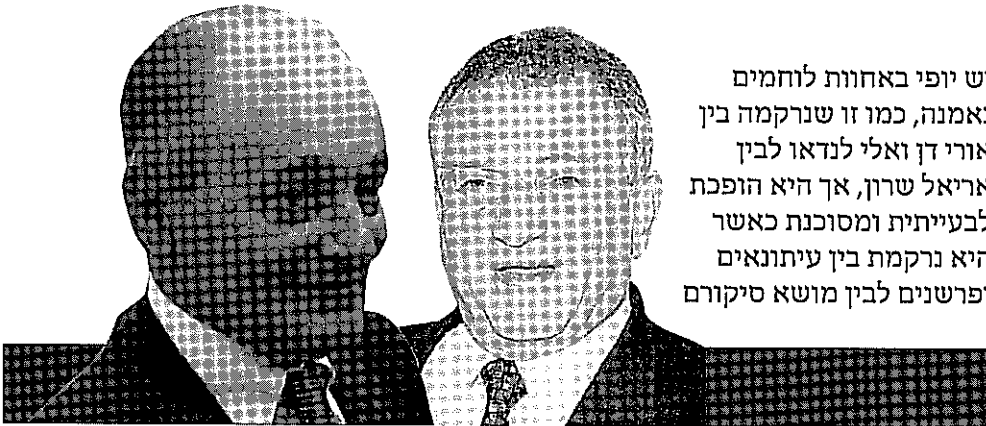
אך בישראל מתנהלת בגלוי ובבוטות, ללא שום הסוואה או התחסדות, מערכת של ברית קבועה, גלויה ורבת עוצמה בין ראש הממשלה שרון לבין עיתונאים בכירים ובהם אורי דן ואלי לנדאו (שאמנם אינו עיתונאי פעיל כיום אך מופיע מדי פעם כפרשן). לשניים אלה ירידות רבת שנים עם אריאל שרון, עוד מימי שירותו הצבאי, מלחמת יום הכיפורים ולאחריה. זו אינה ירידות חשאית או חריסטית, ויש הטוענים כי שני הצדדים ידעו להפיק ממנה את מרב התועלת. אין פסול בירידות עם ראש הממשלה, כפי שיועצים בוודאי להעיד רבים מתומכיו והייליו לשעבר, אך יש פסול כאשר ירידות זו מתורגמת לסיקור עיתונאי אוהד עד עיוורון.

אורי דן, כתב "מעריב" ומנחה אורח קבוע בתוכנית הרדיו "עניין אחר" עם אמנון נרב, וכך גם אלי לנדאו, כתב צבאי לשעבר, ופרשן/מראיין פעילני בכל אמצעי

התקשורת – מרבים לאחרונה לצאת להגנתו של שרון. בכל הפרשיות האחרונות – פרשת סידיל קרן, האי היווני, הקשרים עם רוד אפל, שתיקת בניו של שרון בחקירות, הקלטות ממלחמת יום הכיפורים ולאחרונה גם התערבותו של אריק שרון למען שכניו מכפר מל"ל – יצאו השניים למסע הגנה נלהב עליו. לנדאו לא היסס לחשוף במאמרו ("מעריב", 22.8.03) כי כשהיה ראש עיריית הרצליה פנה אליו אליקים רובינשטיין בבקשה לעזור למשפחה במצוקה. לנדאו השתמש במקרה הזה כדי לנגח את מבקריו של שרון, ובהם היועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין, על פרשת כפר מל"ל. האם חשף לנדאו פרשה ישנה זו כידיד או כעיתונאי? אורי דן מנצל תכופות את מעמד המראיין ברדיו כדי לצאת בהכרזות רביקות וארכניות של תמיכה בראש הממשלה, כשהוא מתעלם לחלוטין מתפקידו כמראיין, למבוכתו הגלויה של המראיין הקבוע לצדו, אמנון נרב.

גם בטוריו ב"מעריב" אין דן בוחל במסעי תשובות לשרון ומטיח אש וגופרית במי שמעז לבקר את ראש הממשלה. ב"8.14 פרסם דן מאמר ב"מעריב" שכותרתו: "הוא ידע, הוא יודע": מי שציפה למצוא במאמר גילויים עיתונאיים על מה באמת ידע שרון בפרשיות קרן-אפלאי-יווני-כפר מל"ל, התאכזב. דן העדיף לתאר את גיבורו במלחמת יום הכיפורים כשהוא מתעלם לחלוטין מהפרשיות האקטואליות. בדרכו המתפיטת והמהללת,

יש יופי באחוות לוחמים נאמנה, כמו זו שנרקמה בין אורי דן ואלי לנדאו לבין אריאל שרון, אך היא הופכת לבעייתית ומסוכנת כאשר היא נרקמת בין עיתונאים ופרשנים לבין מושא סיקורם

את יצר ההרפתקנות שלו. שרון, מנהיג מנוסה ואחראי, שמר שפרס לא ילך רחוק מדי". כך, לשיטתו של אורי דן, שרון הוא המנהיג האחראי המרסן את ההרפתקן הסוער, היצרי והמורד בכל מרות, שמעון פרס. ההיסטוריה חושבת קצת אחרת על אישים אלה ואופיים, אך אל תבלבלו את אורי דן עם העובדות, יש לו שליחות.

סיירת התקשורת של שרון היא עקבית, שיטתית ונוכחת בכל במה עיתונאית, ציבורית ופרטית, משודרת ומורפסת. אם היו אלה עיתונאים שידירותם עם ראש הממשלה אינה מעוררת אותם היינו מצפים, בשנים הארוכות והרבות של פעילותם, למצוא ולו שבכ של ביקורת. לשווא. לעומת זאת, העיתונאים הידידים של שרון הם כה אדוקים בנאמנותם עד שיש בתקשורת המתייחסים אליהם כאל "מקורביו של שרון". כאשר עיתונאי, ובמיוחד כשהוא פרשן ועוד על במת תקשורת ציבורית, מוזהר כ"מקורבו של ראש הממשלה", קשה להאמין שהוא עושה את שליחותו העיתונאית בנאמנות. יש מי שיהלל את הידידות האמיצה שנרקמה בשרות קרב ושררה עשרות שנים. אכן, יש יופי באחוות לוחמים נאמנה אך היא הופכת לבעייתית ומסוכנת כאשר היא נרקמת בין עיתונאים לבין מושאי כתבתם, פוליטיקאים בכירים. ■

פרופ' גבי יומן הוא ראש החוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה

דיעות הקהילה

עיתונות בולמית

ביום שני, 6.10.03, פרסם אתר Ynet ידיעה מרכזית ובה כותרת שמוריעה כי מלשכת ראש הממשלה נמסר שימיו של ערפאת ספורים. כותרת המשנה בישרה: "שמעו: הוא הורעל".

היכולת של האתר לגרום לערפאת "לגסוס" פעמיים היא שימוש ציני בעל גוון צהוב בידיעה משומשת שממדיה נופחו וחוכרו פעם נוספת לסוגיית הגירוש, לסיפור הפיגוע בחיפה ולתזכורת נוספת על התגייסותו של אורי אבנרי להגנת היו"ר.

כיום, כשעולם החדשות הפך תחרותי וממוסחר, מטושטש לעתים הקו שבין ידיעה עניינית לידיעה מעניינית, בין מידע רלבנטי וכרוק למידע מושך עין ומקושט; המידע החדשותי מקבל בערוצי התקשורת אופי של ארוחה מהירה נטולת חיוניות, ויטמינים וברזל.

הקורא של ימינו חונך כך שהוא אינו צריך לבלוע ולעכל את האוכל שמגישים לו, מספיק שהוא יטעם, יבדוק את המרקם ואחר-כך יידק לתוך רלי בצר וימתין למנה הבאה. העיתונות החדשה אוהבת להשאיר את הקורא רעב לרבר הבא. היא מתבלבלת בין "הטעים" ל"בריא", בין כתבת קוריוז לכתבה אחראית, ושוכחת שבעצם חלק מתפקידה הוא להזין גם באלמנטים מפרים וחיוניים במקום כל ה"ג'אנק פור", כך שגם הקורא וגם הגוף שלו יחזיקו מעמד ולא יאבדו עניין.

חשבון נפש

לשכת שרון: ימי ערפאת ספורים; שמעו: הוא הורעל

עורמי הסכרה: הפיגוע האחרון ירחיק את "פילוק" ערפאת י"ר הרשות נראה בימים האחרונים תשש וחולה, ועבר שורה של בדיקות רפואיות. היום דוח על שיפור במצבו. בשטחים מיפקה מחלתו של ערפאת מיכה מספקת להפצה שמעות על כך ישראל ניסתה להרעיל את הרעים. בלשנות מנחשים בתוקף על עורמי וינטון

- חדשות
- ידיעות
- עולמות
- מבט
- דעות
- אמנות

העיתונות הזו מוליכה שולל, חוטאת לאמינותה ומחלישה את עצמה כשהיא מותירה בידי יצר הסקרנות והתחרותיות לקבוע את מנת היום, הלא היא כותרת היום, שמאוחר יותר תתגלה ככועת אוויר שהתנפצה.

בחירת המלים ויצירת כותרת מתעתעת ושיווקית דורשת מהעורך כישורים של קופידייטר שמטבעם מסלפים את תוכנה האוטנטי של הידיעה. הכותרת המבשרת על סופו הקרב של יאסר ערפאת, או הרמיזה על האפשרות שהיה מי שגרם לו לחלות, משרתות את Ynet בדיוק עד לרגע שבו בוחר הגולש להקליק על הקישור ולהתעכב על המשך הסיפור. אחרי הלחיצה על העכבר, הגולש אינו מופתע להיווכח שהידיעה המרעישה מסתכמת בהעתקה והדבקה של חומרים שכבר פורסמו ונלעסו למכביר.

שרון לוי חייב לנבא

שרון לוימכאלובניץ היא תסריטאית וקופירייטרית

שוגה שגיאיה מסוכנת גם עתה. היה מקום לקוות שבאמצעות הדיון בכישלון בן השלושים, תיפתח הדלת לדיון בכשלון ההנהגה הנוכחית. ואז, בערב יום הכיפורים, תקף חיל האוויר הישראלי בסוריה, ולרגע לא היה ברור אם הדיווח אקטואלי או שחזור מלפני שלושים.

יובל קרמניצ'ר

הוקעו בשל כך אל עמודי הקלון. לקראת יום הכיפורים, העיסוק הנרחב של העיתונות במחרלי המלחמה ההיא ובסיכויי הישגותם הוביל אותי להאמין, לרגע, שהתקשורת הישראלית מבקשת באופן קולקטיבי להשתחרר מן הקיבעון שהיתה שרויה בו בשלוש השנים האחרונות. לרגע היה נדמה שהיא מוכנה לבחון את האפשרות שהנהגת המדינה

יום הכיפורים הוא יום של חשבון נפש. מאז מלחמת יום הכיפורים הפך בישראל גם ליום של חשבון נפש לאומי. הבעיה היא, כפי שפורסם בהרחבה בעיתונות הישראלית, שהישראלים לא כלייך טובים בחשבון. מה קרה ביום הכיפורים האחרון? מרוע נדמה היה שהכותרות הרבות במחרל המדיני, או בכשלון הקונספציה, מתאימות באופן מפתיר ממש לישראל של 2003?

האם שלושים השנים שחלפו מאז פרוץ המלחמה היו הסיבה להתעסקות הכמראובססיבית בטראומה של המלחמה ההיא? ואולי בעצם מרובך במלחמה הזו? אולי השאלות הקשות ששאלה העיתונות על הנהגת המדינה וצמרת צה"ל של לפני שלושים שנה הן דרכה היחידה של התקשורת הישראלית, שבויתת הקונסנזוס, לערער על מקסם השווה של ישראל 2003? איך אפשר להבין את "דיעות אחרונות", שמפרסם בהרחבה קלטות של ראש הממשלה שרון "מתחמן" את מפקדיו בעיצומו של קרב מלפני שלושים שנה, אך מפטר עורך שמעניק את הכותרת "שרון לא אמר אמת" בעקבות קביעה אקטואלית של מבקר המדינה? אולי צריך להבין זאת על רקע חוסר היכולת של הישראלים ב-2003 להתמודד עם מציאות חיהם המאיימת. אפשר להציג בהרחבה, וללא עניין חדשותי ברור, את שרון של 1973 כמי שמתעב את מפקדיו, אך אסור לחזור על מסקנתו של מבקר המדינה לגבי שרון מורל 2003?

התקשורת הישראלית מוכנה לקרוע לגזרים את צמרת צה"ל וההנהגה המדינית של ראשית שנות השבעים, אך היא מוכנת, באותה נשימה, כל ערעור על מגוונותם של ראשי הצבא והמדינה הנוכחיים. קחו את סרבני חיל האוויר למשל, שהעזו לערער על התבונה ועל המוסריות שבפעולות צה"ל בשטחים

תראו מי שמדברים

הפרסומאים המפרסמים בערוצים 2 ו-10 התרעמו לאחרונה כאשר החליטה הרשות השנייה להחזיר לידיה את סמכות אישורן מראש של פרסומות המשודרות בערוצים המסחריים. ההחלטה התקבלה לאחר שברשות הביעו ראגה מעודף המסרים המייניים והאלימים שבפרסומות. הרשות אולי נקטה צעד חמור מדי, אך אין להתעלם מכך שהמפרסמים והגופים המשרדים הוכיחו חוסר אחריות. נדמה שאין לזכייניות שום קנה-מידה מוסרי או אחריות כלפי הצופים ונאמנותם נתונה רק למפרסמים.

הפרסומאים מצדם פועלים כבר כמה שנים כדי למכור בכל מחיר. הצופים בישראל כבר התרגלו לשימוש הבוטה במין בכלל ובגוף הנשי בפרט, במידה שאינה קיימת במדינות אירופה

"בזק" נוזפים בזלזול הילדים בהוריהם ומציעים להם "לסתום ת'פה". אך לא רק חברות מסחריות עושות שימוש באמצעי הזה: בקמפיין "מקליקים ת'עניינים" של הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים – גוף ממשלתי המפרסם באמצעות לשכת הפרסום הממשלתית – מתבטאים הילדים, גיבורי הפרסומת, בהתנשאות וחוצפה כלפי הוריהם. הם מציגים את ההורים כמי שאכפת להם רק מעצמם ומתעסקים בווטות הקשורות לחינוכם (לא מרשים לדבר בטלפון כל הזמן, מבקשים מהם להכין שיעורים). בשונה מהקמפיילים האחרים, המסר של קמפיין זה חיובי – חגירת חגורות בטיחות – אך השפעתם של המסרים החינוכיים השליליים מזיקה. בתגובה לטענות המועצה לשלום הילד, השיבו ברשות הלאומית לבטיחות בדרכים שכך מדברים בבתים רבים והפרסומת משקפת את המציאות.

אין ספק שכדי לקדם מסרים פרסומיים בעולם רווי בג'ינגלים, פרסומות והודעות קופצות יש צורך לחדש, להפתיע, להשתמש בחומור ובחוצפה. אך הפרסומאים הישראלים לא סומכים על הברקות שנונות ועל רעיונות יצירתיים ופונים לדרך הקלה של שימוש ציני בילדים.

ובאה"ב. לאחרונה מצאו הפרסומאים כלי חדש: שימוש בילדים נגד ההורים. בפרסומת של החברות "סלקום" ו"פוקס" טובל ילד את בגדיו בבוץ ומשמיר את הטלפון הסלולרי שלו רק כדי שהוריו יקנו לו טלפון ובגדים חדשים של החברות המפרסמות. בפרסומת של שירותי האינטרנט המהיר של

השיטה הגרמנית

קוראי העיתון הגרמני "תורניגר אלגמיינה" הופתעו לפני כמה חודשים למקרא עיתונם. בעוד הם מעלעלים בעמודי החדשות נגלה לעיניהם רף דיק שכותרתו: "כאן אמור היה להופיע ראיון עם שר הבינוי, אולם סמוך להורדת העיתון לרפוס, פסל השר לפרסום את עיקרי הרברים שאמר ולכן החלטנו לא לפרסמם כלל. עם הקוראים הסליחה".

זה אולי הביטוי החריף ביותר להסכם בלתי כתוב שמקיימת עשרות שנים העיתונות הכתובה בגרמניה, הקובע שכל ראיון עיתונאי עובר לפני פרסומו ביקורת מוקדמת ושכתוב אצל המראייין. בסמכותו של המראייין לפסול קטעים שלמים אם אינם מוצאים חן בעיניו, אפילו אם אמר אותם בצורה מפורשת ויש לכך תיעוד מוקלט. בהסכם זה מחויבים גם כל העיתונאים הזרים המרווחים מגרמניה.

לתופעה המוזרה הזו התוודעתי בביקורי האחרון בגרמניה כחלק ממשלחת עיתונאים ישראלית. בשיחות עם עיתונאים גרמנים תהיתי כיצד הם מסכימים לגזירה הבלתי נסבלת הזו. הם, בתגובה, גלגלו עיניהם לשמים ושענו כי אין להם כל ברירה.

לדוגמה בחרו לתת את ה"פייננשל טיימס" בגרסתו הגרמנית. לפני שלוש שנים, כשיצא לאור לראשונה, התחייבו עורכיו כי לא ישכתבו את הראיונות, אולם במהרה הבינו כי בדרך זו הם יאלצו לקרוא ראיונות עם בכירי המשק והכלכלה רק מעל דפי העיתונים המתחרים; וכך, אחרי שנה וחצי, הם הצטרפו בעל כורחם להסכם. לא מרובר בחוק אלא בנהוג שהשתרש. התחרות הפרועה בין העיתונים בגרמניה מונעת בינתיים התאגדות מסודרת להתערות מהסדר הכובל הזה.

חשוב להבין: לא מרובר רק בראיונות עם אנשי ציבור, אלא בכל ראיון, לרבות עם אנשי רוח, חינוך ותרבות. בשל כך בחר הזמר הפופולרי רובי ויליאמס לערוך דווקא כברלין את מסיבת העיתונאים לרגל הוצאת האלבום האחרון שלו. כשנשאל מדוע הרחיק עד גרמניה, ענה: "רק כאן אני יכול להיות בטוח שרק מה שאני רוצה יתפרסם".

לירן די

הכתוב עורך את חדשות סוף השבוע בערוץ 2, וסטודנט לתואר ראשון בלימודים אמריקאיים באוניברסיטת בריאן

רובי ויליאמס

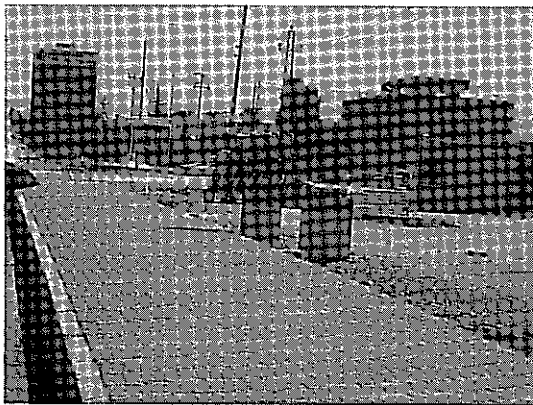
יומן בגדאד

שבועיים וחצי שוטט הפרשן לענייני המזרח התיכון של "הארץ" בעיראק כשברשותו דרכון ותעודת עיתונאי ישראליים בלבד. היו לו כמה רגעי חרדה

צבי בראל

5 שדרה רחבת הידיים שעצי רקל ענקיים תוחמים אותה לרוחבה נכנסים דרך שער אבן מסותת שלפנים ניצב עליו פסלו של סדאם חוסיין. קבוצת החיילים האמריקאים ששומרים על הכניסה עצרה באדיבות את הרכב שבו נסענו, הנהג העיראקי תושב בגדאד, ידיד כורדי שהגיע איתי מכורדיסטן ואנוכי. סמלת צעירה ששערה אסוף לקוקו ובידיה אם-16 מבקשת מאיתנו לצאת ממכונית האופל ולהציג תעודות. זוהי הכניסה למתחם הראשי של מפקדות הצבא האמריקאי בבגדאד. בצד אחד של הרחוב מוצב לו טנק כשקנהו מופנה לכיוון הנכנסים, נושאת גייסות משוריינים וכמה עמדות נייחות שבהן ניצבים חיילים אמריקאים בתוך חגורים ואפודיהם הכבדים בחום של כמעט 48 מעלות.

לכורדי, כך מסתבר, יש היתר מיוחד לשאת אקדח כמו לכל תושבי צפון עיראק. הוא שולה ממעמקי מכנסיו אקדח ברטה מצוחצח ואת התעודה שחתומה עליידי מפקד צבאי כלשהו שמתיר לו לשאת את האקדח. הנהג העיראקי מציג את תעודת הזהות שלו ועובר בריקה במגנומטר, ולעיתונאי הישראלי יש רק שתי תעודות להציג לבורקת: דרכון ישראלי ותעודת עיתונאי של לשכת העיתונות הממשלתית בישראל, שעליה מתנוססת הכותרת "מדינת ישראל" בעברית ובאנגלית. הכורדי יודע שאני מישראל, לנהג העיראקי אסור לספר שאני מישראל. רגע מתוח. אני מבקש מהסמלת לסוד לרגע הצדה ומסתיר בידי את תעודת העיתונאי: "נהג, מכאן אני בא ואני מבקש ממך לא לומר זאת בקול רם." "אני מבינה", אומרת הסמלת ומשחררת אותנו

"חנות דנק" בכורדיסטן

לדרכנו. נרמה היה לי שזוהו המבחן הקשה ביותר שצריכות היו לעבור שתי התעודות הישראליות הללו.

עד לאותו רגע, בכל הימים ששהיתי בעיראק לא התבקשתי להציג אף תעודה. רק במעבר מתורכיה לכורדיסטן, אצל פקיד המעבר הכורדי, איש הפלג של מסעוד כרזאני ששולט במעבר הגבול, נדרשתי להציג דרכון שזכה מיד להנהון וחיוך רחב: "מישראל? ברוך הבא לכורדיסטן", אמר הפקיד שמהר לספר עד כמה הוא מעריך את ישראל ושואף לבקר בה. "אבל אנחנו נחשבים לעיראקים ובוודאי לא ייתנו לנו להיכנס לישראל". כאות הערכה, מיהר הפקיד להחתים את הדרכון אף לפני חבורת המבקרים העיראקים שמילאו את אולם הכניסה. רשמתי לפני

שדרכון ישראלי בכורדיסטן כמוהו, פחות או יותר, ככרטיס מועדון.

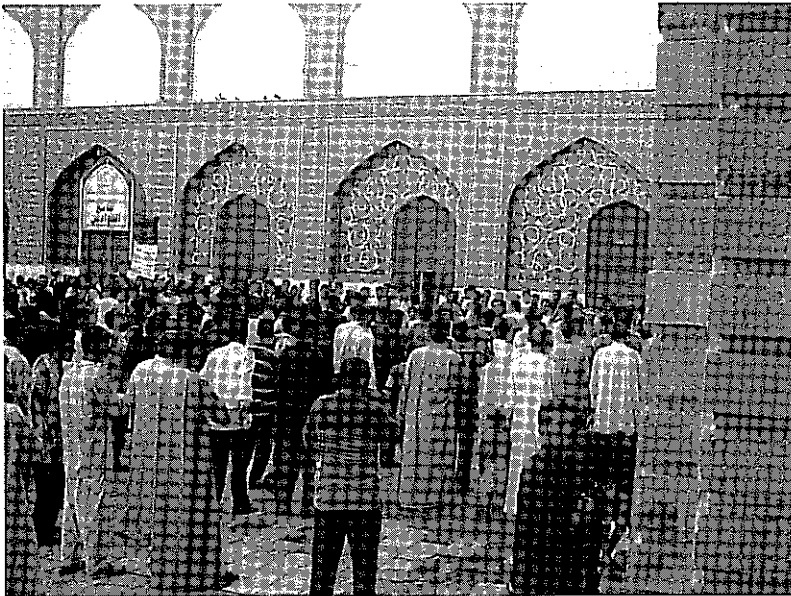
ככלל, עיתונאי שמבקר בכורדיסטן הוא בן חסות. כאשר מבקרים בחלק שנשלט על-ידי הפלג של ברואני, במערכה של כורדיסטן, החסות ניתנת על-ידי המנגנון הממשלתי של הפלג הזה, איש יחסי-הציבור דואג ולפיגשות ולהיכרויות, וכאשר יש צורך בכך, גם לליווי. "אם אתה ממשיך מכאן לבגדאד, אתה נמצא באחריותנו ואנחנו נדאג לסידורים הלוגיסטיים", הסביר לי נציג ממשלתו של ברואני. "אם תחליט לנסוע לבגדאד מהעיר סוליימניה, אתה תהיה באחריותו של הפלג של טלבאני. כל אחד אתראי על האזרחים שלו". מבחינתו של העיתונאי הישראלי אין הבדל. בשני חלקיה של כורדיסטן הוא מתקבל במאור פנים וכאורה רצוי. בשני האזורים הוא גם נתפס כנציג כלשהו של ממשל ישראלי ולא רק כעיתונאי. המארחים מבקשים לסייע בעידוד משקיפים ישראליים להשקיף בכורדיסטן, לסדר ויזות של ביקורים, לבדוק אפשרות עבודה בישראל, כשהקשר ההיסטורי בין ישראל לכורדים עדיין משמש גשר מיושן, אבל יציב, כדי לנסות ולקשור שוב את ישראל אל הכורדים.

הרוות הישראליות מסתיימת בתחנת המוניות של העיר סוליימניה. מרגע זה צריך להסתיר את הזהות משום שזוהי שחרלו הקרבות הגדולים מגיעים אזרחים עיראקים רבים אל הצפון כפעם הראשונה מאז עליה סדאם לשלטון. רבים באים לסחור או לנפוש בהרי כורדיסטן ובאתרי הנופש הרגועים ושופעי המים שמצויים בה. כמונית שהגיעה מבגדאד לסוליימניה, ושבה אנחנו נוסעים לבגדאד, נוסעים איתנו עוד שלושה אזרחים עיראקים. האחד מבצרה והשניים האחרים מבגדאד. את ההגייה הערבית שלי הם מזהים כהגייה לבנונית ואינני טורח לתקן אותם. כך יהיה עד שנגיע לבגדאד. החשש המוקדם מפני נקודות ביקורת בררך, שבהן איאלץ להציג את הדרכון הישראלי או תעודת העיתונאי, מתברר כחשש שווא: שום נקודת ביקורת אמריקאית או אחרת לא מוצבת בין סוליימניה לכירכוכ וממנה לבגדאד. גם כוחות צבא אמריקאי לא נראים על הכביש הראשי. "צריך כאן לפחד רק משודדים ולא מהאמריקאים", מסביר הנהג לנוסעיו כשהוא לוחץ על כפתור נעילת הדלתות. שיטת השוד ככביש הזה היא פשוטה: מכונת שנוסעת בראש טור של מכונות מאטה לפתע את מהלכה ועוצרת באמצע הכביש, כמה נוסעים יורדים למזלנו התגלה המזוזה הזה בנתיב הנגדי לנו.

הצורך להסתיר את הזהות מתגלה במהלך הנסיעה הארוכה. צורך שנוגד מתוך תחושה כמעט גנטית שזהות ישראלית איננה בריאה לבעליה כאזור זה של היקום, יתגלה בהמשך הנסיעה כיתרון עיתונאי בולט. מסתבר שיש שלושה סוגים של חופש ביטוי: זה שמעניקה הממשלה (השלטונות האמריקאיים כבר הספיקו לסגור שני עיתונים חדשים ולהחרים את תחנת "אלג'זירה"), זה שמוגבל בהכרח להעביר עמדה מנוסחת ונחרצת לעיתונאים, וזה שקיים כאשר אין חשש בשום מגבלה. כמו השיחה שהתנהלה במונית: האם היה עלי לקיים גם כאן את חוקי האתיקה ולהכריז על נוכחותו של עיתונאי במונית? האם חוקים אלה תקפים אם אינני עושה שימוש בתוכן השיחה? ואם אעשה שימוש מבלי לצטט את הרוברים, האם גם בכך לא אחטא לכללי האתיקה?

אלה שאלות שלא הטרידו אותי מסיבה פשוטה: אם אודיע על מקצועי אצטרך להשיב על כמה שאלות שבאותו רגע לא היו לי תשובות עליהן. באיזה עיתון אני עובד? הניסיון לימד אותי שגם

בסידורים במקומות נידחים התשובה הסתמית והבלתי מפרטת, שלפיה אני עובד בעיתון "הארץ" תוך שיבוש מכוון בהגיית שם העיתון, לא הגיחה את הדעת. בתקופת הגלובליזציה מסתבר שגם שמו של עיתון ישראלי מוכר במקומות בלתי צפויים. הייתי צריך לחשוב על עיתון אחר, ערבי, ובעיקר לבנוני, שהרי כבר בתחילת הנסיעה לא הכחשתי את אבחנת הנוסעים שהערבית שלי היא לבנונית. הנה בעיה נוספת. עיתון לבנוני גדול ודאי מחזיק בעיראק שליחים משלו ואין טעם להסתכן בנקיבת שמו. ההתלבטות המקצועית הזאת מצאה את פתרונה מאוחר יותר,

צילומים: צבי בראנ

הרובע היהודי בבגדד

אני מבקש מהסמלת לסור לרגע הצדה ומסתיר בידי את תעודת העיתונאי הישראלית: "הנה, מכאן אני בא ואני מבקש ממך לא לומר זאת בקול רם"

אבל בנסיעה לבגדאד יכולתי ליהנות לפחות מחופש האונה לשיחות החולין היומיומיות של הנוסעים.

שאלת הזהות העיתונאית עלתה באופן חריף בבגדאד, אחרי שעברנו את מחסום הכניסה למתחם הצבאי האמריקאי. אחרי הבדיקה המנומסת של הסמלת, ממשיכה השררה לעבר מפקדות הממשל הצבאי האמריקאי שמצא מנוחה בארמונותיו העצומים של סדאם חוסיין. כדי להיכנס אליהם יש הכרח להצטייד באישור מיוחד או בהזמנה מבפנים. את האישור המיוחד אפשר להשיג במפקדת יחסי-הציבור, שאליה כיוון אותנו במבטא דרומי קצין אמריקאי צעיר. הוראותיו הובילו אותנו רווקא לכיכר שאת התנועה בה כיוונו חייל וחילות אמריקאים שהיו מתוחים עד קצות עצביהם בעקבות הפיגוע הקשה במטה האו"ם במלון "אלקנאת". "תעופו מכאן לכל הרחוקות", צווחה עלינו החיילת כאשר עצרנו לשאול שוב את הכיוון. הנהג העיראקי, שלא הבין את רבריה אבל ראה את פרצופה, התבלבל מעט והטה את רכבו לכיוון שונה, החייל האמריקאי כבר הכין את ידו לשלוף את אקדחו מחשש שמדובר במכונת של מחבלים, עד שהנהג התעשת, תפס כיוון והסתלקנו מן המקום.

נגר הטרור". ואז מלא התנצלויות על כך שנאלצו לעצור אותנו אבל מסתבר שהירידות העמוקה בין ארה"ב לישראל ותודעת העיתונות האמריקאית רק משנה את הסגנון אך לא את התוכן. מעולם לא ידעתי כמה אשפה כתובה אני נושא בארנקי ובמכנסי עד שאזן עבר על כל פריט ופריט בהם. כרטיסי ביקור, קבלות של אוטובוסים, שני מטבעות תורכיים, עט פלסטיק שהתבקשתי לפרקו, פנקס שבו כתובים מספרי טלפון, חפצות סוכריות חצי אכולה שפורקה בידיו הנאמנות ואפילו כרטיס פלסטיק של קופת-חולים שמשום מה שכחתי להשאיר בבית. הכל זכה לעיון, לבריקה ולתרגום. ואז בודק ומתנצל ואני רק מגלה כל הזמן "הבנה". מלווי יושבים בינתיים בצל ואינם נחקרים. כי בכל החבורה שהביא איתו ואין דובר ערבית אחד. לבסוף מועיקים קבלן לבנוני שעובד בעבוד הכוחות האמריקאים והוא מתרגם את דברי החוקרים. אלא שמעבר לחקירה הרגילה מבצע הקבלן חקירה משלו. הוא מבקש מן הכורדי לרעת אם יש מקומות בילוי בכורדיסטן, אם יש לו קרובים קבלנים שאפשר לעשות איתם עסקים, והשניים אפילו מחליפים מספרי טלפון. האמריקאים אינם מבינים בדיוק מרוע מתארכת חקירת הכורדי ובכלל מרוע הוא מחייך כל הזמן כשעה שהוא אמור להיות מפוחד. אני נזכר בסדרה "מאש".

ש לוש שעות ארכה החוויה הזאת. מאוחר יותר הסתבר לי שבאותם ימים החלה תפנית בגישת האמריקאים כלפי העיתונאים המסקרים את נוכחותם בעיראק, אם בתחילת המלחמה נרשמה הצלחה תקשורתית גדולה לשיטת השילוב של עיתונאים ביחידות הלוחמות, הרי שלאחר הפלת המשטר השתנתה מתכונת הפעילות של העיתונאים וכך גם נימת הדיווח שלהם: ביקורת קשה במקום דברי שבח, שאלות נוקבות במקום רישום סתמי של מסרי הרוברים. ביחס השלטונות האמריקאים לתקשורת לא היה שום הבדל בין עיתונאי ישראלי לעמיתו. "אתם מכל האנשים צריכים להבין מה אנחנו עושים כאן", אמר לי מפקד אמריקאי בכיר בבגראד כאילו הייתי נציגו של העם

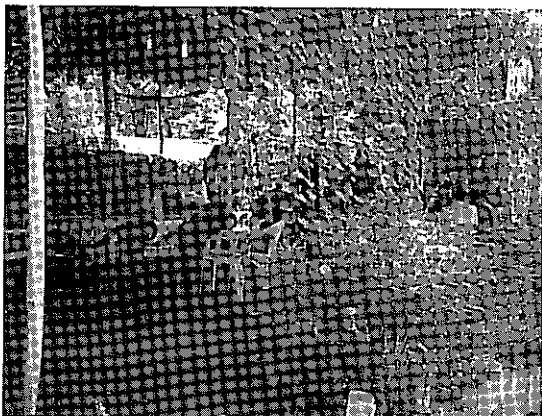

הפגנת חובטים בבגדד

לפני הכל העמיד אותנו החוקר בשורה עם הפנים לקיר וביצע עלינו חיפוש גופני. תחושה מוזרה להיות עם הפנים לקיר, קרובה כנראה לתחושה של הוצאה להורג

חשבנו שבכך הסתיימה ההרפתקה, אבל אחרי כמה מאות מטרים של נסיעה במתחם האמריקאי עקף אותנו ג'יפ צבאי וחסם את המשך נסיעתנו. "אדוני, אתה צילמת באזור אסור", קבע בקול מונוטוני מפקד הטיור. את חשרו עוררה המצלמה שהנחתי על לוח המחוננים של המכונית. ביקשתי להראות לו במצלמה הדיגיטלית שלא צילמתי שום אתר צבאי, אבל הוא כבר קיבל הנחיה מאיזה שהוא מפקד, שלא להניח לנו להמשיך עד שיגיע אלינו "מיסטר אואן" ויטפל בנו. מיסטר אואן הגיע אחרי כעשרים דקות כמכונית ג'י.אם.סי גדולה, שבה היו עוד שלושה חוקרים. אחד החוקרים ביקש לרעת מה אנחנו עושים במקום, מרוע צילמנו, מרוע פנינו לאחור, מגין אנו באים ולאן אנחנו הולכים. לפני הכל הוא העמיד אותנו בשורה עם הפנים לקיר וביצע עלינו חיפוש גופני. תחושה מוזרה להיות עם הפנים לקיר למי שאמון להעמיד אחרים עם הפנים אל הקיר. קרובה כנראה לתחושה של הוצאה להורג, במקרה הרע, או לכזאת שמרגיש מי שעושים לו "נא" מאחורי הגב, במקרה הטוב. החוקר הצעיר, השני, מבקש לנסות שיטת חקירה אחרת. הוא לא מאמין לאף מלה שלנו ובערבית רצוצה שקיבץ מן הרחוב הוא מודיע לנו שצפויות לנו בעיות גדולות. כדי להרגיש את האיום הוא מכה את אגרוף יד שמאלו בכף יד ימינו וכך הוא ממשיך במשך רקות ארוכות תוך זמרה חרישית.

"מיסטר אואן" הוא איש מבוגר, מנוסה, שבילה את מיטב שנותיו ברכות ממדינות המזרח התיכון. חקירתו מדויקת, נמרצת אבל בהחלט אריבה. הוא מציע לנו מים ופוקד על חוקריו להעמיד אותנו בצל. "אתה עיתונאי?", הוא פונה אלי. אני משיב בחיוב ומבקש להסביר לו משהו "בצר". מהרגע שהסתבר לו שמדובר בעיתונאי ישראלי בעל דרכון ישראלי השיחה משנה כיוון. באחת אנחנו הופכים ל"אחים במלחמה

פינת נופש בבגדד

היהודי, "אבל השאלות שלך מראות לי שאין הבדל בינך לבין עיתונאי צרפתי". "צרפתי" היא מלת הגנאי האולטימטיבית במדינה ערבית שכבושה עליידי אמריקאים. כשסיפרתי לו על חוויית החקירה שלי הוא השיב: "בכנות, אני הייתי עוצר אותך ושלה את כולכם לגואנטמו". "כולכם" הכוונה לעיתונאים, לא לישראלים. אבל קשה לבעוס על מי שהתכוון להיות שלושה שבועות בעיראק ומוצא עצמו תקוע בה כבר שבעה חודשים. ■

איפה טעינו

בתקופת הימים הנוראים אהד בת העיתונות הישראלית לערוך סיכומים, מצעדים, חשבונות נפש, ומפגנים של בקשות סליחה ומחילה. של אחרים, כמובן, לא של העיתונות עצמה.

בניגוד לעיתונות האמריקאית (הכתובה, הכתובה; לטלוויזיה שם קשה לקרוא עיתונות, וזה כולל את מהדרות ה"חדשות", זו, למרבה הפליאה, די מעסיקה את עצמה בשבועות האחרונים האלה ב"איפה טעינו?".

כי היום כבר די ברור לכל שהעיתונות הזו נפלה קורבן למסכת הטעויות שיטתית ומתור-כננת היטב של גורמים ממסדיים (וחלק מרכזי בדיון הנוכחי הוא מי, בדיוק, אחראי לזה) בעניין המלח"מה בעיראק, ושהעילה ההסברתית העיקרית למלחמה הזו - קיומו של נשק להשמדה המונית נכון להפ"עלה ו/או בשלבי ייצור מתקדמים - לא רק שלא היתה ולא נבראה, אלא שפוברקה ביוזעין עליידי אנשים בכירים ביותר בקהילת המודיעין ובממשל.

אצלנו, מה לעשות, דיון שכזה לא נערך. ולא רוקא כשאלת עיראק. אולי פשוט הוא לא נחוץ - אצלנו, הרי, לא יעלה על הרעת שהממשל זיין את העיתונות במידע חלקי, שגוי או מסולף כדי להשפיע על דעת הקהל. ואצלנו, כמובן, לא ייתכן שעיתונאים ישתפו פעולה עם תופעה כזו. כי אצלנו, זה ידוע לכל, זכינו לדיווחים מקצועיים ומלאים על האינתיפאדה ועל מבצע חומת מגן, על היקף ההתנחלויות, על התנהגות המשטרה בקרב האוכי לוסיה הערבית בפרוץ האינתיפאדה, על "גדר הביטחון", היקפה, מטרותיה, והתוואי המדויק שלה. אצלנו העיתונות היא סבבה.

■ ■ ■

לא תמיד השאלה "איפה

טעינו?" היא השאלה המרכזית באמת. חשובה לא פחות השאלה "למה טעינו?" (וזה הגלווית אליה: "ולמה אחרים צדקו?"). מלחמת יום הכיפורים (שכולם דשים בה עתה, אבל לא בהשפעתה על העיתונות של אותה תקופה) הובילה לחשבון נפש ולתמורות משמעותיות בעיתונות הישראלית. זה לא הפריע לה, לעיתונות הזו, להיכנע ללא תנאי לגרסאות הממשלתיות בשבועות הראשונים של מלחמת לבנון, ואחר-כך באינתיפאדה, ואחר-כך במלחמת המפרץ, ואחר-כך באינתיפאדה השנייה, ואחר-כך במלחמת המפרץ השנייה.

למה? האם מפני שבעת "חירום" כובש הרטט הנרגש של הכתב הצבאי את עמודי החדשות, ודוחק משם את הפרשן הביקורתי? האם כך מפרשים העורכים את רצון העם (מה שנקרא, בשפה אחרת, רייטינג)? האם גם עיתוי נאים חרוצים והגונים מתקשים, כרגע של משבר, להאמין בגירסה אחרת, מפני שיש בה איום גדול מדי על השקפת עולמו הבסיסית של מי שגדל וחונך פה? האם ההי-עותרות הקולקטיבית הזו לאונס של דעת הקהל היא מין מסורת ציונית פטריוטית, מבית מדרשה של סוניה גורביץ' מהמערכון המפורסם - "אני שומעת ירים - אני נשכבת"?

כל התשובות, כנראה, נכונות.

■ ■ ■

אחת התוצאות של מלחמת יום כיפור היתה צמיחתה של עיתונות חדשה. זו תרמה לז'רגון העיתונאי הפנמי שני מונחים (מה מונחים, ז'אנרים של ממש): "בוקסת צבע" ו"הגיג".

על "בוקסת צבע" (כמו ב"תביא לי בוקסת צבע של מאתיים מלה מהפיגוע") - כלומר קטע אימפ"רסיוניסטי מזוית ראייה אישית על הפכים הקטנים שמאחורי האירועים הגדולים - לא נרחיב היום את הריבור. ה"הגיג", לעומת

זאת, כובש כל חלקה טובה(?) בעיתונות, והחליף כבר מזמן את ה"דעה" הישנה (מה שקראו פעם "פובליציסטיקה") ואת הכללים העיתונאיים שאיפיינו אותה.

"דעה" היא אכן דעה, אבל למרות זאת היא מחויבת, כחלק מעיתונות רצינית, להיות בהירה, מנומקת, מסתמכת על עובדות נכונות או בדיוק. ה"הגיג", לעומת זאת, הוא בדיוק להפך: הוא נסמך על תחושות בטן, חוסר אתריות, לא מחויב להיגיון, לעקריות, לעובדות או ליושר, הוא הרי הגיג, לא?

יעקב (ג'קי) לוי, בטור שלו ב"דיעות אחרונות", פרסם לא מזמן תזוה לא מחייבת (כלומר "הגיג") על ברלוסקוני ואירופה. זה הגיג אופייני: הכותב עוסק בתחום שלא נחשב לתחום שהוא מומחה בו, לא מעט עובדות שהוכיח אינן מדויקות, אבל, מה לעשות, זה הגיג. הוא לא חייב לי או לך (או לעורכים!) שום דבר.

התזוה שלו אומרת שכשברלר-סקוני השווה ציד גרמני בפרלמנט האירופי לקאפו נאצי הוא עשה ל"אירופה" את מה שהיא עושה לו (ולאיטלקים כולם) תמיד: דהיינו, הוא השתמש נגדה בתדמיות לא מבוססות. אבל כירור קצר מעלה שברלוסקוני נחשב למנהיג מושחת לא מפני שהוא "איטלקי" אלא מפני שהוא מושחת: מתערב בגסות בחקירות המתנהלות נגדו, מנסה לפטר שופטים ולמנות מקורבים, ויוזם חקיקה שתגן עליו ועל מקורביו באופן אישי (לירו משפחת שרון נראית צחה כשגל).

מצד שני, הציד הגרמני המושמץ מייצג תנועה פר-ליטית עם מסורת של מאבק במורשת הנאצית וכניאר נאצים. ומצד שלישי, בין חבריו של ברלוסקוני לממי שלה לא נעדרים מכחישי שואה

(לשעבר; כמו רבים מהנאיא-רפשים) טים האירופים, גם הם למרו לא לחזור על דעות כאלו בקול) ואחד רים, שגעגועיהם לימי מוסוליני והיטלר אינם מוסתרים (והם עסר-קים, למשל, בחקיקה שתשווה את היחס ל"פטריוטים", כלומר ללוח-מים פשיסטים לשעבר, לזה שניתן לפרטיזנים, ומינו ועדה שתפקידה לשכתב את ספרי לימוד ההיסטור-ריה, ה"שמאלניים" מדי).

לא היינו נדרשים לעניין טפל כזה - ברלוסקוני הוא ביריון גאה, ועוד פריי-שארלי בודד ביבשת עוינת, שאנחנו ממש יכולים לסלוח לו את הערצתו למוסוליני, ולהגיד עליו מלה טובה - אלמלא האופי ההגיגי של הקטע, שמטפל בקליילות בלתי מחייבת בנושא שמעסיק את העיתונות האירופית ברצינות ובכובד ראש כבר זמן רב (ובנינו, מן הדין היה שיעסיק את שרידי העם היהודי במולדתו מעבר לנהמות בטן קרתניות).

הקטע גם ממחיש, למרבה הצער, את סוד כוחם של הגיגי הרקק שכבשו בסערה את הפר-בליציסטיקה המקומית: אף אחד (חוץ מטמבל כמו כותב שורות אלה) לא יטרח להתווכח עם מין רטינות כאלה ברצינות. זה סתם. סתאאאאאאאא. זה בסך-הכל הגיג. על תהיה כזה כבר, אחי.

עמוס נוי הוא איש מחשבים

דניאל דור | המוציאים לפועל

על קהילות מדומיינות וטייסיס סרבנים

העיר, תפס טקס חדש: אלפי בני-אדם, שלא היה ביניהם כל מכנה משותף וזולת השפה, קראו בכל בוקר את אותו עיתון, ולמדו ממנו כיצד נראית הקהילה המדומיינת שלהם. העיתונים, ואחר-כך גם הרדיו והטלוויזיה, היו ליצרני הזהות המרכזיים בחברה המורדנית. מאז ועד היום, הם אלה שמשרטטים את קווי המתאר של התודעה המשותפת שלנו.

לא במקרה משווקים שלושת העיתונים הגדולים בישראל את עצמם כעיתון "של המדינה", העיתון "של כולם", והעיתון "לאנשים חושבים". זו, בסופו של דבר, הסחורה האמיתית שאמצעי-התקשורת מספקים ללקוחותיהם: לא תשובות עובדתיות לשאלה הקלאסית של העיתונות – מי עשה מה למי, מתי ולמה – אלא תשובה ערכית לשאלה החשובה באמת: מי אנחנו? מה אנחנו, כקולקטיב, חושבים על אירועי האתמול?

איש לא כפה על העיתונות להגיב
כפי שהגיבה על מכתב הסרבנות.
זו היתה הבחירה שלה

למי אנחנו מאמינים? מהי התמונה הערכית שאנחנו, בבני הלאום, מחליטים לאמץ? כמובן: הקורא היחיד, האינדיבידואל, שעמדותיו מגובשות וברורות, יכול לדחות בכל רגע את התשובה הערכית שכלי התקשורת מציעים לו, אבל העובדה המכרעת היא שבני-אדם מגבשים את עמדותיהם באופן אינדיבידואלי רק לעתים רחוקות, ורוב הציבור – כל אלה שאינם משייכים את עצמם באופן מלא לימין או לשמאל – אינו יודע בדיוק מה לחשוב על האירועים הרודפים זה את זה בקצב מבהיל. המציאות, בסופו של דבר, מסובכת.

וב הציבור מחפש בעיתונים, במהדורות החדשות בטלוויזיה, תשובות ברורות לשאלות המאיימות על תחושת הזהות שלו: מה אנחנו חושבים היום? אנחנו אופטימיים או פסימיים? אפשר לנצח את הטרור או לא? אנחנו מאמינים לאביר-מאזן? ומה עם אבר-עלא? אפשר לרברד איתם או לא? אנחנו בעד החיסולים או נגדם? לפני כמה חודשים, לאחר נסיון ההתנגשות בחייו של רנטסי, טיפלו אמצעי התקשורת בפעולה באופן ביקורתי יחסית. "מעריב", למשל, פרסם כותרת ראשית ששאלה: "למה עכשיו?". או התברר, בסקר של "ידיעות אחרונות", ש-67 אחוזים מהנשאלים נגד "חיסולים עכשיו". אבל רק כמה שבועות לפני

"מרד הטייסיס הוא רעידת אדמה עם פוטנציאל הרס שכרגע קשה אפילו להעריך את ממדיו. אם הסערה הזאת לא תיבלם באחת, היא עלולה לסחוף איתה מגורים נוספים, בצבא ולא רק בחיל האוויר" (אלכס פישמן, "ידיעות אחרונות", 25 בספטמבר)

שנת 1983 פרסם איש מדעי החברה בנדיקט אנדרסון ספר שהיה מאז לקלאסיקה: "קהילות מדומיינות" (הספר הופיע בעברית, בתרגומו של דן ראור, בשנת 1999, בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה). אנדרסון מתאר בספר את אחד השינויים המבניים החשובים שעברו על החברה המערבית (ועמה, במובנים מסוימים, על העולם כולו) בתקופה המורדנית המוקדמת – שינוי מהותי באופן שבו אנחנו בונים לעצמנו את תחושת הזהות הקולקטיבית שלנו, את תחושת הקהילה שבתוכה אנחנו חיים.

הרעיון הבסיסי הוא פשוט: בתקופה הקדם-מורדנית, בני-אדם בנו לעצמם תחושת זהות קולקטיבית על בסיס החוויות החברתיות הבלתי-אמצעיות שלהם: על בסיס היכרות חברתיות "אמיתיות" ותקשורת פנים אל פנים. אנשים ידעו מה בני קבוצתם חושבים, במה הם מאמינים, למי הם מאמינים, במה כדאי להאמין, אילו אמונות כדאי להסתיר, מכיוון שחיו בקרבת קהילתם, שוחחו עם שכניהם, האזינו לדבריו של איש הדת, ושמעו, כשיחה פנים-אל-פנים, סיפורים ממקומות רחוקים. הם הכירו את הרוב המוחלט של בני הקבוצה, ברוב המקרים מלידה עד המוות, והשתתפו ביחד, בקבוצה, בטקסים שהוסיפו וגיבשו עבורם את תחושת הזהות הקולקטיבית.

התקופה המורדנית בראה סוג חדש של קולקטיב, סוג חדש של קהילה, שחבריה אינם מכירים זה את זה באופן אישי, ואינם נמצאים בתקשורת רציפה פנים אל פנים. הגורמים ההיסטוריים שהביאו ליצירת הקולקטיב החדש הזה רבים ומגוונים, אבל שניים מהם ראויים לציון מיוחד: מדינת הלאום, שהחלה להתבסס כתבנית המשטר החדשה בתחילתה של התקופה המורדנית, הסתמכה על מושג הזהות הלאומית, שהכניס תושבים של איזורים שונים, שמעולם לא הכירו זה את זה, ובמקרים רבים אפילו לא שמעו זה על זה, תחת אותה מטריית זהות. הזהות החדשה הזו, מטבע בריאתה, היתה זהות קולקטיבית "מדומיינת". לא דווקא זהות "דמיונית", חסרת בסיס, אלא זהות "מדומיינת", כזו שדרשה הדמיה של קרבה קהילתית בין בני-אדם שמעולם לא נפגשו. הגורם השני ששיחק תפקיד מכריע בהרמיה הזו היה המצאת הרפוס, ואחריה השיטפון העצום של ספרים, ואחר-כך עיתונים, כאירופה ובמושבותיה. את מקומם של הטקסים המקומיים, בכנסייה או בכיכר

כן, בסקר קודם, היו רוב הישראלים בעד חיסולים. האם היה כאן שינוי עמוק ברעת הקהילה? ממש לא. כאשר הציבור מקבל איתנות ברור מאמצעי התקשורת שאנחנו, כישראלים, מאמינים בחיסולים, רוב הציבור מקבל על עצמו את השיפוט הערכי הזה כמרכיב בתחושת הזהות שלו. כאשר אמצעי התקשורת מעלים כמה מהשאלות המתבקשות ביחס לחיסולים, אז מתברר שרוב הציבור דווקא נגד "חיסולים עכשיו". בניגוד לתפיסה האוטופית ליברלית, השאלה "מה אני חושב" משחקת בחיינו החברתיים תפקיד מצומצם הרבה יותר מהשאלה "מה אנחנו חושבים". וככל שהרברים נוגעים בשאלה הזו – אין לנו מקור אחר לתשובה אלא אמצעי התקשורת.

לפני כחודש, בתחילת אוקטובר, חזר מספר הקסם הזה – 67% – והופיע בסקר שבועי, הפעם של "מעריב". 67% מהנשאלים אמרו שהם "מתנגדים" למכתב הטייסיים, שהתפרסם כשבועיים לפני כן. זו היתה התוצאה הסופית של אחד ממבצעי ההתגייסות המרשימים ביותר של התקשורת הישראלית למשימת שימור הקונסנזוס באינתיפאדה הזו – דווקא בשעה שכמה ממרכיבי תחושת המצור של שלוש השנים האחרונות מתחילים להתרכך. זה היה גם אחד ממבצעי ההתגייסות המעניינים ביותר, דווקא מכיוון שלא היתה כאן הדחקה: כל אמצעי התקשורת הקדישו לנושא כותרות ראשיות, ועמודי חדשות שלמים, וכמויות חסרות תקדים של זמן מסך, כולל ראיונות לא מעטים עם הטייסיים עצמם. לא היה אירוע חורג קונסנזוס במהלך האינתיפאדה הזו שזכה לסיקור נרחב כלי-כך.

בכל זאת: בתוך המישיה שישה ימים מרגע פרסום המכתב, כבר למדנו מאמצעי התקשורת שהטייסיים עשו מעשה שלא ייעשה; שמדובר ב"מרד"; שהם "הורדו" באופן מידי מכל תפקידיהם בחיל האוויר; שהם "קורעו"; שהצבא "ימצה איתם את הדיון"; שהם "מעורדים את הגרועים שבאויבי ישראל"; שהפרשה "סוקרה בהרחבה בערוצי השידור הערביים" שריווחו על "מרד בחיל האוויר של האויב הציוני"; שמראו ברגותי טרח לברך את הטייסיים מכלאיו; שבסוריה "אין סרבנים"; שביום השני כבר ניבעו "סדקים ראשונים" בקבוצה ואחד הסרבנים פרש; שאסור היה לטייסיים לומר את דברם בקבוצה מקצועית; שאסור היה להם לתת בלעדיות לכלי תקשורת זה או אחר; שהם בעצם היו צריכים לקיים מסיבת עיתונאים; שטייסיים ב"אל-על" "לא מוכנים להיכנס עם הסרבנים לאותו קוקפיט"; שרוב הסרבנים "לא זוכרים איך נראה סטייט במטוס"; שכמובן, כמובן, אסור לטייסיים לקיים פקודה בלתי חוקית "בעליל", אבל לא זו הדרך, ואפשר לנהל דיון פנימי בטייסיים; וכן הלאה, וכן הלאה – הרשימה עדיין ארוכה. כשמבצע היירוט הסתיים בדאיון ההשפלה של ת"ל ספקטור עם דן מרגלית, כבר לא נשאר דבר בתודעה הקולקטיבית הישראלית מנסיגת הגואש של הטייסיים – אנשי צבא ישראלים, שהמלחמה היא מקצועם והציות הוא ערך עליון בתפיסת עולמם – להעלות אל סף ההכרה שלנו את מה שאנחנו מדחיקים במאמץ גדול כלי-כך כבר כלי-כך הרבה זמן.

אפשר, כמובן, להניח שמחליטי ההחלטות באמצעי התקשורת השונים – העורכים הראשיים והפרשנים המרכזיים – לא תפסו כך את התפקיד שמילאו בפרשה. מבחינתם, מכתב הטייסיים היה בימים הראשונים בחוקת "סיפור גדול", שראוי לסקר אותו בהרחבה, והסיפור הגדול הזה דעך, כדרכם של סיפורים, אל סדרה ארוכה של "תגובות", שהיו, מה לעשות, שליליות ברובן (תוך מאשר בערוצי השידור הערביים). אפשר גם להניח שהכוח המניע מאחורי טקס ההשפלה שעברו הטייסיים – הכוח המניע המודע, הפעיל – היה הממסד הבטחוני, בראשותם של שר הביטחון, הרמטכ"ל ומפקד חיל האוויר. אבל בסופו של דבר, אמצעי התקשורת היו אלה שביצעו בפועל את טקס ההשפלה, גם אם לא החליטו על כך באופן מודע.

אז מה קרה כאן? האם אפשר לפטור את כל העניין בטיעון הרגיל על ההתגייסות של התקשורת לטובת הממסד הבטחוני? האמת שלא. זה חלק מהסיפור, כמובן, אבל רק חלק אחד. המרכיב החשוב באמת בסיפור

הזה נוגע בעצם מהותה של הקהילה המרומיינת הישראלית. טייסי חיל האוויר שיקחו מאז ומתמיד תפקיד מרכזי בהרמיית הזהות הישראלית. אנחנו, כישראלים, לא מאמינים לערבים, ואנחנו מאור מתקשים להאמין לאירופים; אנחנו מתקשים הרבה יותר מבעבר להאמין לפוליטיקאים ישראלים; ואנחנו מאמינים במדיה רבה לממשל האמריקאי, ובאופן גורף לממסד הבטחוני – אבל יותר מכל, באופן חרימשמעי, אנחנו מאמינים לטייסי הישראלי. לאורך כל שנותיה של המדינה, טיפחו כלי התקשורת הישראלים באופן אובססיבי את דמותו של הטייסי כגיבור הבלתי מעורער של הישראליות החדשה. זה אחד הרברים היחידים שבאמת משותף לכל חברי הקהילה המרומיינת הישראלית: אנחנו מעריצים את הטייסיים שלנו.

כל כאשר קבוצה של טייסיים ישראלים הכריזה פתאום ברכים על סירובה להפציץ ריכוזי אוכלוסייה אזרחית בשטחים, מצאנו את עצמנו פתאום במצוקה זהותית קשה: האם אנחנו מאמינים להם? מצד אחד, אלה הטייסיים שלנו. אנחנו מורגלים כבר מישימים שנה להאמין לכל מלה שהם אומרים. מצד שני, הם אומרים כאן משהו שאנחנו בוחרים כבר זמן רב להרחיק אותו אל מעבר לסף התודעה. ישנם רק שני פתרונות למצוקה הזו: אפשר להחליט להתמודד עם המסר הקשה שלהם, ולבחון באופן אמיץ את הנחות היסוד שלנו, ואפשר לשלול מהם את דרגות

השאלה "מה אני חושב" משחקת בחיינו החברתיים תפקיד מצומצם הרבה יותר מהשאלה "מה אנחנו חושבים"

הקצונה, לקרוע מעל מדיהם את כנפי הטיסה, ולקבוע ששפוט לא מדובר בטייסיים ההם, שאנחנו מעריצים. באופן עקרוני, דווקא משום שאנחנו מאמינים כלי-כך לטייסיים שלנו, שתי האפשרויות עמדו פתוחות בפני אמצעי התקשורת.

ואמצעי התקשורת בחרו: הם הציגו את הטייסיים לראווה בפני הציבור, בסרכלי טיסה ושמות פרטיים, ואז השפילו אותם, שללו מהם את זכויותיהם, אחת לאחת, והוציאו אותם אל מחוץ למחנה. חד וחלק. זה היה, בסופו של דבר, הפתרון הקל. מה שהיה מורחק נשאר מורחק (אין אפילו צורך לדון בעצם שאלת ההרחקה), ואנחנו ממשיכים להעריך את כל הטייסיים האחרים, אלה שלא ביקשו לאיים על תחושת הזהות שלנו.

אפשר היה גם אחרת. אפשר היה להתייחס ברצינות לתוכנו של מכתב הטייסיים, להפנות זרקור אמיתי אל הקו הארום שהטייסיים סימנו עבורנו, לתחקר באמת, לעומק, את שאלת ההפצצות, והסירוב האפור, והחיסולים, והנפגעים הפלסטינים, ומצבה של האוכלוסייה האזרחית בשטחים, ובעיקר את הקשר בין כל זה להמשך הטרור. בחירה כזו היתה עשויה לתרום תרומה מכרעת להשתחררות הציבור הישראלי מהריכאון הכבד שהוא שרוי בו כבר שלוש שנים, דיכאון שנובע מהתחושה שאין לנו כל חלק בטרגדיה הזו שאנחנו חווים, שאיכרנו את יכולתנו לקבוע את גורלנו. במדינה טוטליטרית, אמצעי התקשורת לא יכלו לבחור בדרך הזו. אבל אם ישראל היא עדיין דמוקרטיה (כפי שמאמינים רוב העיתונאים), איש לא יכול היה למנוע מהם לבחור בדרך הזו. את האחריות על כך שזה לא קרה הם לא יוכלו להטיל על אף אחד אחר. זו היתה, בסופו של דבר, הבחירה שלהם.

ד"ר דינאל דור הוא מרצה באוניברסיטת תל-אביב, ומחבר הספרים "עיתונות תחת השפעה" ו"מאחורי חומת מגן". ספרו *Intifada Hits the Headlines* יראה אור בקרוב באינדיאנה יוניברסיטי פרס" בארצות-הברית

סיפוח זוחל

העיתונות המקוונת בארץ התברגנה, התמסדה, והיא דומה היום יותר לקניון מאשר למערב הפרוע

המקוונים האחרים. העיתונות המקוונת בישראל, אף שבגרה וצברה ניסיון, עדיין לוקה במחלות ילדות – כמו הפרת צווים האוסרים פרסום – בשל מאפייניה וצרכיה הייחודיים. היא מתמודדת לא רק עם שאלות מקצועיות בסיסיות – כדוגמת היחסים בין מיידיות ומהירות לבין דיוק ואמינות. למרות הביקורת הנשמעת לעתים על אמינות העיתונות המקוונת בישראל, רוב המרואיינים לכתבה זו דווקא גילו שביעות רצון מאיכות המידע שהיא מספקת. זאב הספר, מי שהיה העורך הראשון של

ארגונית לכשל הכרוך בפרסום מידע שגוי. דסק החדשות של האתר נותר לאחר צעדי ההתייעלות מצומק יחסית, מאויש בכתבים צעירים, ולעתים גם עורכים מעוטי ניסיון, המועסקים בשכר נמוך מהמקובל בעיתונות המודפסת. מעבר לכך מופעל לחץ רב על הכתבים והעורכים לעמוד בקצב העבודה של אתרי האינטרנט, המתחרים אלה באלה, ומי שמאחר ברקה או שתיים נחשב כאילו הפסיד בקרב על הריינג' המיידית. מכאן ועד לטעויות – הדרך קצרה.

יון פדר, העורך הראשי של Ynet, מסביר: "זה נכון שיש לנו מערכת שמבוססת על כותאדם צעיר. יש לכך יתרונות ויש לכך חסרונות. החיסרון העיקרי הוא העדר יחסי של ניסיון. כנגד החסרונות, לגיל הצעיר יש גם יתרונות: המרץ, הדינאמיות והרעב להישגים. Ynet הוא הגוף היחיד באינטרנט שעובד כעיתון לכל דבר גם במבחן הכללים המקצועיים והאתיקה שלו.

בשתי הפעמים (הן הטעות של פריש והן הטעות של המבזקן במקרה של "קולומביה"), בענישה יש מרכיב חינוכי למען יראו וייראו שמכוון למערכת כולה. מבחינה מקצועית אנחנו דורשים מעצמנו משוה הרבה יותר קשה מאשר מערכות מדיה אחרות גובח מגבלות הזמן שאנו נתונים בהן. שכן העובדה שאנחנו צריכים לפרסם מיד את המידע מטילה על הכתבים שלנו עומס ודרישות קשים יותר ממערכות מדיה אחרות."

המקרה של Ynet הוא דוגמה בולטת לעיתון ישראלי מקוון ופופולרי במיוחד, המתמודד עם דיילמות יומיומיות, שאינן נחסכות גם מהעיתונאים

גילי דרובישיטיין

פליקס פריש, מי שהיה הכתב הצבאי של אתר האינטרנט Ynet, הודח בראשית אוקטובר מתפקידו: עורכי האתר לא הבינו את חוש ההומור של פריש, שסיים יריעה על פיננים במסוק של חיילים פצועים מפעולה של לוחמי הטיבת גבעתי ברצועת עזה, בהערה על כך שטייס המסוק היה אחר מחותמי "מכתב הטייסים" הסרבנים. פריש ניסה להתברח, אבל עורך החדשות, גיא בניוביץ', התייחס לטקסט כמלוא הרצינות, והעלה אותו לאתר כפי שהוא.

פריש מעכל באיחור קל את הפרשה שעלתה לו במשרתו. "מדובר בתקלה מקצועית מצערת שלי שהטעתה את העורך", הוא אומר, "אך לא פחות מכך זוהי גם תקלה מצד העורך שלא נדלקו אצלו גורות אדומות כשראה את הטקסט החריג."

הדחתו של פריש עשויה להצביע על המאמץ שעושים עורכי Ynet לשמור על המוניטין המקצועי של האתר. הם נכוו ב־1 בפברואר השנה, כאשר הודרו המבזקן התורן להעלות לאתר את המבזק על נחיתתה בשלום של מעבורת החלל "קולומביה" – שעל סיפונה האסטרונאוט הישראלי הראשון, אלוף־משנה אילן רמון – ממש בשעה שהעולם כולו גילה כי משהו השתבש בשובה של המעבורת לאטמוספירה. בצל האסון הכבד של התרסקות "קולומביה" הפך הריינג' של Ynet לבדיחה מביכה. גם התקרית הוו הסתיימה בהדחת המבזקן. לצד הגורם האנושי, ייתכן שיש גם סיבה

זאב הספר: העיתונות

הגנוגמת וטרם השכילה

להגדיר את יחסי הגומלין

בין האתרים לעיתונאים

Ynet, זוקף זאת לנוכחות של העיתונאים הגדולים, הממוסדים, ברשת: "כל אחד מהם הגיע עם מסורת עיתונאית מפוארת, וכך נוצרה רמת אמינות שלא היתה קיימת קודם לכן. למרות בעיות אמינות שיש עדיין ברשת, תחושתית כצרכן היא שרמת האמינות סבירה בהחלט."

אחת ההתפתחויות שאנשי העיתונות המקוונת מברכים עליהן היא השינוי שחל במעמד עיתונאי המדיה החדשה בהשוואה לעיתונאים כאמצעי

התקשורת המסורתיים. עיתונאי האינטרנט נאבקו קשות כדי לזכות בהכרת הממסד. אחר ההישגים הבולטים היה קבלתו של פליקס פריש למסגרת האקסקלוסיבית – תא הכתבים הצבאיים.

"מיד עם כניסת האינטרנט ניסו כלי התקשורת האחרים לרחוק אותנו. החשש שלהם היה שכתב האינטרנט יפרסם את המידע מיידית וייתר אותם מייחורם", מסביר פריש. "נימוק נוסף להתנגדותם היה חששם מהעדר שליטה על היכולת להגביל את מספר הכתבים הצבאיים שחשבו שעלולים לצוץ באתרים שונים. בין המתנגדים להצטרפותי היה אפילו הכתב הצבאי של 'ידיעות אחרונות'. גם הצבא ניסה למנוע בדרכים שונות את היותי כתב צבאי. רק כעבור תשעה חודשים עברתי לבסוף את התחקיר הבטחוני. ללא ספק עשיתי היסטוריה באינטרנט הישראלי כשהפכתי לכתב הראשון שקיבל הכרה מהגילדה".

כמו במדינות אחרות, גם על העיתונות המקוונת בארץ מעיב המצב הכלכלי. התנפצות בועת הרוטקום והאינתיפאדה בלמו את תהליך ההתפתחות. "המרינה במיתון, אין כסף והאינטרנט טובל כי הוא המדיום הכי חדש והכי חלש", אומר גרי שמשון, עורך "נענע" לשעבר. "במצב העניינים הנוכחי אין הצדקה כלכלית להחזיק מערכת נפרדת לאינטרנט".

על רקע המשבר הכלכלי עברו מערכות אתרי

העיתונות המקוונת בישראל שורה של צעדי התייעלות וקיצוצים. דרור פויד, לשעבר פרשן ב"דה מרקר", אומר שהקיצוצים הביאו איתם פיטורים, ריכאון וחוסר יכולת לדעת מה צופן המחר. "באינטרנט כולם היו בטוחים פעם שאפשר לעשות מזה המון כסף בזמן קצר, ולא כך. מצד שני, כמו בהרבה מקומות אחרים, המערכות נעשו שרירותיות יותר, גמישות יותר, רעבות יותר. זה גם השפיע בעוד צורה – ואפשר לראות אותה בעיקר ב'Ynet' – מידה גדלה והולכת של שיתופי פעולה. הגרול מספח אליו את הקטנים", אומר פויד.

על השינוי שעברה הרשת בשנים האחרונות מרחיב יובל דרור, כתב המדע של "הארץ". לדבריו, "הרשת כיום דומה יותר לקניון מאשר למערב הפרוע". כך הוא מתאר את ההתפתחות בעיתונות האוויליין: "בשלב הראשון, גופי התקשורת הגדולים לא מצאו עניין באינטרנט. כשלב השני, לקראת

סוף שנות התשעים, האינטרנט התחיל לעניין את הגופים הגדולים. ואילו בשלב השלישי נשפך הכסף הגרול פנימה, 'ידיעות אחרונות' נכנס עם 'Ynet', 'הארץ' דרך וואלה ו'דה מרקר'. בעקבות הקמת 'דה מרקר', 'גלובס' עשה שדרוג ובעיתונות הכלכלית נוצרה תחרות שלא היתה קיימת קודם לכן. במקביל נעלמו שחקנים: IOL נבלעה בתוך 'וואלה', 'נטקינג' נסגרה. ובעצם רק בעלי הכסף הגרול נשארים במשחק. בנוסף לכך נכנסו עוד שחקנים עצמאיים: למשל יואב יצחק שבונה מותג משלו, NFC. בסוף שנת 2001 אול הכסף גם לחבר'ה הגדולים נוכח המיתון בישראל והתנפצות הרוטקום. בעלי הבית הבהירו שאין להם יותר כסף להורים והאתרים התבקשו להגיע לרווחיות. המצב הכלכלי חייב את האתרים לצמצם. ב'Ynet' פיטרו עובדים, 'דה מרקר' חזר תחת כנפי 'הארץ'. התוצאה היא חיסול התכנים הייחודיים לאינטרנט, עד כדי כך שעיתונות אינטרנט אמיתית כבר אינה קיימת. עיתונות אינטרנט אמיתית היא כוונ שכל קיומה מתחיל ונגמור באינטרנט, כפי ש'Ynet' ו'דה מרקר' היו בראשית דרכם, לפני גלי הקיצוצים והפיטורים. הדגם של עיתונאי באתר באינטרנט כמעט נעלם בישראל. ואילו עיתונות המיינסטרים גודרת קופון פעם גוספת על התכנים באינטרנט. יש שבעוד שמונה ספקי תוכן שכולם משתמשים בהם. כל אחד מהם מספק תוכן לשחקנים האחרים, התכנים

יובל דרור: המשבר הכלכלי

גרם לחיסול התכנים

הייחודיים לאינטרנט, עד

כדי כך שעיתונות אינטרנט

אמיתית כבר אינה קיימת

הפכו לסגורים וזה משעמם. האינטרנט הפכה למועד לזואי של כתיבה לעיתון. מערכות חדשות עצמאיות באינטרנט שנחשבות בעיני כעיתונות אינטרנטית אמיתית הן ספורות, וביניהן Ynet, 'נענע' בתחום המחשבים, 'דה מרקר', וואלה בתחום התרבות.

המצב הוביל גם למיחזור חומרים. אומר דרור גלזברמן, איש "מעריב": "בזכות אתרי האינטרנט התגברה אופנת המיחזור, בין היתר משום שכעת אין קל מזה: עושים קופיפייסט והכתבה אצלך. בכלל, באינטרנט מקובל מאוד לפרסם מחדש תכנים של אתר אחר – וכך אתרים מרכזיים הופכים למרכזיות של חדשות ממקורות אחרים. זו אולי אריות תוכן ושיווקו מחדש, אבל לא עשיית חדשות."

על השפעת הקיצוצים וההתייעלות בשנתיים האחרונות על שחקני עיתונות האוניליין בישראל אומר ארז פילוסוף, מייסד ומשנה למנכ"ל "וואלה": "הצמצום ברסק החדשות ב'וואלה' התרחש עקב שיתוף הפעולה עם 'הארץ'. אנו משתמשים בחומרים השוטפים הבנאליים מ'הארץ' ומסיפים 20%-30% חומרים מקוריים של וואלה בחדשות". פילוסוף אומר ש"אין כיום הצרקה להחזיק בשני רסקים שישפקו את אותו תוכן בנאלי. בתחילת הדרך, 'וואלה' הקימה רסק משלה כי אז עוד לא התקיים שיתוף פעולה עם רסק חדשות, והדבר חייב אותי להפיק את התכנים לבד".

יש גם מי שמודאג מן השילוב המתרחב בין אתרים וצמצום התחרות. "זה עוצב כי אני יודע שאם יש נושאים שאנחנו לא נטפל בהם אף אחד לא יטפל בהם", אומר עידו קינן, כתב המגזין "חיים ברשת" של "נענע". "המצב של מיעוט כלי תקשורת שמסקרים באופן שוטף הוא בעייתי. האיחוד בין חברות בעיתונות אינו טוב, שכן מדובר בצמצום נקודות המבט".

גם המודל העסקי של אתרי העיתונות המקוונת טרם התייצב. "העיתונות מגמגמת וטרם השכילה להגדיר את יחסי הגומלין בין האתרים לעיתונים", אומר חספר. "בבסיס העניין עומדת אי הוודאות הכלכלית. עדיין לא ברור כיצד להרוויח מפעילות אינטרנט". כמו בשאר העולם מחפשים גם האתרים הישראליים את המודל העסקי הנכון. בישראל החלו ספקי התוכן לגבות תשלום עבור שירותים במהלך השנה האחרונה. בין השאר החל Ynet לגבות תשלום ממנויים מחו"ל, פרופ' שיוף רפאלי, מבית הספר למנהל עסקים באוניברסיטת חיפה, כבר התערב עם יון פדר, עורך Ynet, על כך שהמודל של תשלום דמי מנוי באתר לא יעבוד. "אם ה'ניריוורק טיימס' בכבודו ובעצמו לא הצליח לעמוד בזה כיצד יוכל Ynet לעמוד בזה?", שואל פרופ' רפאלי. "ה'ווליסטריט ג'רנל', שיש בו נתונים פיננסיים ייחודיים בעלי ערך מוסף ייחודי, הצליח לגבות תשלום ממנויים, אך לדעתי ל-Ynet עדיין אין ערך מוסף ייחודי שיצדיק גביית דמי מנוי".

דעתו של יון פדר אחרת: "האינטרנט צמצם מתוך פילוסופיה ותפיסה כלכלית של שירות חינם לה מונים, וכך הוא הרגיל את מיליוני הגולשים בעולם כולו. במידה כזו או אחרת, בסופו של דבר, המודל

רפי מן

איפה הכסף

"שחררו את דניאל ויינטראוב", זעקו הפקסים והאימיילים שהגיעו בצורות כסוף ספטמבר לשולחנו של טוני מרקאנו, האומבוסדמן של העיתון "סקרמנטו בי" בקליפורניה. ככל שחלפו הימים, כך החריף טון המסרים. "איך יכולתם לעשות דבר כזה, פחדנים!", נכתב בהם, "בושה וחרפה".

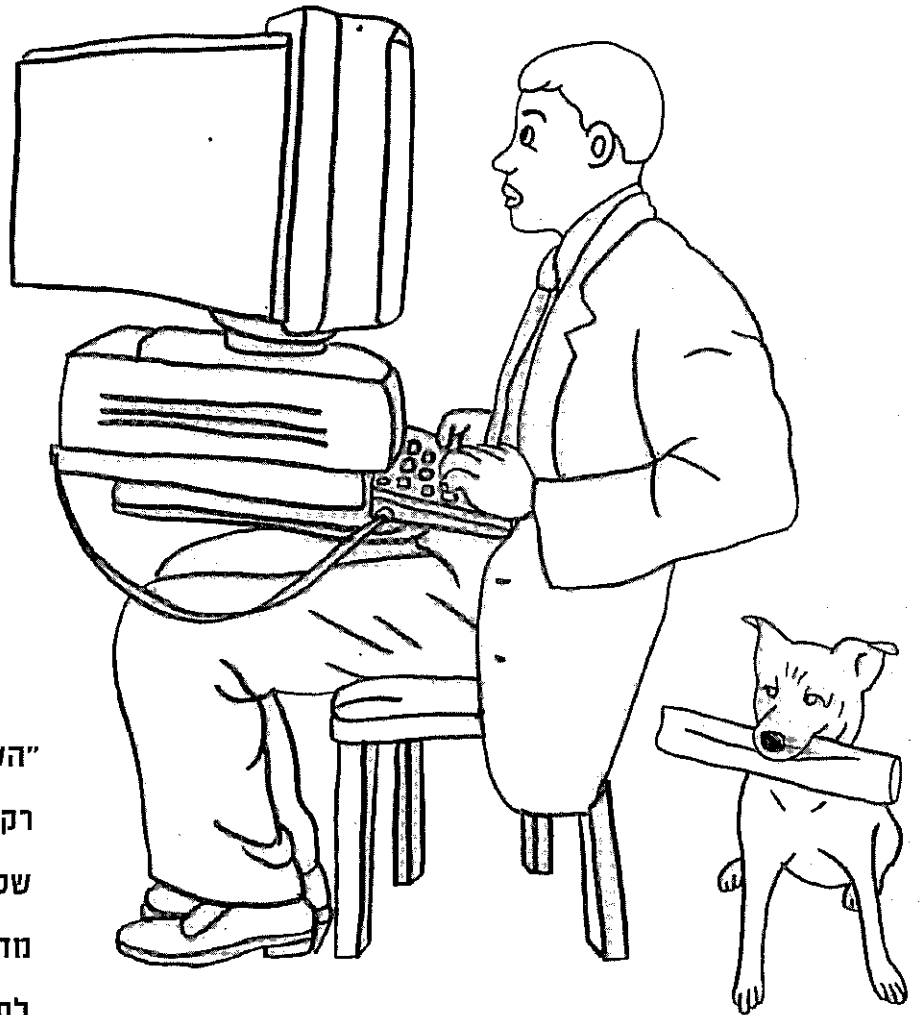
לא, ויינטראוב לא הוחזק כבן-ערובה בירי העורכים, אבל חלק מקוראיו הנאמנים של העיתונאי מקליפורניה טענו בתוקף כי המערכת פגעה אנושות בחירותו, ונגסה אגב כך ברוח האינטרנט. ויינטראוב הוא בעל טור בעיתון, המפרסם מזה זמן באתר האינטרנט של העיתון גם בלוג בשם "בתוככי קליפורניה", שנחשב, כערות ה"ניריוורק טיימס", קריאת חובה לכל מי שבאמת התעניין במהלך הבחירות המיוחדות שהעלו את ארנולד שורצנגר לכס המושל. הבלוג, או בשמו המלא weblog, הוא אחד התוצרים המובהקים של האינטרנט: מעין יומן אישי, שהכותב מבקש לשתף בו את כל העולם, המתעדכן בקביעות ומאפשר לבעליו להגג על כל נושא שבעולם, לצדף קישוריות ולהגיב עליהן, בתקווה שמישהו יגלוש ויישבה בקסמי היומן, ואף יגיב על תכניו.

בחלוף כמה שנים, כאשר מתוך מאות אלפי הבלוגרים בכל קצווי תבל צצו גם כותבים איכותיים ושנונים, החליטו גם אתרי אינטרנט של ארגוני תקשורת להתחבר לתופעה. חלק מהעיתונים המקוונים החלו מפרסמים בלוגים בעלי עניין של אנשים שלא היה להם כל קשר קודם לעיתונות, ואחרים הניחו לכותבים קבועים שלהם לפרסם גם בלוגים, המאופיינים בכתיבה אישית, משוחררת מכללי הניסוח העיתונאי השגרתי. בעיני רבים, הבלוגים הם גם הכיטוי העכשווי למה שהיתה "העיתונות האלטרנטיבית" שהגיחה כשנות השישים הסוערות כניסיון לשמש תחליף לתקשורת הממוסרת.

הסערה ב"סקרמנטו בי" פרצה לאחר שהתברר כי מערכת אתר האינטרנט של העיתון העזה להעביר גם את הבלוג של ויינטראוב לעינו של עורך בטרם הצגתו באתר, ממש כמו כל טקסט אחר המתפרסם שם. אם לשפוט לפי התגובות שהגיעו לשולחנו של מרקאנו, רבים ראו בכך חילול קודש: העיתונות הממוסרת הניפה את גרונ הצנזורה, ופגעה בציפור נפשו של הבלוג – החופש המוחלט שהוא מעניק לכותבים להפיץ את רעיונותיהם. ויינטראוב עצמו, כפי שצוטט במדרו של מרקאנו, היה שותף לביקורת, וטען כי יש להתייחס לכותבי בלוגים בדיוק כמו לפרשנים ברדיו ובטלוויזיה, שאיש אינו עורך את תוכן דבריהם לפני השידור. אין כל סיבה שבלוגרים הקשורים בעיתונים לא יפעלו לפי אותו דגם, קובע ויינטראוב ומסביר: "ובלוג איננו זהה לטור מודפס, אלא הוא מקבץ של תגובות מהירות, כמעט מהשרוול, לאירועים המתרחשים, לצד התייחסות של הכותב. התגובות הללו עשויות להשתנות לאחד זמן, כאשר מתבררות עוד עובדות. חלק מההתייחסויות עשויות להיות מחפירות, אבל הקוראים יודעים זאת, זה האופי של החיה הזו".

ובכלל, טוען ויינטראוב, אנשי עיתונות שמרנים חייבים להבין שהמוצר המקוון איננו רק גרסה אלקטרונית של העיתון המודפס. "מדובר במדיום שונה לחלוטין, דומה יותר לרדיו ולטלוויזיה מאשר לעיתון", כתב.

הוויכוח על הבלוגים הוא אחד הנושאים הלוהטים היום בעולם עיתונות האינטרנט. הוא מתחבר לסוגיה המלווה את העיתונות המקוונת כבר עשור: האם מדובר רק בטכנולוגיה אחרת להעברת המידע, או במדיום בעל אישיות ואופי שונים. אחת השאלות המרכזיות: האם העיתונות המקוונת מקריבה את האמינות על מזבח המיידיות, והאם החיפיון לספק "מידע ראשוני" בזמן אמת מצדיק להשליך מבעד לחלון את העקרונות המקצועיים של בדיקה

“העיתון המקוון איננו
רק גרסה אלקטרונית
של העיתון המודפס;
מדובר במדיום שונה
לחלוטין. דומה יותר
לרדיו ולטלוויזיה
חאשר לעיתון”

ואימות בידי הכתבים, ואחר־כך בקרה מקצועית בידי עורכים, המפעילים את שיקול דעתם כשוערים הפוסקים מה ראוי לפרסום ומה יושלך לפח המערכת.

סוגיית הבלוגים ושילובם בעיתונות המקוונת משתלב היטב בדיונים שנערכו השנה בארצות־הברית ובאירופה במלאות עשר שנים לאתרי העיתונות הראשונים ברשת. האם העיתונות המקוונת מצליחה, באמצעות הבלוגים ובדרכים אחרות, לפתח סגנון כתיבה שונה ומקורי, אחר מזה של העיתונות המודפסת?

יש מי שמשוכנעים שמדובר בעיתונות מסוג אחר לחלוטין. אחרים, כמו האוורד ווייט, שהיה האחראי על אתר האינטרנט של ה־“שיקאגו טריביון”, נשמע נחרץ ברעתו נגד הגישה הזו: “אין דבר כזה סגנון חדש של סיפור סיפורים אוניליין, וכל יתר השטויות. זה לא עובר. ניסינו את זה. אף אחד לא מעוניין לראות את זה, ומפרסמים אינם מעוניינים לפרסם שם... היינו עסוקים בכל השטויות האלה, של להמציא סגנון כתיבה שאיננו לינארי וכדומה – ובסוף נשארנו ביד עם משהו שלא לגמרי עובר...”

ההיסטוריה של העיתונות באינטרנט מתאפיינת בעיקר בחיפוש ררך, שינויים וטלטלות. שום דבר אינו קבוע, קצב החידושים עולה על כל מה שידעה העיתונות המודפסת בחצי המאה האחרונה. ב־1993, עוד בטרם הכירו מרבית צרכני התקשורת בעולם את המונח “אינטרנט”, החלו כמה עיתונים להעביר את תוכן הכתבות והדירעות שלהם באמצעות ספקי אינטרנט. כחלוצי עיתוני האינטרנט נחשבים ה־“שיקגו טריביון” וה־“מרקורי סנטר”, בלב עמק הסיליקון בקליפורניה, שהעביר החל מה־10 במאי 1993 תכנים מערכתיים ומודעות של ה־“סאן־חוה”

► **מרקורי ניוו"ל** למשתמשים באמצעות "אמריקה און-ליין". ב-1994 כבר היה לעיתון אתר מלא, ובעקבותיו באו מאות ואלפי עיתונים ברחבי העולם.

האירוע הדרמטי הראשון בדברי ימי העיתונות המקוונת קשור לפרשת יחסיו של הנשיא ביל קלינטון עם מוניקה לווינסקי, שה"גיוזויק" היסט תחילה לפרסמה, והותיר את הסקופ בינואר 1998 למאט דראג', בעל אתר אינטרנט חרשתי שולי למדי. הפרסום של דראג' אילץ גם עיתונים סולידיים כמו ה"ניוירוק טיימס" לעטר את עמודיהם הראשונים בדיווחים על כתמי זרע נשיאותי ומין אוראלי.

שיאי הגלישה באינטרנט עד לאותה עת נשברו ביום שבו פרסם החוקר המיוחד, קנת סטאר, את הדו"ח שלו על הפרשה. זה היה אחד המקרים הבודדים שבהם התממש חזונו של חלוצי העיתונות המקוונת – להגיש לקוראים לא רק תמצית עיתונאית, אלא גם הפניה ישירה למסמכים המלאים. התברר שאין קופצים רבים על קישורית לנוסח המלא של תקציב המדינה, אבל את המידע העסיסי על מה שהתרחש על הספות בחדר הסגלגל ומתחת לשולחן הנשיאותי – כל העולם רצה לבלוע. וכך נרשם אירוע היסטורי: זה היה היום שבו הדייטג' של אתרי האינטרנט עלה על זה של הטלוויזיה.

מעמדה של העיתונות המקוונת כאמצעי תקשורת מרכזי התבסס עוד יותר ב-11 בספטמבר, בדיקות ובשעות שלאחר הפיגועים במגדלי התאומים ובפנטגון. האתרים הפופולריים ביותר באותו יום היו של ארגוני חדשות מבוססים. באתר האינטרנט של ס.אן.אן היה מספר הגולשים גדול פי עשרה מאשר בימים רגילים.

אך גם בחלוף עשר שנים, אחרי השינויים והטלטלות בקונספציה, בעיצוב, במיקוד התכנים באתרים העיתונאיים – של עיתונים, תחנות רדיו וטלוויזיה, וגם מערכות עיתונאיות שהוקמו במיוחד עבור האינטרנט, כולל מגזינים – עדיין נותרה תעלומה אחת גדולה ללא פתרון: המודל העסקי שיממן את חוויית הגלישה.

"תרבות החינם" של האינטרנט, המאפשרת דהירה חופשית על פני אוטוסטרדת המידע, רמסה כמעט כל מי שניסה להפוך אותה לכביש

אגרה. ה"ניוירוק טיימס", למשל, גבה בין 1996 ל-35 דולר לחודש כתשלום עבור כניסה לאתר שלו, אך הצליח לגייס רק כ-5,000 מנויים. "נאלצנו לוותר על התשלום, כי הבנו שאם המתחרים שלנו, דוגמת ה"ווינגטון פוסטקום", לא יגבו כסף גם הם, לא נוכל להגיע למספר הקוראים ששאפנו אליו", סיפר לאחרונה ברנרד גבירצמן, מי שהיה עורך האתר של ה"טיימס" מאז 1995 ועד השנה שעברה, ברבישיח שנערך לרגל עשור לעיתונות המקוונת. גבירצמן סבור כי עכשיו הגיע הזמן לגבות כסף, כדי להבטיח בסיס כלכלי להמשך התפתחות האתרים. ה"וול-סטריט ג'ורנל" הוא בין העיתונים הגדולים היחידים שהצליחו לסגור את האתר שלהם בפני גולשי חינם, והוא גובה בהצלחה דמי מנוי מ-67 אלף מנויים ברחבי העולם.

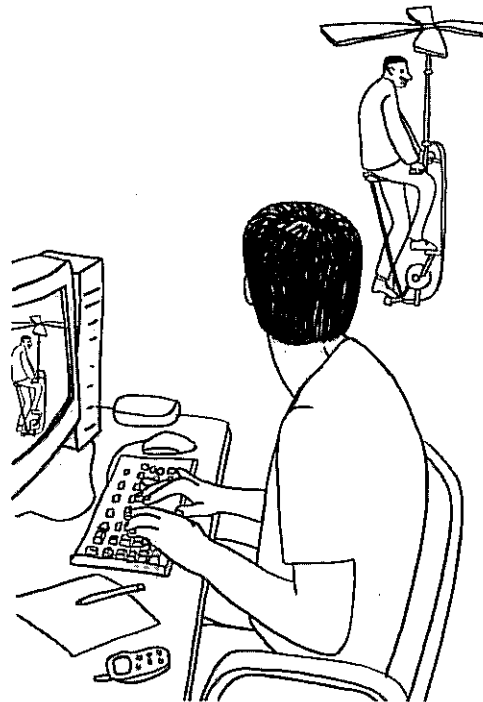
מצוקת יתר אתרי העיתונות נובעת בעיקר מכך שגם בחלוף עשר שנים, עולם הפרסום טרם אימץ את האינטרנט – ובעיקר את העיתונות המקוונת – כמדיום יעיל. למרות גידול שנתי קבוע בהוצאה לפרסום באינטרנט, מדובר עדיין בטפטוף דקיק, שאין בו כדי לפרנס את ההוצאה הגדולה. באתר המצליח של ה"גרדיאן" הבריטי הושקעו בשנים האחרונות, עליפי הערכה, בין 24 ל-32 מיליון דולר, אבל גם שם – כמו במרבית אתרי העיתונות המקוונת – הדרך עוד ארוכה לכיסוי ההפסדים. מגזין האינטרנט "סלון", הנחשב למוצר עיתונאי מרשים באיכותו, דיווח באוגוסט על ירידה בהכנסות מפרסום ברבעון השני של שנה זו בהשוואה

שכל האינטרנט בעולם יתייצב עליו הוא מורל מעורב שאומר: חלק מההכנסות יגיעו מפרסום וחלק נוסף מהגולשים. Ynet החל את המהלך בכך שהוא גובה תשלום מגולשים בחו"ל. אני רואה כיצד בשנה האחרונה ה"ניוירוק טיימס" מרוויח כסף מן המורל המשולב, שבו 60% מההכנסות מגיעות מפרסום והיתר מתשלומים ספציפיים שמגיעים משירותים ממוקדים. לדעתי, האינטרנט יהפוך למדיום שיצ' דיק עצמו כלכלית וזה יקרה במודל משולב: כלומר, הכנסות מפרסום בשילוב הכנסות מגולשים".

בעניין אחר סבור פרופ' רפאלי כי התבדה חששם של נביאי הזעם מכך שגם באינטרנט יהיה מצב דומה לעיתונות המורפסת, ומשפחות מוס, נמרודי ושוקן יחזיקו בכל. "מסתבר שבאינטרנט זה עדיין לא קרה. לפחות כרגע יש במערכת איוונים ובלמים כך שאם נעשים צעדים חריצניים, כרוגמת צמצומים במערכות הגדולות, מופיעים בסדקים הללו פורומים ובלוגים אלטרנטיביים", אומר רפאלי. קינן מחזיק בדעה הפוכה: "האיום דווקא התממש, אתרי האינטרנט הגדולים בארץ שייכים לחברות תקשורת גדולות".

על צד החיוב מוכיר חספר את תהליכי ההתבגרות וההתמקצעות של הרשת. "בהתחלה הרשת היתה עיסוק של צעירים ולכן היא זוהתה כחתרנית", הוא אומר, "אך כיום היא הפכה לממוסדת יותר. החוקים שרדו, בעוד שגורמים קיקיוניים נעלמו". גם חששות אחרים, מפני מה שמכונה קניבליזציה – נגיסה חמורה של עיתונות האינטרנט בעיתונות המורפסת – התברר. אבל פרופ' רפאלי סבור שהעיתונים היומיים "נאלצים להגריר מחדש את תפקידם ולהתעדכן". "בעיתונות המורפסת כתבו העיתונאים על האינטרנט בהמש השנים הראשונות מתוך פחד, וההתייחסות לאינטרנט היתה כאל איום. כיום מסתבר שאין קניבליזציה אך יש ציור מחדש של גבולות הגזרה", הוא אומר. חספר רואה במודל היחסים הבלתי פתור שבין האתר לעיתון את אחת הבעיות המרכזיות של העיתונות האלקטרונית הממוסדת. דוגמה לכך היא כעסם של עיתונאים רבים על כך שמפרסמים ידיעות שלהם באתר לפני שהן מתפרסמות בעיתון.

אנשי האינטרנט כחספר ושמשון מרוצים מהתימקצעותה של עיתונות האינטרנט והתבססותה, ככל שחולף הזמן ומצטבר ניסיון. "אני בטוח שעיתונות האון-ליין תלך ותשתפר", אומר שמשון, "בענייניות, באיכות, ברמת הכתבות, בעומק התחקירים ואפילו ברמת התגאים שמספקים לעיתונאים. בנוסף, היא גם תוכה להכרה הולכת וגוברת מצד התקשורת הוותיקה והקהל".

גילי דרובייהיטיין היא סטודנטית לתואר שני במדעי המדינה באוניברסיטת תל-אביב

לרבעון המקביל ב־2002, מחזי מיליון דולר ל־400 אלף דולר. ההכנסות ממניינים עלו באותה תקופה מ־400 אלף דולר ל־600 אלף דולר – ובשני המקרים מדובר בהכנסות שאין בהן כדי לכסות את הוצאות תפעולו של המגזין.

בבריטניה החלו לפני חודשים אחרים מרבית העיתונים לגבות כסף בעבור קריאת חלק מן הכתבות והמאמרים באתרי האינטרנט שלהם. בריטי המבקש, למשל, לקרוא את הרטוריקה האנטי־ישראלית החריפה של רוברט פסק ב־"אינדיפנדנט" גאלץ לשלם, כמו גם בעבור כותבים אחרים בעלי שם. ההחלטה לגבות תשלום עוררה תגובות נועזות מצד קוראים רבים, שאחד מהם טען כי מדובר ב־"בגידה נוראה בקוראים, במיוחד אנשים ברחבי העולם הנאבקים לצדק חברתי, ונוקמים למידע מהימן".

מבחינת העיתונים, הצורך כגביית תשלום הוא חיוני. "פשוט נמאס לנו לתת חינם את החדשות", אמר שון היגנס, מנהל השייווק של "ספוקסמן ריביו", עיתון ממדינת וושינגטון בארצות־הברית, "איננו יכולים להרשות לעצמנו טרמפיסטים על השירות שלנו, אחרת נאלץ לפטר את העובדים".

וכך שוב מנסים עכשיו עיתונים רבים מודל עסקי חדש: הם מצמצמים את אתרי האינטרנט החופשיים, עתירי המידע, ומתמקדים בהפצת מהדורה דיגיטלית של העיתון – תמורת תשלום. מדובר בדרך־כלל בהעברת עמודי העיתון במתכונת PDF של ארוכי, המאפשרת לדפוף בעיתון, להגריל כתבות ותצלומים על־פי הצורך ולחפש מלים ומושגים בטקסט. במקביל, מציעים עיתונים שירות המשגר אימייל לקורא כל אימת שהעיתון מפרסם ידיעה הנוגעת לנושא שבו הוא מתעניין. המחיר: 20 דולר לשנה, וה־"ניו־יורק טיימס" מדווח שיש לו כבר כ־20 אלף מנויים לשירות זה.

אבל גם כך ספק אם נתגלה האור שבקצה המנהרה החשוכה של השקעות אינסופיות באתרי העיתונות באינטרנט. כעדותה של אמילי בל, העורכת הראשית של האתר המצליח של העיתון הבריטי "גרדיאן" – עם 7.5 מיליון משתמשים שונים מדי חודש, כולל שני מיליון מחוץ לבריטניה – שאמרה לאחרונה בראיון ל־"אונליין ג'ורנליזם ריביו": "לעולם אינך יודע מהיכן יצוץ המתחרה הבא שלך, ואיזו טכנולוגיה חדשה תופיע פתאום. הכל משתנה במהירות רבה בליכך".

**עשור
לעיתונות
האינטרנט**

כן, אדוני ראש המחשלה

עלייתו ונפילתו של אלסטייר קמפבל, יועץ התקשורת של טוני בלייר, הן שיעור מאלף בכוחו ובמגבלותיו של הספיין-דוקטור

אנשיל פפר

הכותרות הראשיות של כל עיתוני בריטניה בשבת, ה־30 באוגוסט, עסקו רק בנושא אחד: התפטרותו של עובד מדינה, מיועציו של ראש הממשלה, שהפך גם לאיש המושמץ ביותר ולדעת הפרשנים גם רב ההשפעה ביותר בממלכה. אחרי שש שנים בתפקיד, אלסטייר קמפבל, יועץ התקשורת של טוני בלייר, הוא למעשה בכיר יותר מכל שרי הקבינט, שלא זכו עם פרישתם למאמרי מערכת שתהו אם ראש הממשלה יוכל לשרוד בלעדיהם. קמפבל נתפס כ"סגן ראש הממשלה האמיתי", מהאחרים הראשיים להעלאת מפלגת הלייבור לשלטון אחרי 18 שנות אופוזיציה ולביצוע כוחה. בדירוג האנשים המשפיעים בבריטניה שעורך השבועון "אובזרבר", הגיע למקום החמישי כשלאניו בלייר, שר האוצר גורדון בראון, נשיא ארה"ב וביל גייטס.

כיצד קורה, שמי שאמור להעביר את דבר הממשלה לתקשורת הופך למוקד התעניינות מרכזי כליכך?

מהרגע שנבחר למנהיג הלייבור ב־1994, הבהיר בלייר לאנשיו שהמאבק על השלטון יתנהל אך ורק בזירת התקשורת. האיש שהעביר את הלחימה לשטח האויב היה קמפבל. הוא הפך לספיין־דוקטור הראשי של הלייבור ושל ממשלת בריטניה. הביטוי "spin doctor" הופיע לראשונה ב"ניריווק טיימס" בבחירות לגשיאות ארה"ב ב־1984, וכוון לדוברי הבכירים של המועמדים. הביטוי חצה את האוקיינוס ומסוף שנות התשעים הוא רשום כמעט בלעדית על שמו של קמפבל.

קשה לתרגם את הביטוי. "ספיין" לקוח מעולם הבייסבול והקריקט, שם הוזרק נותן ספיין לכדור שנזרק אל עבר החובט – סיבסוב שאמור להטותו בכיוון מפתיע. גם "דוקטור" לא משמש בהקשר זה במונח המקובל, מעולם הרפואה, אלא דווקא במשמעות הפוכה. כוונת הפועל "to doctor" היא "לטפל", לזייף, לעוות, לשנות נתונים בצורה שקרית. ספיין דוקטור הוא אפוא אשף בעיצוב מידע, אדם המסוגל לשחק בעוברות ולעשות בהן כרצונו כדי ליצור מצג שווא. קמפבל הוא הדוקטור הראשי.

קמפבל פגש בבלייר ב־83' כשזה היה חבר פרלמנט טרי. שניהם ראו מקרוב כיצד התקשורת הבריטית מתנפלת בארסיות על מנהיגי הלייבור, בארבע מערכות בחירות ברציפות, ומסיתה נגדם את הבוחרים. יותר משני שלישים של העיתונות היומית התגייסו באופן מוחלט ותוארו בצבעים קודרים את בריטניה תחת שלטון המפלגה. מסע דמוניזציה אישי נערך למנהיג הלייבור, ניל קינוק, כטבלואיד רב התפוצה "סאן", שפרסם ערב הבחירות כותרות אדומות כסגנון "סיוט ברחוב קינוק" ו"אם קינוק ייבחר שהאחרון יכבה את האור". קמפבל היה גם הוא מגויס מרצון, או כפי שהוא מגדיר זאת "תועמלן במשרה חלקית", ושימש עורך פוליטי באחד היומונים המעטים שתמכו בלייבור, טבלואיד הפועלים "דיילי מידור". קינוק היה חברו הקרוב וגם מקור מרכזי לידיעות.

ב־94', כשכלייר נבחר למנהיג המפלגה, הצטרף אליו קמפבל כדובר, והמטרה הראשונה במעלה היתה כיבוש התקשורת. כל האמצעים היו כשרים לכך: שתדלנות, שוחד, אימונים, הרלפות, כיפוף כל הנורמות והערכים כדי לרכוש את תמיכת העיתונאים

הגדולים. כעבור שלוש שנים המטרה הושגה: מרבית העיתונאים, כולל אלה שנחשבו תמיד לחסידי המפ"לגה השמרנית, תמכו בבלייר שזכה בבחירות ברוב חסר תקדים. אבל קמפבל לא נרגע גם אחרי הניצחון: הוא היה בקמפיין תמידי, גם כשהשיג את המטרה הבאה: בחירתו המחודשת של בלייר ב־2001.

המבריל את קמפבל מכל דובר ממשלתי אחר היה הכוח הבלתי מוגבל שעמד לרשותו, לא רק מול התקשורת אלא גם בהשפעתו על קביעת המדיניות, מגוון האמצעים שהשתמש בהם, אינטנסיביות העבודה וחוסר המעצורים שלו. מכלול הנתונים האלה הבטיח ללייבור שנים ארוכות של הכתבת סדר היום התקשורתית.

היעד הראשון היה לגייס את אהדתו של איל העיתונות רופרט מרדוק, הבעלים של ה"סאן" וה"טיימס". בלייר וקמפבל עלו אליו לרגל. בלם היום לא ברור מה הובטח לו, אבל מאז בחירתו, בלם בלייר כל נסיון חקיקה שתגביל בעלויות צולבות בתקשורת הבריטית. מרדוק מילא את חלקו: ביום שבו הכריז ראש הממשלה, ג'ון מייג'ור, על הקדמת הבחירות, הכותרת הראשית ב"סאן" הוקדשה דווקא לבלייר בצירוף הודעה שהעיתון יתמוך דווקא בו בבחירות. היחסים החמים נמשכו לתועלת שני הצדדים. ה"סאן" וכה בשורת כותרות בלעדיות, ששיאן – חשיפת תאריך הבחירות הכלליות ב־2001, לפני שאפילו חלק מהשרים ידעו. מובן שכלייר זכה שוב בתמיכת העיתון בבחירות אלו. בלייר גם פעל למען עסקיו של מרדוק בקרב ראשי מדינות אחרות, עובד זה שקמפבל ניסה ללא הצלחה להכחיש.

קמפבל הקים בלייבור מערכת מודרנית של ניהול מדיה. ביחד עם עוזריו הוא ניהל מעקב צמוד

אחרי כל העיתונים והערוצים, כשהמטרה המוגדרת היא שליטה בסדר היום והשתלה נרחבת של ידיעות. כל איכוור של המפלגה וראשיה קיבל מיד תגובה מהירה וכל התבטאות של השמרנים הוכנסה לתוכנת מחשב שאיתרה סתירות ואי דיוקים, ואלה הועברו מיד לתקשורת.

כל דוברי המפלגה, כולל מנהיגיה הבכירים, הוכפפו לקמפבל ולמקורב נוסף בבלויר, פיטר מנדלסון (ספינדוקטור בוכות עצמו), והם היחידים שאישרו הודעות לתקשורת, נאומים וראיונות והבטיחו שמסר המפלגה יהיה מתואם. לאחר הבחירות ביצע קמפבל מהלך דומה בשירות הציבורי: הנהלים שוגו כדי שהוא יועסק כמשרת ציבור שאינו מחויב לכללי הניתוק מהפוליטיקה. דוברי המשרדים, עובדי מדינה מקצועיים, החלפו באנשי לייבור הנתונים לשליטתו. למעשה שלט בכלם, גם בבלויר, שבו גער לא פעם ושכתב את נאומיו. בלויר אמר פעם למראייני: "אני מקווה שזה תואם את מה שאלסטיר אמר לכם".

קמפבל ידע לבצע עד תום את העובדה שלרשותו עומד מועמד פוטוגני עם אשה נאה וילדים צעירים, ועמל קשות על יצירת תדמית טלוויזיונית לבלויר. כשחשש שבלויר מצטייר כאלטיסט, הזניק את מאמן הכרוגל הפופולרי קווין קיגן שיתמסר איתו בכדור במגרש של בית-ספר מקומי, וכך הרגיש את הצד העממי שלו. לאחר הניצחון רצה קמפבל ליצור רושם של תגיגת המונים, והציף את רחובות לונדון בפעילי המפלגה נושאי רגלים. את כניסת רכבו של בלויר לרחוב דאונינג עיכב בכמה דקות כדי שיצטלם בדיוק בזריחה של שחר חדש.

למהלכיו התקשורתיים של קמפבל התלווה מרכיב של בריונות: הוא היה צועק, מעליב ומקלל עיתונאים שכתבו נגד בלויר ולא היסס גם להתקשר לעורכים ומו"לים כדי לדרוש פיטורי כתבים. את עיתוני השמאל שביקרו את הממשלה כינה "בוגדים". הוא ניסה לסכסך בין כתבים והעביר הרלפות באופן סלקטיבי לאלה שהלכו לפי הקו שלו. לא פעם, כשירע שלעיתון מסוים יש ידיעה בלעדית, היה מרווח עליה גם למתחרים או מוציא סיפור אחר שיסיט ממנו את תשומת הלב. פעם אף הרליף שדיפלומט בכיר גמצא תחת חקירה כדי להרחיק את הזרקורים מפרשה רומנטית שבה היה מעורב מקורב לבלויר. הדיפלומט נוקה אחר-כך מכל חשד. ההכרל בין

הספינדוקטור קמפבל לבין דוברים פוליטיים רגילים, שמשתמשים אף הם לעתים בחלק מהאמצעים האלה, היה האינטנסיביות והוסר המעצורים.

באופן צפוי למדי, האמצעים שהעלו את הלייבור לשלטון פגמו מאוד, בסופו של דבר, בדימויו. הצורך של המפלגה לשלוט בסדר היום התקשורתי גרם לנפילות מביכות. לדוגמה, כשאחוז הדוברים הורה ש"צריך להיות חסכן עם האמת". דוברת אחרת העבירה לעמיתיה

מוכר כיום נפילת מגדלי התאומים שבו כתבה: "זה יום טוב מאוד להוציא מידע שאתם רוצים לקבור". ברגע שלעיתונאים נמאס מהמניפולציות הללו, הם החלו לראות בכל פעולה והתבטאות של הממ" שלה סוג של ספין והפסיקו להתייחס למידע לגופו. דוברי הלייבור הופלו על חרבם: התואר "ספין דוקטור" הפך לכינוי הגנאי האולטימטיבי. קמפבל האשים, כמוכח, את כלי התקשורת וטען שהם אלה המכורים לספין, אבל עוצמתו העמידה אותו במרכז תשומת הלב ופגעה מאוד ביכולתו להעביר מסרים. גם הקדחתנות שלו היתה בעוכריו. הוא החליט לפרוש כבר לפני יותר מחצי שנה, אבל ביום שבו אמור היה להודיע על כך, 29 במאי, שמע, כהרגלו, בשש בבוקר את יומן החרשות של הבי.בי.סי. הכתב אנדרו גיליגאן דיווח שיועצי בלויר הפכו את תיק המודיעין, שפירט את יכולות הנשק להשמרה המונית של עיראק, ל"סקסי יותר". קמפבל

נדרך ויצא לעוד קרב נגד התקשורת העוינת, נחוש להוכיח שהידיעה מוטעית, וכך הביא על עצמו את פרשת התאבדותו של מקור הידיעה, המדען ריוויד קלי, ואת ועדת החקירה שהוקמה בעקבותיה.

כעת, עם פרישתו של קמפבל, הזדווה לשכת בלויר להודיע שלמחליפו, ריוויד היל, יהיו פחות סמכויות, שהדוברים הרשמיים יהיו שוב עובדי מדינה ושכל התנהלות הממשל מול התקשורת תעבור שינוי חד. התיקונים האלה לא יעזרו לבלויר: העיתונאים והציבור בבדיטניה משוכנעים שההודעות על מותו של הספין הן ספין נוסף בלבד. ■

אנשיל פפר הוא עיתונאי ב"הארץ"

הוא היה צועק, מעליב ומקלל עיתונאים שכתבו נגד בלויר ולא היסס גם להתקשר לעורכים ומו"לים כדי לדרוש פיטורי כתבים

ישקרים אמתיים

אבנר הופשטיין

את הקמפיין התקשורתית של ארנולד שוורצנגר – שרירן־שחקן שהפך למושל של המדינה המאוכלסת ביותר בארה"ב במהירות שיא – אפשר לרמות לכריך. שתי פרוסות הלחם הן המנחה ג'יי לנו. דווקא אצלו, בתוכנית הלילה הפופולרית "הלילה", שכל כולה מוקדש להומור שטונני ולראיונות דביקים עם ידוענים, בחר שוורצנגר להכריז על מועמדותו המפתיעה למרוץ. לנו הוא גם זה שסגר את הכריז חודשיים מאוחר יותר, כליל ה־7 באוקטובר, כשהזמין חגיגת את המושל הטרי ורעייתו לעלות על הבמה במלון "סנצ'רי פלאזה" ולשאת את נאום הניצחון.

באמצע, בין שתי הפרוסות, מונח הבשר. למעשה, פחות בשר ויותר שמאליק. שוורצנגר, שלעולם (גם בסרטיו) אינו יורה מהמותן, בחר באסטרטגיה תקשורתית מובנית וכיורה מהרגע הראשון: לא לראיונות רציניים ופוליטיים, כן לראיונות קלילים ומבודחים. לא לשאלות על עתיד קליפורניה, תקציב, שירותי רווחה ומשבר האנרגיה, כן לשאלות על סרטי, מנהגי הבילוי שלו, יחסיו עם מריה שרייבר רעייתו, ומה ייעשה לאיש שנמצא עכשיו בשלטון, המושל גריי דייוויס ("אסטה לה ויסטה, דייוויס"). לא לעיתונאים חמורי הסבר והנודניקים מה"לוסיאנג'לס טיימס", כן לאופרה וינפרי, לארי קינג והאורד שטרן.

וכך, כשמצלמות מכל העולם מלוות אותה, התנהלה המקהלה של שוורצנגר מעיר לעיר, בשירת אוטובוסים שכוננו על שמות סרטי: "האיש הרץ", "שקרים אמיתיים" ו"הטורף". הקמפיין הזה, יותר משעסק בהעברת מסרים עסק בהפגנת שרירים ובמכירת פנטזיות גדולות מהחיים, ממש כמו בקולנוע. המועמד דיבר על "חלומות אישיים" ו"הגשמתם" בפני ילדים בדרום לוס־אנג'לס, נפגש במטאטא בסקרמנטו וקרא "לנקות את הבית", הציע בצניעות לאחת המועמדות שהאשימה אותו ביחס בוטה כלפי נשים "להשתתף ב'שליחות קטלנית 4'", וכשנתקף את מסי הרכב שהמושל המכהן העלה, שאל את ההמון שנאסף: "בסרטים שלי, אתם יודעים מה עשיתי כשלא אהבתי מישהו? השמרת אותי". באותו רגע שמש מנוף משקולת ענקית שריסקה מכונית אודלסמוביל. "אסטה לה ויסטה, מסי רכב", קרא שוורצנגר למצהלות הקהל על רקע מוסיקת רוק שבקעה מהרמקולים.

כ־7 באוקטובר התברר שהאסטרטגיה עבדה היטב. שוורצנגר ואנשיו הוכיחו שהם יודעים לזחות מה הקהל רוצה לראות בצלחת שלו. וביום שאחרי, שאלת מיליון הדולר (כסף קטן במונחים שוורצנגריים) היתה האם השרירן שהפך לשחקן שהפך לפוליטיקאי הצליח להפוך על פיתו גם כמה אמיתות תקשורתיות. "הקמפיין של שוורצנגר הוא חסר תקדים ככל המובנים", מסביר

ביל ויילן, יועץ אסטרטגי לפוליטיקאים ועמית מחקר במכון הובר באוניברסיטת סטנפורד שבקליפורניה. "זאת הפעם הראשונה שסלבריטי בשיאו רץ למשרה פוליטית. הדוגמאות הקדומות ביותר שאני יכול לחשוב עליהן הם רונלד רייגן, שירלי טמפל או וורן ביטי שהשתעשע ברעיון לרוץ למשרת נשיא. אבל רייגן היה שחקן בדרג ב', טמפל היתה כוכבת בתור ילדה ואפילו ביטי מעולם לא התקרב ליכולת המשיכה של שוורצנגר בקופות".

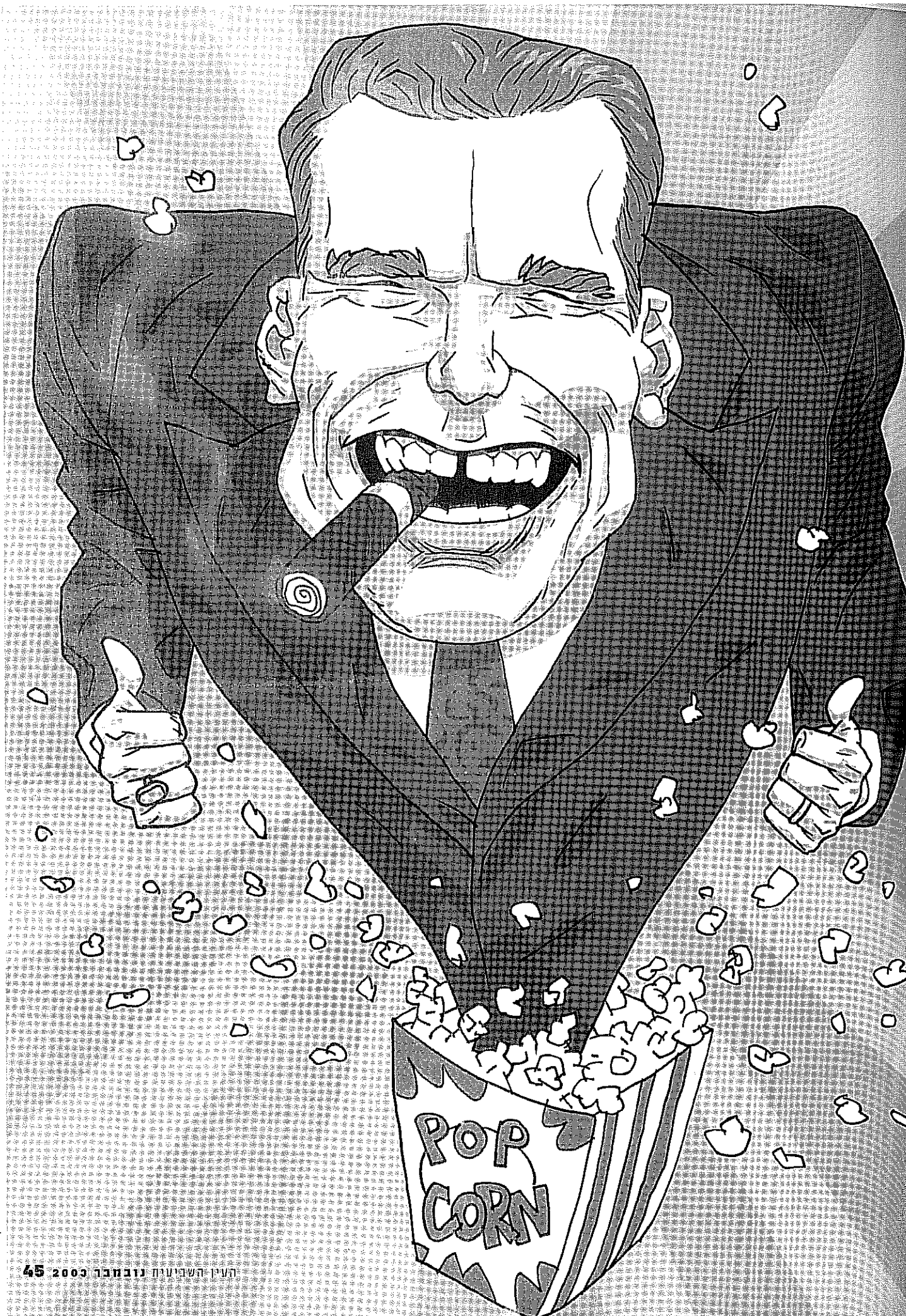
העובדה הזאת, לדעת ויילן, הכתיבה התמקדות בתקשורת וכה בלבד. "בדרך־כלל מועמדים פוליטיים מחפשים חשיפה מקסימלית, ויטכנימו להופיע בכל מקום ולהתראיין בכל עיתון. לשוורצנגר היתה בעיה הפוכה. הוא שחקן, ושחקנים מנסים דווקא למנן את חשיפתם, ולהגביל אותה רק לתקופות שבהן יש להם סרט או מיום חדש לשוק. הם לא רוצים להישרף. שוורצנגר הגיע למסקנה שהוא לא צריך להעניק ראיונות מעמיקים כדי שהציבור יעניין בו. להפך, הוא צריך לשלוט בתקשורת כדי שזו לא תשלוט בו. לכן הוא

עשה בחירה מודעת והלך על המקום שבו הוא לא מסתכן. לדבר עם עיתונאים רציניים זה לענות לשאלות מסוכנות, ויש סכנה שהוא ייכשל בלשונו. לכן הוא הקפיד להיחשף לקהל בלי להעמיד את עצמו בסכנה הזאת. אני חייב לציין שבמפתיע זה היה קמפיין מאוד מוצלח למועמד שרץ בפעם הראשונה".

"הקמפיין של שוורצנגר מציב בעיה ואתגר לעיתונות הפוליטית הרצינית", מאשר היועץ האסטרטגי הוותיק ביל קאריק. "היא איבדה כאן הרבה מהרלבנטיות שלה. מערכת הכחירות בקליפורניה מוכיחה שהיום אנשים מקבלים הרבה מהמידע שלהם מתוכניות הבידור בטלוויזיה. מועמדים אחרים רואים את זה והם ינסו ללכת בררכו של שוורצנגר. הם יחסרו את כוח המשיכה שלו, ולכן הם יעשו את זה בהצלחה פחותה, אבל הם יעשו את זה. גם הם ירצו עיתונות חברתית יותר".

ככל שהלכה המערכה והתחממה, כך התרחק שוורצנגר יותר ויותר מהעיתונות הרצינית. הבליוץ התקשורתית של מטהו הגיע לשיאו שבועיים לפני הכחירות. אז תקף המועמד במקביל בשלוש חזיתות תקשורתיות, בניסיון להגיע לרדייטנג מקסימלי אצל מצביעיו הפוטנציאליים. הוא התיישב לשעה של ראיון, הארוך ביותר שלו בקמפיין כולו, אצל לארי קינג בסי.אן.אן. מעט מידע חדש נחשף בראיון על תוכניותיו המעשיות של שוורצנגר כמושל, אבל הצופים גילו שהוא אוהב מאוד את העיר סקרמנטו ומקבל ברואר ספרי רת מחותנתו, יוניס קגרי. אחרי־כך הופיע באולפן של תוכנית היום הפופולרית של אופרה וינפרי, יחד עם רעייתו, לראיון כורסה נינוח. ולבסוף הכה את כולם בתדהמה כשהתיישב באולפן הרדיו של האורד שטרן, מנחה פרוץ ושוביניסטי המרבה לדון עם אורחיו בהרגליהם המיניים, בערכונם מעולם הפורנו ובכריחות מתחת לחגורה. שטרן, שבראיון קודם שאל את השחקן אם אפשר לצפות בו וברעייתו מקיימים יחסי מין, הציג הפעם שאלה פוליטית יותר: "מדוע הוצאו מחוץ לחוק

הכותרת שאובה מאחד מסרטי המצליחים של ארנולד שוורצנגר והיא באה לתאר את מסע הבחירות שלו

POP
CORN

הריקודים הפורנוגרפיים (lap dancing) כמועדוני הלילה בלוס-אנג'לס? שוורצנגר התחמק מתשובה ישירה והשיב: "זו סוגיה מקומית". השניים הרבו להתבדח ובהמשך אותו שבוע אירח השדרן חקיינן של שוורצנגר שהושיב על ברכיו שחקנית פורנו.

שלושת המנחים הללו, ארבעה אם לוקחים בחשבון את ג'יי לנו, משרורים כערוצי תקשורת שונים ומיועדים לקהלי יעד שונים. שטרן מכונן את הגיגיו לצעירים לבנים. אופרה וינפרי אהודה ונערצת על נשים. לארי קינג מגיש תמהיל של פוליטיקה רכה ורכילות מתונה ומתאים לאנשי אמצע הדרך. ואילו לנו מנחה תוכנית אירוה לילית במתכון הקלאסי, קרי פתיח קומי, שניים-שלושה ראיונות עם סלבריטאים וסגיר מוסיקלי.

אבל לארבעה גם הרבה מן המשותף. כולם מכירים היטב את שוורצנגר כרמה האישית, אידוהו אותו עשרות פעמים בתוכניות ועליפי עדותם מקיימים עמו קשרים חברתיים. בארבע התוכניות אין שום אפשרות מעשית לשאול מכשילות או מאתגרות ברמה האינטלקטואלית או הפוליטית. זאת לא רק בחירה של המנחים אלא גם אילוץ של הפורמט. מול קהל נלהב, עם תזמורת בראש ועם שורה של אורחים מעולם הכיור, בלתי אפשרי לברר עם שוורצנגר מה באמת הוא מתכוון לעשות עם מסי הרכב, או עם הגירעון בתקציב.

כל אותו הזמן המשיך שוורצנגר את הזמוזם הקבוע בתוכניות הכיור היומיות, כמו "אקסס הוליווד" ו"אנטרטיינמנט טונייט", המשודרות ברשתות הארציות מרי ערב מיד אחרי החרשות. ערוץ הכיור בכבלים "אי אנטרטיינמנט" הכין (יש לשער שבסיוע מקורביו של הכוכב) תוכניות המתערות את חיי היוקרה של הזוג שוורצנגר-שייבר, כולל ראיונות מקיפים עם יצרן נעלי העור האיטלקיות של הכוכב (כל זוג אלף דולר), תיאורים של היאכטה המשמשת את בני הזוג בחופשותיהם, וסקירה מדוקדקת של החליפות המחוירות ששוורצנגר לובש.

במקביל סירב שוורצנגר להופיע בעימותים טלוויזיוניים, להוציא אחד שאליו הגיע לאחר שקיבל לידיו את השאלות מראש. הוא גם השיב ריקם מאות עיתונאים מהעיתונות הכתובה שביקשו לשבת איתו לרישיח רציני יותר. רק עיתון מאוסטריה, ארץ מוצאו של הכוכב, זכה לכבוד הזה. בעיקר הקפיד שוורצנגר להתעלם מה"לוס-אנג'לס טיימס", הגדול והרציני בעיתוני קליפורניה, העיתון שגיבש עמדה מערכתית אופוזיציונית ונהג לזנוח בו בטורי הפובליציסטיקה.

היה משעשע, ולעתים מגוחך, לראות איך שוורצנגר מצליח לבלבל את כולם. כשהחלו לצוץ הסיפורים המביכים על עברו המפוקפק, הוא מיהר לאשר אותם. וגם להפריך. לומר אמת וגם להודות בשקרים. להתנצל, אבל גם להאשים אחרים. זה התחיל באמצע ספטמבר, עם חשיפת ראיון רברבני משנת 1977 ששוורצנגר העניק למגזין אירוטי בשם "Oui", בימים שבהם היה השדרן המעוטט ביותר בעולם. בראיון מספר שוורצנגר בגאווה על אורגיות בחדרי כושר, ועל צריכה קבועה של סמים וסטרואידים. הסיפור נחשף באתר אינטרנט של עיתונאי בשם מיקי

קאוס. תגובת המטה של המועמד היתה: "שוורצנגר המציא את הסיפורים האלה כדי לקדם את הקריירה שלו". במלים אחרות, הוא שיקר.

"הוא שיקר" היתה גם התגובה של המטה כשקאוס פרסם ראיון אחר עם הכוכב, הפעם בתוכניתו של ג'וני קרטון ב-1981, כשהקריירה הקולנועית של השחקן היתה בחיתוליה. שוורצנגר סיפר שבי-1971, בעקבות רעידת אדמה קשה בלוס-אנג'לס, פרסם יחד עם חבר מרעיה בעיתון הקוראת לאנשים לעשות שימוש בשיירותיהם של "בוני לבנים מאירופה". כשהגיעו השניים לביתם של

הלקוחות, התפצלו: שוורצנגר הופקר על הערכת האומדן של הנזקים, בעוד שהחבר עלה על הגג והרס את הארובה. "היה לנו עסק משגשג באותה שנה", סיפר שוורצנגר המשועשע לקרטון. תגובת דוברו של השחקן לפרסום היתה: "אין הוכחות שזה באמת קרה. זו כסר'הכל בריחה". כלומר, שוורצנגר הוא או פרא אדם חסר גבולות או כוזב פתולוגי. תלוי למי מאמינים: לשוורצנגר של היום או לזה שלפני עשרים שנה.

מאוחר מאוד, כאמור, נכנס גם ה"לוס-אנג'לס טיימס" לתמונה. תחקיר מרשים, שלדברי העיתון ארך חודשיים, הבשיל שבוע לפני סוף המרוץ ושרטט תמונה עגומה: 16 נשים סיפרו כיצד נהג השחקן למשש את החזה שלהן, ללטף את רגליהן או להציע להן הצעות מגוננות. הפעם לא היה מקום להכחשות: מספר העדויות היה מהמם וחלק מהנשים בחרו להתייבב מול המצלמות ולספר בקולן על החוויות הלא-נשלטות עם המועמד למושל.

שוורצנגר החליט על טקטיקה מעורבת: הוא הודה ש"בעבר, כשהייתי בצילומי סרטים, עשיתי דברים שאו חשבתי אותם למשחקיים, אבל היום אני יודע שהם מוטעים ואני מתנצל בפני מי שפגעתי בהם". באותה נשימה שייר את המקור לפרסומים במטות פוליטיים יריבים ה"לוס-אנג'לס טיימס", אגב, התעקש שהעיתון הגיע אל המתלוננות ולא להפך) וכינה אותם "פוליטיקה מלוכלכת". הוא סירב להתייחס ספציפית לאף אחד מהסיפורים.

"זאת גישה ניהול משכרים מעניינת", אומר וילן. "פתאום התברר שלשוורצנגר יש בעיית קלינטון. הוא יכול היה להישיר מבט כמו קלינטון אל המצלמה ולהגיד, 'אני לא קיימתי יחסי מין' וכו'. אבל סביר שהציבור לא יקנה הכחשה גורפת כזאת ולא יאמין שכליכך הרבה נשים משקר. לכן אישר חלק מהסיפורים והמשיך הלאה. כך יצר הפרדה בין שוורצנגר של אז ושל היום, או אם תרצה שוורצנגר של מוצאי שבת שמתפרע ושוורצנגר של יום ראשון שהולך לכנסייה ומתנהג כאיש משפחה למופת. החלק הכי חכם בתגובה שלו היה המשפט, 'לא הייתי חיים מושלמים, ולא ידעתי שיבוא יום וארצה להיות פוליטיקאי'. לא הייתי מתנהג בצורה כזאת אילו הייתי יודע שאני רץ לפוליטיקה".

ש: זה לא תמוה בעיניך שלמרות שבלי התקשורת התמקדו בהטרדות המיניות שלו במשך המישיה ימים רצופים, הסקרים הראו שהסיפור לא תפס אצל הציבור? אפילו הנשים לא הסירו את תמוכתן ממנו.

אני מניח שכאן סייע לו המקדם ההוליוודי. הוא בא ממקום שבו מותר להתנהג כמו ילד רע. הוא שחקן קולנוע, לא עובד בספרייה הציבורית, וזה לא ממש גילוי מרעיש שבהוליווד מתנהגים לא יפה. האמריקאים נותנים לכוכבים שלהם יותר אשראי מלאנשים רגילים. ולכן אם הוא אומר, 'זה האני הישן, אבל האני החדש יהיה שונה', קליפורניה קונה את זה".

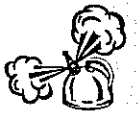
כסופו של דבר, גם שוורצנגר נאלץ להיכנע ולהעניק יומיים לפני הבחירות שני ראיונות למגישי חדשות רציניים בטלוויזיה (אם כי החרם על העיתונות

הכתובה נמשך עד הסוף). פיטר ג'נינגס מחדשות איי.בי.סי וטום ברוקווא, המגיש הכבד ברשת אן.בי.סי, הציגו לו את השאלות שכולם רצו לשאול. בראשן: איזה חלק מההאשמות נגדך נכונות ואיזה לא. שוורצנגר סירב לענות והמשיך להתחמק. שני המנחים המגוסים לא ממש

התעקשו, אולי מפני שלא הוקצבו להם יותר מרקות ספורות. למרות הפספוס הזה היה ערכם העיתונאי של שני הראיונות הקצרצרים גדול מחודשיים תמימים של הגיגים, סיסמאות וסאונד-בייטס טלוויזיוניים. ודומה שזאת היתה הפעם הראשונה ששוורצנגר לא הרגיש בנוח להשתחל באמצע הראיון את הביטוי "אסטה לה ויסטה, בייבי".

ביל קאריק, יועץ אסטרטגי: מערכת הבחירות בקליפורניה מוכיחה שהיום אנשים מקבלים הרבה מהמידע שלהם מתוכניות הבידור בטלוויזיה

אבנר הופשטיין הוא שליח "זיכיונות אחרונות" בקליפורניה

נוער הולך ונעלם

בתגובה לכתבה "הארץ שלנו" מאת רן בנימיני ("העין השביעית" 46) אני מבקש להעיר: כן, גם אני שייך להגדרה של "בני נוער". לא, אניני מתעניין בחיי הלילה של כוכבים הוליוודיים או במשנתן המפוקפקת של מגישות בטלוויזיה. ל"בושת" אני מנוי דווקא על "העין השביעית". כמי שסיים זה מכבר את לימודיו במגמת התקשורת בביה"ס התיכון, נוכחתי שהתקשורת הישראלית, על כל סוגיה, אינה נותנת כלל מענה הולם לצרכים הייחודיים של בני הנוער. לא מדובר רק בעיתונות הנוער הצווחנית והמתלהמת, אלא גם (ואולי בעיקר) בשידורי הטלוויזיה הרבי ערוצית ובאתרי האינטרנט.

"הנוער של היום זה לא מה שהיה פעם", מתפלצים שוב ושוב העורכים והמפיקים, ומנסים לפצח את סורם של בני העשרה. את הגיל הזה הם עצמם כבר הספיקו לשכוח.

כל גופי התקשורת הפונים לקהלי הצעירים או בני הנוער מעדיפים "ללכת על בטוח" ולהשתמש ב"נוסחת הריקנות": קצת מחשופים, קצת פופ, קצת רכילות, קצת "ייעוץ", הרבה פרסומות ו"נתראה פעם הבאה. תעשו חיים". זה מה שהנוער רוצה, לא? מסתבר שלא.

מבדיקה בלתי מייצגת שנערכה לצורך הפקת פרויקט גמר רדיופוני לבגרות, בנושא "הנוער בעידן רבי-ערוצי", עולה כי לפחות בכל הנוגע לטלוויזיה, בני נוער רבים אינם מרוצים כלל מאיכות התכנים המכוונים אל קבוצת גילם. חלקם אף התקשו להצביע על קיומה של רמה כלשהי בשידורים לנוער.

נראה כי התכנים התקשורתיים הפונים לנוער דווקא כן עוסקים בחינוך, אולם בסולם שלהם מצויים ערכים שונים במקצת מאלה המאפיינים את החינוך הפורמלי: חומרנות, רכושנות, מיניות ייתר, מציצנות, סגידה לאושיות עולם הבידור והגרוע מכל – אסקפיזם. על כן לא מפתיע שהתוצאה אינה אלא "מוצר ממוסחר וסגור לקולות אחרים", כפי שתיארה הד"ר רבקה ריבק בכתבה של בנימיני.

היחס אל בני הנוער בראש ובראשונה כאל כוח קנייה, ואחר-כך כאל יצורים שאת עולמם ממלאים רק מין, אופנה ומוסיקה משקף דווקא את חולשתם של העורכים והמוציאים לאור. אלה אינם לוקחים בחשבון שהמוצר הפופולרי שהם משווקים קובע בעבור רבים את סדר היום, את הנושאים שעליהם ידברו עם חבריהם ואת תחומי העניין שלהם. עורך "ראש 1", דן פאר, אמנם "מתפאר" בכך שהוא מכיר בחשיבות כוחו כעורך עיתון נוער, אך הוא עורבנו מפגני חששות מעיסוק נרחב בנושאים החשובים באמת שעל סדר היום הציבורי בכלל ועל זה שעל סדר היום של הנוער בפרט. הוא מכנה אותם בשם "אקטואליה רכה", המעורר אסוציאציה ל"פורנוגרפיה רכה", אולי הרבה הכולט ביותר בעיתונות הנוער. הרי אסור להקשות על בני הנוער, זה גם ככה גיל לא קל.

העורכים וקובעי התכנים אינם מציבים לעצמם ולנוער את אתגר ההתמודדות עם הנושאים ה"רציניים" וה"כבדים" יותר, ולא מדובר רק בסוגיית ה"סמים אלוהול אלימות", אלא גם בנושאים חשובים אחרים

כזהירות בדרכים, השירות הצבאי והחיים היומיומיים בישראל בתקופה כלייך קשה, בצל משברים כלכליים, חברתיים ובטחוניים. הם בטוחים שאף אחד לא יתעניין במאבק הנשים החדרהריות בעת ש"משחק החיים" מסיימת את העונה.

בני הנוער אכן מתקשים בהכנת הנקרא וככל שזה נוגע לעיתונות הנוער כשאינן מה לקרוא, בוודאי שאינן מה להבין.

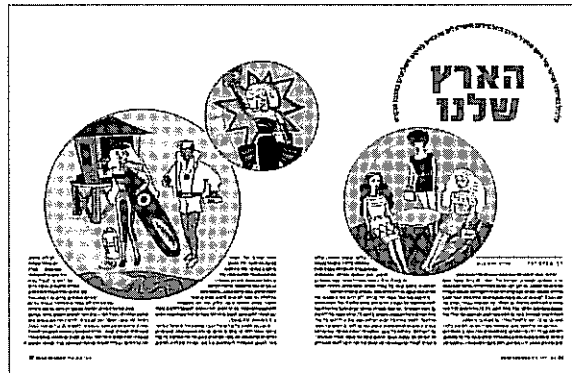
יאיר אשכנזי

הכותב הוא בוגר מגמת תקשורת – עיתונות כתובה ומשודרת בתיכון ע"ש זיו ומרקס, ירושלים

אתם מנותקים

בגיליון הקודם ("העין השביעית" 46) התפרסמה כתבה בשם "הארץ שלנו" על בני הנוער והמגזינים שהם קוראים, ואולי איך זה משפיע עליהם. קראתי כתבה שעשתה חצי עבודה. נראה כאילו רן בנימיני מגיע ממקום גבוה של חינוך ושהוא זה שבאמת מבין מה הנוער צריך. לצערי, בכתבה לא הוצג הצד של בני הנוער. לא הוצג הצד של קוראי המגזינים האלה. ולמען האמת, זה הצד החשוב יותר. המגזינים "מעריב לנוער" ו"ראש 1" הם מגזינים כלכליים ומסחריים, אך לא באופן שבו הוצגו, אלא מסחריים באופן שבו אם לא קונים אותם – הם נסגרים ולכן עליהם לשמור על קו אחד עם בני הנוער שהם כוח הקנייה.

עורכי העיתונים לא "מחליטים" לבני הנוער מה לקרוא – זאת טעות. ומוכן שהעורכים הקודמים של המגזינים משנות השבעים והשמונים מאוכזבים ממה שקורה היום, כי הם לא עמדו מול סכנת סגירה בגלל תחרות בינלאומית וטכנולוגית. המגזינים הם כבר לא עיתוני נוער, אלא עיתוני פנאי לנוער, ויש הכדל מהותי בין שני הסוגים. עיתון נוער זה מה ש"ראש 1" ו"מעריב לנוער" היו פעם, כי לנוער לא היה שום דבר

אחר. היום, כשהנוער מוצף במידע אקטואלי שוטף, אין לו סיבה להפחש חומר חדשותי במגזינים. לכן עורכי המגזינים מחפשים את הגישה שבה ימצאו בני הנוער עניין: לבדר אותם, לרכז את המידע שהם אוהבים במקום אחד, בלי שטחנו אותו בראש שלהם בעיתוני הבוקר, בבית-הספר, דרך ההורים והטלוויזיה.

קשה אולי לעמוד מול האמת, אבל "מעריב לנוער" ו"ראש 1" נכנסו לעידן ה"רדידות", כדבריכם, רק אחרי בני הנוער, ותוכלו לגלות זאת בנתוני המכירות של שני המגזינים שנפלו קשות באמצע שנות התשעים, מה שגרם להם לשנות את הקו. "מעריב לנוער" ו"ראש 1" הם מוצר פנאי ולא עיתוני נוער. נראה כי רן בנימיני ועורכי עיתוני הנוער של פעם מנותקים מהנוער של היום.

נחורד גנצרסקי

הכותב הוא עורך מדור "און ליין" ב"מעריב לנוער", הוא מדגיש כי את המכתב כתב על דעת עצמו.

הסנין העובינית

כתב עת לענייני עיתונות ותקשורת

"העין השביעית" הוא במה לעיתונאים המוטרדים מהרחה המקצועית וההאתיקה של התקשורת הישראלית. זהו כתב העת היחיד שבו תמצאו החבטאות מעמיקות על הקשר בין פוליטיקה לתקשורת, על מאבקים בין העיתוננים, על יחסי חו"ל-עיתונאי, על ניגוד אינטרסים, זכות הציבור לדעת ועוד.

להזמנות: טלפון: 1-800-20-2222 פקס: 02-5631122

ניתן לרכוש את גליונות "העין השביעית" בכפף חטות "סמיצקר" ו"ספרו"

ספטמבר

2 רדיו קולנועי גם בחרכו. "רדיו קולנועי" משדרים באמונה בעם" זכה במכרז להפעלת תחנת רדיו רתית באזור המרכז – כך החליטה הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו.

3 ניגוד אינטרסים. בית הדין לאתיקה של מועצת העיתונות קבע כי הפרשן המשפטי משה נגבי פעל תוך ניגוד עניינים, כאשר שידר בערוץ הראשון פרשנות על עסקת טיעון שנרקמה בין הפרקליטות לעופר נמרודי, מבעלי "מעריב". נגבי שידר את הדברים למרות שזמן קצר קודם לכן פוטר מעבודתו ב"מעריב".

4 רפורמה בחינוכית. יש להמשיך ולהימנע פעיל את הטלוויזיה החינוכית, אולם במקביל לבצע רפורמה יסודית במבנה התחנה, בלוח שידוריה ובדרכי פעולתה – כך קובעת הוועדה המייעצת לטלוויזיה החינוכית, שהגישה את המלצותיה לשרת החינוך, התרבות והספורט, לימור לבנת. הוועדה, בראשות יאיר שטרן, המליצה עוד כי הטלוויזיה החינוכית תשדר רק בערוץ 32, וקהל היעד הראשי של הערוץ יהיה ילדים ובני-נוער.

7 הציבור והפרסונות. כשליש מצופי הטלוויזיה סבורים כי הפרסומות בערוצים 2 ו-10 הן פוגעות, מעליבות, בוטות או טיפ-שיות – כך עולה מסקר שנערך בהזמנת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו.

9 קיצוצים ב"מעריב". גל נוסף של פיטורי עובדים וקיצוצים בשכר ב"מעריב", בעקבות דו"ח לרבעון השני של שנת 2003, שהצביע על הפסד של כ-34 מיליון שקל לחברת "מעריב אחזקות".

16 אין תקציב לחינוכית. הממשלה אישרה את הצעת התקציב לשנת 2004, הכוללת גם את סגירת הטלוויזיה החינוכית במסגרת הקיצוצים בתקציב. שרת החינוך, התרבות והספורט לימור לבנת, עובדי התחנה וכן ארגוני היוצרים הודיעו שייאבקו בהחלטה.

16 סאבא לא ישקיע. איש העסקים היהודי המקסיקאי משה סאבא הודיע רשמית שהחליט לא להשקיע בערוץ 10. בהודר

עה שפרסם האשים סאבא כי התקשורת בישראל תקפה אותו קשות והכפישה את הערכים והמסורת שאותם הוא מייצג, וביקשה לפגוע בשמו הטוב.

18 עיתון חדש ברזשית. הליכוד החל בהפצת עיתון חדש בשפה הרוסית, "גולוס", המיועד למתפקדי המפלגה הדוברים רוסית.

20 הסתה לרצח. ח"כ זהבה גלאון רדשה מהיועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, להורות על חקירה נגד העיתון "ג'רוסלם פוסט", בעקבות מאמר שכלל קריאה להרוג את יאסר ערפאת. לטענת הח"כית, מדובר בהסתה לרצח.

21 דנקרן זוכה. בית המשפט המחוזי בירושלים קיבל את ערעורו של עורך "מעריב", אמנון דנקרן, וביטל את הרשעתו בעבירת פרסום לשון הרע. השופטים קבעו כי כאשר הגריר את פעיל הימין איתמר בן-גביר "נאצי" בתוכנית "פופוליטיקה" היתה בכך הבעת דעה ולא לשון הרע, וכי בשיח העכ"שווי משמעות הביטוי "נאצי" היא "בידיון גזעני".

22 גישור לעיתונאי שפוטר. סוגיית פיטוריו של העיתונאי מירון רפפורט מהעיתון "ידיעות אחרונות" תועבר לגישור בין נציגי העיתון לנציגי העיתונאי – כך נקבע בבית הדין לעבודה. רפפורט טוען כי פוטר מעבודתו כעורך-בעיתון בגלל צנזורה פנימית, לאחר שנתן כותרת "שרון לא אמר אמת" למאמר פרשנות של התחד קירן מרדכי גילת (ראו עמוד 14).

22 יו"ר קבוע לרשות השנייה. הממשלה אישרה את מינויו של מנשה סמירה ליו"ר קבוע של מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו. סמירה, מנהל תיכון אוזדי וסגן קצין היגוך ראשי לשעבר, כיהן בחודשים האחרונים כממלא מקום יו"ר המועצה.

23 החפצנים נגד הרשות. איגוד המפרסמים מציע להקים גוף עצמאי חדש, שיקבע את כללי הפרסום הלגיטימי בטלוויזיה, כתחליף לפסילת תשדירים בידי הרשות השנייה ומועצת הכבלים והלוויין.

23 כבלים והפקות. חברות הטלוויזיה בכבי לים עמדו בשנת 2002 בהיקף הנדרש של הפקות מקור, אך לא מילאו את מכסת

ההשקעות הכספיות בהן – כך מתברר מדו"ח שנתי שפרסמה המועצה לשידורי כבלים ולוויין במשרד התקשורת. יו"ר המועצה, דורית ענבר, אמרה כי למרות המצב הקשה במשק ובענף התקשורת עמדו החברות יפה במחויבויותיהן, פרט לסטיות מועריות.

24 כללי אחיקה חדשים לכבלים. המועצה לשידורי כבלים ולוויין עומדת להתקין כללים חדשים בנוגע לאתיקה בשידורי הטלוויזיה הרב-ערוצית. המועצה מסרה כי בקביעת כללי האתיקה החדשים תשים לב ל"עקרונות של חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת, אך גם לאחריות המשרדים, לאמינות והוגנות השידורים. כל זאת תוך שמירה על הזכות הבסיסית לפרטיות ולכ"בוד".

29 התפורה חברת המליאה. חברת מליאת רשות השידור, נילי כרמל-יונגתן, הודיעה על התפטרותה, במחאה על "שיתוק מוחלט של המוסדות הציבוריים של הרשות".

29 זחאה נגד חשדיר. מנכ"ל המועצה לשלום הילד, ר"ר יצחק קרמן, דורש להפסיק את התשדירים בטלוויזיה ובכרטיז הנועדים לעורר חגירת ילדים ברכב, בסיסמה "אנחנו מקליקים את העניינים". בפנייה לרשות הלאומית לבטיחות בדרכים טוען קרמן כי הקמפיין עושה שימוש פסול בידי סי הורים וילדים: הוא מציג את הילדים כחצופים, ציגים, מתחכמים, פורקי עול ושונאי הורים, ואילו את ההורים כטיפשים וחסרי פרופורציות. מנכ"ל הלשכה הממשלתית לפרסום, נתן מאיר, אמר בתגובה כי מדובר בקמפיין מוצלח ב"שפת הצעירים". (ראו עמוד 29).

30 היועץ נגד החיפנד. היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, הורה לרשות השידור להפסיק את השידור בקול-ישראל של תשדיר הפרסומת ל"מיפקר הלאומי", כיוזמתם של עמי אילון וסרני נוסייבה. לדבריו, מדובר בעניין פוליטי-אידאולוגי השנוי במחלוקת בציבור, האסור עליפי כללי רשות השידור.

30 רדיו בלי וגנר. תחנת הרדיו "קול המוסיקה" של רשות השידור לא תשדר יצירות של המלחין הגרמני ריכרד ואגנר – כך החליטה ועדת הרדיו של רשות השידור. ■

אוקטובר

1 **החפרסם מתנצל.** יבואנית הרכב קרסו פרסמה ב"הארץ" מודעת התנצלות "בפני כל מי שנפגע" מפרסום מודעות של החברה במוסף "הארץ" שעסק במחיר ההתנחלויות. לדברי חברת קרסו, "המוסף נשא אופי פוליטי, שאינו תואם את רוח החברה ודעותיה", והפרסום במוסף "נעשה כתום לב ושלא מתוך הודעות". פרסום המודעות של קרסו במוסף המיוחד עודד ביקורת קשה במועצת יש"ע ובקרב המתנחלים.

2 **קיצוצים בערוץ 10.** מנהל ערוץ 10, מודי פרידמן, הודיע לעובדי הערוץ על קיצוץ בשכר בהיקף של 10% מכלל העובדים, ו-20% מהעובדים הבכירים. במקביל יבוטלו תוכניות בערוץ. ההחלטה על כך התקבלה לאחר שבעלי הערוץ, יוסי מימן, הודיע כי יעביר בארבעת החודשים הבאים מימון בסך מיליון דולר בחודש, בעוד שקודם לכן עמד המימון החודשי על 1.5 מיליון דולר. במקביל אישר בית הדין המשפטי המחוזי בתל-אביב את צו הקפאת ההליכים נגד הערוץ עד 11 בדצמבר.

2 **קטלוגים חצונזורים.** העיתונים "דיעות אחרונות" ו"מעריב" סירבו להפיץ עם העיתון קטלוג של חברת הביגוד "לי קופר", לאחר שנכללו בו צילומים של גשים בלבוש חלקי. החברה מחתה על החלטת העיתונים והודיעה כי תפיק קטלוג אחר.

2 **ספורט והדחוח.** בית הדין לעבודה בתל-אביב הורה לבטל את פיטוריו של דני דבורין מתפקיד ראש דסק הספורט בקול-ישראל ומגיש התוכנית "שירים ושערים". דבורין הועבר מתפקידו בידי מנהל קול-ישראל, יוני בן-מנחם.

5 **צופים ביום הכיפורים.** כרבע מבתי האב בישראל צפו בטלוויזיה בערב יום הכיפורים, בעיקר בערוצי הללוויין הרוסיים. שיעור הצפייה הגיע ל-23%, בהשוואה ל-60% בערב בים אחרים. סך הצפייה בטלוויזיה בערב יום כיפור הגיע לכ-23%. זאת לעומת סך צפייה של כ-60% שנרשם בערב צפייה רגיל.

7 **היסטוריה ישראלית.** המועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין במשרד התקשורת העניקה רשיון לשידורים לערוץ לשידורי

היסטוריה ישראלית. הערוץ החדש, שיחל בשידוריו כנראה בסוף 2003, ישרד סדרות וסרטים תיעודיים וכן תוכניות אולפן שיעסקו באירועים היסטוריים של מדינת ישראל. הערוץ לא ישרד פרסומות ויגבה דמי מנוי מן הצופים בו.

8 **בשחו של היפטר.** פוטר מעבודתו העיתון נאי יהודה גוריאל, לאחר שכתב במקומוני "מעריב" מאמר נגד הטייסים הסרבנים, שכלל ציטוטים מנאומיו של היטלר ובהם תימת א. שיקלגורבר, שמו המקורי של אדולף היטלר. העורכים במקומון לא ידעו כי מדובר בהיטלר.

8 **התחכם ופוטרו.** הכתב הצבאי של אתר האינטרנט Ynet, פליקס פריש, פוטר לאחר שהוסיף - כהתברחות - לידיעה בדבר פיגועי פצועים של צה"ל מרצועת עזה במסוק משפט סיום שטען שהמסוק הוטס בידי אחר מחותמי "מכתב הטייסים" (ראו עמוד 36).

9 **מנכ"ל חדש לייס.** מועצת המנהלים של חברת השידורי הלוויין "יס" אישרה את מינויו של עופר בלוך לתפקיד המנכ"ל הבא של החברה, במקומו של שלמה לירן.

9 **הפרסום יוגבל.** המועצה לשידורי כבלים ולוויין במשרד התקשורת שוקלת להג-ביל את היקף הפרסומות הישראליות בערוצי הלוויין הרוסיים (שאינם משרדים מישראל) ל-10 עד 15 אחוז מומן הפרסום הכולל. ההצעה נידונה בעקבות דרישות הערוץ הישראלי בשפה הרוסית, "ישראל פלוס", הטוען כי הפרסום הנרחב בערוצים הרוסיים הוא נכחינת תחרות בלתי-הוגנת.

18 **כדורגל בתשלום.** החלו שידורי "שלם וצפה" במשחקים מרכזיים בליגת העל בכדורגל. כ-55 אלף צופים שילמו 19.90 שקלים כדי לצפות בשידור חי של שלושה משחקים מרכזיים בליגה.

18 **ספורט ואלמות.** העיתונאי חיים שדמי מהעיתונים "הארץ" ו"העיר" הותקף והוכה בידי אהדי מכבי תל-אביב כתום משחק כדורגל ביפו, ככל הנראה על רקע טורים שכתב על העימות הפנימי בקבוצה. שדמי הגיש תלונה למשטרה.

19 **נויפה לרדיו.** ראש הממשלה אריאל שרון

נוף בישיבת הממשלה באנשי קול-ישראל על שידור ראיין עם סמיה אבו-סמהרנה, פלסטיני שעליפי מערכת הביטחון מעורב בתכנון פיגועים. בעקבות דברי שרון נוף מנהל הרדיו יוני בן-מנחם בעורך ובכתב אבי יששכרוב על שלא ביקשו אישור לקיום הראיון, בהתאם לנהלים.

19 **נגד רשות שידור דתית.** ועדת השרים לחקיקה החליטה לדחות את הצעת החוק שהגיש חבר הכנסת יצחק ועקנין מש"ס להקים רשות חדשה לפיקוח על תחנות שידור דתיות וחדריות.

19 **עונש להפרסומים.** הממשלה דחתה ערר של שרי הימין על הצעת חוק המטילה עונשים על מפרסמים המשרדים פרסומות בתחנות רדיו פיראטיות.

21 **הורשעו ראשי ערוץ-7.** בכירי תחנת הרדיו הפיראטית ערוץ-7 הורשעו בבית-משפט השלום בירושלים על שידור שלא כחוק וללא רשיון מתוך שטח ישראל. אחד המורשעים, יעקב כ"ץ, הורשע גם בעדות שקר, לאחר שהעיד כי התחנה משרדת רק מאונייה מחוץ למים הטריטוריאליים של ישראל. בעקבות פסקי-הדין הודיעה התחנה כי היא מפסיקה את שידוריה ברדיו, אך תמשיך לשרד באמצעות האינטרנט.

22 **הותר לפרסם.** בית-המשפט העליון דחה את ערעורים של בני משפחת טננבאום על החלטת בית-המשפט המחוזי בתל-אביב להתיר את פרסום הפרטים הנוגעים לנסי-בות נפילתו בידי החיובאללה של אלוף משנה (מיל) אלחנן טננבאום. ההחלטה על ביטול צו איסור הפרסום התקבלה בעקבות פנייה של העיתון "הארץ" וחדשות ערוץ 10.

23 **חניות נמרודי לנאחנות.** מניות הבעלות של מעריב בוכינינת ערוץ 2 "טלעד" יועב-רו לידי נאמנים, שקיבלו הנחיה למכור את המניות לכל המרבה במחיר עד 30 בספט-מבר 2004, כך הודיע מעריב. הצער נגקט בעקבות הודעת היועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין כי כל עוד עופר ויעקב נמרודי - אשר הורשעו בעבירות שיש עימן קלון - מחזיקים במניות לא תוכל "טלעד" להתמודד על הארכת הזיכיון. ■

הידעות מתבססות בזוכן על מידע שפורסם באמצעי התקשורת